

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BİR KAMUSAL AÇIK ALAN OLARAK MEYDAN KULLANIMINI
ETKİLEYEN KARARLARIN KULLANICILAR TARAFINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ: BAKÜ AZADLIK MEYDANI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdulali KAMBEROV

Mimarlık Ana Bilim Dalı

Mimarlık Programı

Mayıs 2016

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BİR KAMUSAL AÇIK ALAN OLARAK MEYDAN KULLANIMINI
ETKİLEYEN KARARLARIN KULLANICILAR TARAFINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ: BAKÜ AZADLIK MEYDANI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Abdulali KAMBEROV
(Y1313.050008)**

Mimarlık Ana Bilim Dalı

Mimarlık Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Süleyman BALYEMEZ

Mayıs 2016

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Mimarlık Ana Bilim Dalı Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı Y1313.050008 numaralı öğrencisi **Abdulali KAMBEROV** 'un "**BİR KAMUSAL AÇIK ALAN OLARAK MEYDAN KULLANIMINI ETKİLEYEN KARARLARIN KULLANICILAR TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ : BAKÜ AZADLIK MEYDANI ÖRNEĞİ**" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 11.05.2016 tarih ve 2016/13 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *ayb.ö.z.* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak *karar* edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :27/05/2016

1)Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Süleyman BALYEMEZ

2) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Lale BERKÖZ

3) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Murat Deniz SOYGENİŞ

[Handwritten signatures in blue ink over dotted lines]

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**BİR KAMUSAL AÇIK ALAN OLARAK MEYDAN KULLANIMINI ETKİLEYEN KARARLARIN KULLANICILAR TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: BAKÜ AZADLIK MEYDANI ÖRNEĞİ**” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (27/05/2016)

Aday / İmza

Aileme ve Arkadaşlarıma,

ÖNSÖZ

“BİR KAMUSAL AÇIK ALAN OLARAK MEYDAN KULLANIMINI ETKİLEYEN KARARLARIN KULLANICILAR TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: BAKÜ AZADLIK MEYDANI ÖRNEĞİ” isimli yüksek lisans tez çalışmamın her aşamasında ilgi ve önerileri ile beni yönlendiren ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Süleyman BALYEMEZ ’e teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda tez jürime katılıp katkılarını sunan Prof. Dr. Lale BERKÖZ ve Prof. Dr. Murat Deniz SOYGENİŞ hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Mayıs 2016

Abdulali KAMBEROV

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	ix
İÇİNDEKİLER	xi
ÇİZELGE LİSTESİ	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xvii
ÖZET	xxi
ABSTRACT	xxiii
1. GİRİŞ	1
1.1.Amaç	1
1.2.Yöntem	2
1.3. İçerik.....	2
2. MEYDAN KAVRAMININ GELİŞİMİ VE KURAMSAL TEMELLER	5
2.1 Mekân	5
2.1.1 Kentsel mekân	7
2.1.2 Kentsel mekân tasarımı.....	9
2.1.3 Tasarımda simetri ve denge	10
2.2 Kentsel Mekân Olarak Meydan.....	13
2.3 Meydanların Sınıflandırılması.....	16
2.4 Tarihsel Süreçte Kentin ve Meydanın Gelişimi	18
2.4.1 Batı kültüründe kent ve meydan kavramı	19
2.4.1.1 Antik Yunan kenti ve agorası.....	19
2.4.1.2 Roma kenti ve forumu.....	23
2.4.1.3 Ortaçağ kenti ve meydanı.....	28
2.4.1.4 Rönesans kenti ve meydanı	36
2.4.1.5 Barok kenti ve meydanı	40
2.4.1.6 Aydınlanma çağı ve endüstri devrimi döneminde kent ve meydan	45
2.4.2 Doğu kültüründe kent ve meydan kavramı.....	48
2.5 Meydanı Oluşturan Temel Ögeler	55
2.5.1 Sosyo-psikolojik ögeler	55
2.5.2 Fiziksel ögeler.....	56
2.5.2.1 Sınırların sürekliliği	57
2.5.2.2 Mekânsal kapalılık	57
2.5.2.3 Oran ve ölçek	59
2.5.2.4 Yaya dolaşımı.....	60
2.5.3 Kent mobilyaları ve estetik ögeler	61
2.5.3.1 Yer döşemeleri ve seviye farklılıkları	62
2.5.3.2 Bitkisel elemanlar.....	64
2.5.3.3 Oturma birimleri.....	65
2.5.3.4 Aydınlatma elamanları	66
2.5.3.5 Sanatsal objeler	68
2.5.3.6 Su ögesi	69

2.5.3.7 Diğer ögeler.....	69
3. BAKÜ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN AZERBAYCAN'DA PLANLI GELİŞME DÖNEMİ.....	73
3.1 Azerbaycan'ın Kısa Tarihi.....	73
3.2 Azerbaycan'da Şehirciliğin Gelişimi.....	74
3.2.1 Bakü'de planlı kentleşmenin ilk dönemi	75
3.2.1.1 1925-1927 yılları Bakü ana planı	75
3.2.1.2 1932-1934 yılları Bakü ana planı	80
3.2.1.3 1934-1937 yılları Bakü ana planı	81
3.2.2 Savaştan sonra Bakü ana planı.....	83
3.2.3 1960-1990 yılları Bakü ana planı.....	83
3.2.4 Bağımsızlık sonrası Bakü'de kentsel gelişme.....	85
3.3 Tarihi Gelişiminin Sonuçları ve Geleceğe Bakış.....	87
4. ÇALIŞMA SAHASI OLARAK BAKÜ AZADLIK MEYDANI.....	89
4.1 Azadlık Meydanı'nın Mekânsal Gelişimi ve Özellikleri.....	90
4.1.1 Azadlık meydanı'nın ulusal tarih açısından önemi.....	90
4.1.2 Azadlık meydanı'nın konumu, sınırları ve kimlik ögeleri.....	90
4.1.2.1 Hükümet evi	91
4.1.2.2 Deniz kenarı milli parkı.....	95
4.1.2.3 Meydanı çevreleyen diğer ögeler	96
4.2 Azadlık Meydanına Yönelik Güncel Plan ve Projeler.....	98
5. SAHA ÇALIŞMASI.....	99
5.1 Azadlık Meydanına İlişkin Gözlem ve Değerlendirmeler.....	99
5.2 Anket Çalışması ve İstatistik Değerlendirmeler	107
5.2.1 Anket formunun içeriği.....	108
5.2.2 Uygulama yöntemi.....	108
5.2.3 İstatistik değerlendirme metodu.....	109
5.3 Saha Çalışması Bulguları.....	113
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	147
KAYNAKLAR.....	151
EKLER.....	155
ÖZGEÇMİŞ.....	165

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 5.1: Azadlık Meydanı fiziksel değerlendirme kriterleri	107
Çizelge 5.2: Anketlerin gerçekleştirildiği günler	113
Çizelge 5.3: Anketlerin gerçekleştirildiği saat dilimleri.....	114
Çizelge 5.4: Anketlerin gerçekleştirildiği noktalar.....	114
Çizelge 5.5: Deneklerin yaş gruplarına göre dağılımı	115
Çizelge 5.6: Bakü’de yaş gruplarına göre nüfus dağılımı (2014).....	115
Çizelge 5.7: Deneklerin cinsiyete göre dağılımı.....	115
Çizelge 5.8: Deneklerin öğrenim düzeyine göre dağılımı	116
Çizelge 5.9: Deneklerin mesleklerine göre dağılımı	116
Çizelge 5.10: Bakü’de devlet memurlarının ortalama aylık geliri (2013).....	117
Çizelge 5.11: Bakü’de ücretli çalışanların ortalama aylık geliri (2013).....	117
Çizelge 5.12: Deneklerin aylık hane gelirine göre dağılımı	117
Çizelge 5.13: Deneklerin Bakü’de yaşama süresine göre dağılımı	118
Çizelge 5.14: Deneklerin Meydanı kullanma amacına göre dağılımı	118
Çizelge 5.15: Deneklerin Meydanı kullanma sıklığına göre dağılımı	118
Çizelge 5.16: Deneklerin Meydanı kullandıkları zaman dilimine göre dağılımı	119
Çizelge 5.17: Deneklerin Meydanda geçirilen zaman miktarına göre dağılımı	119
Çizelge 5.18: Kullanıcıların meydanda kendilerini rahat ve güvende hissetme durumu	120
Çizelge 5.19: Meydanı Kullanma Amacına Göre ANOVA tablosu.....	120
Çizelge 5.20: Meydanı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları	121
Çizelge 5.21: Meydanda Geçirilen Zaman miktarına göre ANOVA tablosu.....	121
Çizelge 5.22: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları	121
Çizelge 5.23: Kullanıcıların meydanı kullanım ve işlev olarak yeterli bulma durumu	121
Çizelge 5.24: Gelir düzeyine göre ANOVA Tablosu.....	122
Çizelge 5.25: Gelir düzeyine göre bağımsız grup ortalamaları	122
Çizelge 5.26: Meydanı kullanma amacına göre ANOVA Tablosu	122
Çizelge 5.27: Meydanı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları	123
Çizelge 5.28: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu	123
Çizelge 5.29: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları	123
Çizelge 5.30: Kullanıcıların meydanda sorun yaşama düzeyi.....	124
Çizelge 5.31: Yaş gruplarına göre ANOVA tablosu	124
Çizelge 5.32: Yaş gruplarına göre bağımsız grup ortalamaları	124
Çizelge 5.33: Öğrenim düzeyine göre ANOVA tablosu	125
Çizelge 5.34: Öğrenim düzeyine göre bağımsız grup ortalamaları	125
Çizelge 5.35: Meydanı kullanma amacına göre ANOVA tablosu	125
Çizelge 5.36: Meydanı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları	126
Çizelge 5.37: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu	126

Çizelge 5.38: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları	126
Çizelge 5.39: Meydanın araç yolları ile çevrili olmasının verdiği rahatsızlık düzeyi	127
Çizelge 5.40: Meydanda yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyma düzeyi.....	127
Çizelge 5.41: Meydanı Kullanma Amacına Göre ANOVA tablosu.....	127
Çizelge 5.42: Meydanı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları	128
Çizelge 5.43: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu	128
Çizelge 5.44: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları	128
Çizelge 5.45: Meydanın işlevsel niteliğini artırmaya yönelik düzenlemeler hakkındaki düşünceler	129
Çizelge 5.46: Meydanın estetik değerini artırmaya yönelik düzenlemeler hakkındaki düşünceler.....	129
Çizelge 5.47: Yaş gruplarına göre ANOVA tablosu	129
Çizelge 5.48: Yaş gruplarına göre bağımsız grup ortalamaları	130
Çizelge 5.49: Zaman dilimlerine göre ANOVA tablosu	130
Çizelge 5.50: Zaman dilimlerine göre bağımsız grup ortalamaları	130
Çizelge 5.51: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu	131
Çizelge 5.52: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları	131
Çizelge 5.53: Meydanda trafiğin yer altına alınması hakkındaki görüşler	131
Çizelge 5.54: Eğitim düzeyine göre ANOVA tablosu.....	132
Çizelge 5.55: Eğitim düzeyine göre bağımsız grup ortalamaları.....	132
Çizelge 5.56: Mekânı kullanma amacına göre ANOVA tablosu.....	132
Çizelge 5.57: Mekânı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları	132
Çizelge 5.58: Trafiğin yer altına alınmasının meydanın işlevsel niteliğine etkisi hakkındaki görüşler	133
Çizelge 5.59: Trafiğin yer altına alınmasının meydanın estetik değerine etkisi hakkındaki görüşler	133
Çizelge 5.60: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu	134
Çizelge 5.61: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları	134
Çizelge 5.62: Meydanda anıtsal bir öge yer alması hakkındaki görüşler	134
Çizelge 5.63: Yaş gruplarına göre ANOVA tablosu	135
Çizelge 5.64: Yaş gruplarına göre bağımsız grup ortalamaları	135
Çizelge 5.65: Meydanda bir su ögesi yer alması hakkındaki görüşler	135
Çizelge 5.66: Gelir düzeyine göre ANOVA tablosu	136
Çizelge 5.67: Gelir düzeyine göre bağımsız grup ortalamaları	136
Çizelge 5.68: Meydanda bir saat yer alması konusundaki görüşler	136
Çizelge 5.69: Meydanda daha fazla kent mobilyası yer alması konusundaki görüşler	137
Çizelge 5.70: Yaş gruplarına göre ANOVA tablosu	137
Çizelge 5.71: Yaş gruplarına göre bağımsız grup ortalamaları	137
Çizelge 5.72: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu	138
Çizelge 5.73: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları	138
Çizelge 5.74: Meydanda daha fazla bitkisel eleman yer alması konusundaki görüşler	138
Çizelge 5.75: Sosyal ve rekreasyonel tesis gerekliliği konusundaki görüşler	139

Çizelge 5.76: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu	139
Çizelge 5.77: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları	139
Çizelge 5.78: Meydanda alış veriş birimlerinin gerekliliği konusundaki görüşler..	140
Çizelge 5.79: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu	140
Çizelge 5.80: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları	140
Çizelge 5.81: Döşeme kaplaması hakkındaki düşünceler.....	141
Çizelge 5.82: Meydanı kullanma amacına göre ANOVA tablosu	141
Çizelge 5.83: Meydanı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları	141
Çizelge 5.84: Meydanı kullanma sıklığına göre ANOVA tablosu	142
Çizelge 5.85: Meydanı kullanma sıklığına göre bağımsız grup ortalamaları.....	142
Çizelge 5.86: Meydanın kullanıldığı zaman dilimine göre ANOVA tablosu	142
Çizelge 5.87: Meydanın kullanıldığı zaman dilimine göre bağımsız grup ortalamaları	143
Çizelge 5.88: Döşeme kaplamasının niteliği hakkındaki görüşler	143
Çizelge 5.89: Meydanı kullanma amacına göre ANOVA tablosu	143
Çizelge 5.90: Meydanı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları	144
Çizelge 5.91: Döşeme kaplamasının yeni bir tasarımla değiştirilmesi konusundaki düşünceler.....	144
Çizelge 5.92: Meydanı kullanma sıklığına göre ANOVA tablosu	144
Çizelge 5.93: Meydanı kullanma sıklığına göre bağımsız grup ortalamaları.....	145

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Kevin Lynch'e göre kenti imgeleyen beş ana öge; sınırlar, bölgeler, yollar, düğüm noktaları ve nirengiler.....	9
Şekil 2.2 : Şehinsel mekânlarda kullanılan biçimsel nitelikler.....	10
Şekil 2.3: Asimetrik denge, öğelerin niteliklerin değerlendirilmesi.....	12
Şekil 2.4: Aks belirtileri.....	13
Şekil 2.5: Aks çizgileri.....	13
Şekil 2.6: Meydan nitelikleri.....	18
Şekil 2.7: Priene kent dokusu.....	20
Şekil 2.8: Priene kenti.....	20
Şekil 2.9: Stoa yapısı.....	21
Şekil 2.10: Atina kentinin planı.....	22
Şekil 2.11: Atina kentinin Agora ve Akropolisi.....	22
Şekil 2.12: Atina kentinin Agorası.....	23
Şekil 2.13: Roma'nın Cezayir'deki askeri kampı Thamugadi'ye ait kent planı.....	24
Şekil 2.14: Aosta Kenti, İtalya, hakim akslara örnek.....	24
Şekil 2.15: Roma Kent Planı.....	25
Şekil 2.16: Roma Cumhuriyet Forumu.....	26
Şekil 2.17: Roma Cumhuriyet Forumu.....	27
Şekil 2.18: Roma İmparatorluk Forumu.....	28
Şekil 2.19: Pompei Forumu.....	28
Şekil 2.20: Ortaçağ kent dokusu örneği, San Gimignano.....	29
Şekil 2.21: Ortaçağ organik kent dokusu, Siena.....	30
Şekil 2.22: Piazza del Campo, Siena.....	31
Şekil 2.23: Piazza del Campo, Siena.....	31
Şekil 2.24: Signori Meydanı.....	32
Şekil 2.25: Signori Meydanı.....	32
Şekil 2.26: Piazza Duomo, Floransa.....	33
Şekil 2.27: Piazza Duomo, Floransa.....	33
Şekil 2.28: Piazza IV Novembr, Perugia.....	33
Şekil 2.29: Piazza IV Novembr, Perugia.....	34
Şekil 2.30: Piazza del Duomo, San Gimignano.....	34
Şekil 2.31: Piazza della Cisterna.....	35
Şekil 2.32: Piazza del Campo, Siena.....	36
Şekil 2.33: Piazza Della Signori, Floransa.....	36
Şekil 2.34: Filarete'nin İdeal Kenti Sforzinda.....	37
Şekil 2.35: Palma Nova, İtalya.....	38
Şekil 2.36: Mimar Domenico Fontana'nın Roma için tasarladığı sokak ağı.....	39
Şekil 2.37: Venedik, San Marco Meydanı.....	40
Şekil 2.38: San Marco Meydanı.....	40
Şekil 2.39: Popolo Meydanı, Roma.....	42
Şekil 2.40: Popolo Meydanı eskizi.....	42

Şekil 2.41: San Pietro Meydanı	43
Şekil 2.42: San Pietro Meydanı	43
Şekil 2.43: Place Vendome, Paris	44
Şekil 2.44: Place Vendome, Paris	44
Şekil 2.45: Navona Meydanı	45
Şekil 2.46: San Campidoglio	45
Şekil 2.47: Covent Garden, Londra	46
Şekil 2.48: The Circus (1754) ve Royal Crescent (1767).....	47
Şekil 2.49: İslamiyet öncesi üç elemanlı şehir şeması.....	49
Şekil 2.50: İslamiyet sonrası üç elemanlı şehir şeması ve ticaret alanı	49
Şekil 2.51: Bayn al-Qasrayn'ın 969 yılındaki meydanı, Kahire.....	50
Şekil 2.52: Bayn al-Qasrayn'ın 11. yy başındaki durumu	50
Şekil 2.53: Bayn al-Qasrayn'ın 1382 yılındaki durumu.....	50
Şekil 2.54: Bayn al-Qasrayn, Osmanlı hakimiyeti altındayken, 17. yy'daki durumu.	51
Şekil 2.55: Meydan-ı şah, 17. yy başı, meydanın çevresindeki yapılar ve çarşı bölgesi ile bağlantısı.....	52
Şekil 2.56: Meydanı-Şah, 17. yy başı	52
Şekil 2.57: Atmeydanı	54
Şekil 2.58: Meydan çeşmesi, Tophane.	55
Şekil 2.59: Osmanlı mahalle dokusunda çeşme.....	55
Şekil 2.60: Votiv Katedral Meydanı	58
Şekil 2.61: Görüş Alanı.	59
Şekil 2.62: Piazza del Campidoglio.....	63
Şekil 3.1: On dokuzuncu yüzyılın son çeyreği ile yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Bakü'de kentsel gelişme alanı.....	76
Şekil 3.2: Bakü'nün yeni planı-1925.	76
Şekil 3.3: Bakü şehir ve Azneft bölgesi ana planı 1925	77
Şekil 3.4: Bakü kent planı-1927	78
Şekil 3.5: Bakü kentsel gelişme planlama süreci 1924-1929.	78
Şekil 3.6: 1927 planı ulaşım şeması.....	79
Şekil 3.7: 1927 planında yeşil alan dağılımı.....	79
Şekil 3.8: Sahil projesi	80
Şekil 3.9: Sahil projesinin hayata geçirildikten sonraki ilk hali, 1930'lar.....	80
Şekil 3.10: Kentin merkez alanı kompozisyonu.	81
Şekil 3.11: 1937 Bakü ana planı	81
Şekil 3.12: Bakü şehrinin ana planı-1986.....	84
Şekil 3.13: Bakü kent merkezi ve Abşeron yarımadasını kapsayan ana plan.....	85
Şekil 3.14: Bakü kent merkezinde yeni yapılar	86
Şekil 3.15: Bakü kenti ve çevresi ana planı	87
Şekil 4.1: Bakü kent merkezindeki başlıca meydanlar	89
Şekil 4.2: Azadlık Meydanı ve sınırları	91
Şekil 4.3: S Dadaşov ve M Hüseyinov tarafından hazırlanan proje.	93
Şekil 4.4: L. Rudnev'in yönetimi altındaki mimarlar grubunun sunduğu proje.....	94
Şekil 4.5: Hükümet evi	95
Şekil 4.6: Denizkenarı Milli Parkı	96
Şekil 4.7: Bakü Abşeron oteli	97
Şekil 4.8: Bakü Hilton Oteli	97
Şekil 4.9: Kentsel Tasarım Uygulama Taslak Projesi	98
Şekil 5.1: Azadlık Meydanı'nın batı istikametinde görünümü.....	102

Şekil 5.2: Hükümet Eviden Azadlık Meydanı ve Milli Parka bakış	106
Şekil 5.3: Milli Parktan Azadlık Meydanı ve Hükümet Evine bakış	106
Şekil 5.4: Anket görüşmesi gerçekleştirilen konular.....	109

BİR KAMUSAL AÇIK ALAN OLARAK MEYDAN KULLANIMINI ETKİLEYEN KARARLARIN KULLANICILAR TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: BAKÜ AZADLIK MEYDANI ÖRNEĞİ

ÖZET

Eski dönemlerden günümüze kadar kentlerde ortak yaşamın geçtiği kentsel mekânlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu mekânlar toplumsal örf ve adetlere göre biçimlenmiş, yer aldıkları toplumun kültürünü, inançlarını ve yaşam değerlerini yansıtmıştır. Meydan biçiminde ortaya çıkan ilk kentsel dış mekânlar kentin kültürünü yansıtmakla kalmayıp kent toplumunun sosyal özelliklerini sergiledikleri mekânlar da olmuştur. İnsanların kullanmayı keşfettiği ilk kentsel mekân olarak tanımlanan meydanlar, tarihsel süreçte kentlerde farklı işlevler taşımış ve kentsel yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir.

Kentlerin yaşanabilir olmasında, meydanları oluşturan temel öğelerin, yaşayanların fiziksel, sosyal vs. gereksinimlerini karşılayabilmesinin payı büyüktür. Yaşanabilir kentler, insanların birbirleriyle ilişki kurmasına olanak tanıyan, barınma, çalışma, ulaşım, dinlenme, eğlence gibi temel işlevlerin konfor koşulları içinde gerçekleşmesini sağlayan ortamlardır. Bu açıdan, kentsel yaşamın önemli bir ögesi olarak meydanlar, nitelikli yaşam alanları sunarak kullanıcıların beklentilerine cevap verebilmelidir.

Bu çalışmada, kentlerin yapı taşları olan meydanlar ve meydan mekânını oluşturan temel öğeler incelenmiş, örnek alan olarak seçilen Bakü Azadlık Meydanı bu öğeler bağlamında analiz edilmiş, bu perspektifte kullanıcıların Azadlık Meydanının fiziksel ve işlevsel nitelikleri hakkındaki görüşleri ve Meydanın kullanımını etkileyecek mekânsal kararlara yaklaşımları sorgulanmıştır.

Saha çalışması iki safhadan oluşmaktadır. İlk safhada Azadlık Meydanı gözlemlere dayalı olarak sosyal ve fiziksel faktörler çerçevesinde analiz edilmiş ve tanımlı bir meydan niteliğine kavuşabilmesi için işlevsel ve estetik tasarım önerileri getirilmiştir. İkinci safhada bir anket formu aracılığı ile Azadlık Meydanı kullanıcılarının mekâna ilişkin görüşleri ve Meydana yönelik projelendirilen mekânsal kararlar hakkındaki düşünceleri sorgulanmış, elde edilen veriler istatistik analiz metotları ile değerlendirilmiştir.

Elde edilen sonuçlar, meydanın işlevsel kullanımını güçleştiren önemli erişim sorunları bulunduğunu, mekânın kullanıcı gereksinimlerini yeterince karşılayamadığını, bu bağlamda, kamu idaresi tarafından geliştirilen projenin başta erişim sorunu olmak üzere bununla ilişkilendirilen mekânsal yetersizliklerin indirgenmesine olanak vereceğinin düşünüldüğünü ve bu nedenle anlamlı düzeyde desteklendiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Meydan, Kentsel Mekân, Kullanıcı Görüşleri, Azerbaycan Bakü, Azadlık Meydanı.*

THE EVALUATION OF THE DECISIONS WHICH AFFECT THE USE OF THE SQUARES AS PUBLIC SPACE BY THE UTILISERS: THE CASE OF BAKU

ABSTRACT

From past to present, it has always been required to have urban spaces where common life is sustained in cities. These spaces have been shaped by general custom and also reflected the culture, belief and life values of the community. Besides reflecting the culture of the community, the first urban public spaces in form of square have also been the spaces in which city community present the social life of city. The squares called as the very first places discovered to use have always had different functions and become integral part of city life throughout the history.

Meeting the social and physical expectataions of the community by providing the key elements which create square has great importance in making the cities livable. Livable city has the setting which allow people to communicate and provide opportunity to actualize the basic functions like sheltering, working, transportation, relaxiation and entertainment in a comfortable way. In this term, the squares as an important part of city life should be responsive to the needs of community by providing qualified living spaces.

In this study, the squares as an integral part of city and basic elements which compose the squares were examined and Baku Azadlıq Square chosen as a fieldwork was analysed in these terms. Utilisers's opinions about physical and functional qualities of Azadlıq Square and their attiudes towards the decisions which affect the use of Square were examined.

The fieldwork was consisted of two phases. In the first phase, Azadlıq Square was analysed within the framework of social and physical factors. Functional and aesthetical proposals were put forward to enable the Square to reach the defined square qualifications. In the second phase, Utilisers's opinions about Azadlıq Square and their attiudes towards the decisions designed were interrogated via survey form. The data collected through the fieldwork were evaluated through statistical analysis methods.

In line with the results obtained, it has come to light that Azadlıq Square has great accessing problem making functional use difficult. Results have also showed that the Square do not meet the expectations of community sufficiently. In this term, the project developed by puplic administration has been thought to solve the accessing problem and the other problems related to accessing problem and supported adequately.

Keywords: *Square, Urban Space, User Feedback, Azerbaijan Baku, Azadlıq Square.*

1. GİRİŞ

En önemli kentsel mekânlardan biri olarak meydanlar, kentte yaşayanlar için toplanma, aktivite ve dağılma mekânları olmalarının yanısıra; sosyal, kültürel, dinsel, siyasal vb. gibi gereksinimlere de cevap verirler. Yılların alışkanlıkları ve görsel deneyim eksikliği, Bakü'de meydan tasarımı gibi estetik ağırlıklı projeleri günümüze kadar olanaksız kılmıştır.

Bakü'deki Azadlık meydanının tarihi, kültürel ve doğal değerlerinin korunması ve yaşayan bir kent mekânı olarak, gelecekteki gelişiminin var olan tarihi ve kültürel potansiyelini olumlu yönde etkileyecek biçimde düzenlenerek kent insanlarının yararına sunulması gerekir. Bu nedenle Bakü'nün önemli bir tarihi geçmişe ve yoğun kullanım talebine sahip olan bu meydanı üzerinde incelemelerde bulunulmuştur.

Bakü Azadlık meydanında bu çalışmada uygulanan yöntem ve kapsamda herhangi bir çalışmanın daha önce yapılmadığı tespit edilmiştir. Konuyla ilgili yerel kaynaklar oldukça kısıtlıdır. Azerbaycan dilinde kaynaklar daha çok ülkenin ve kentin tarihsel gelişimiyle ilgili olup bunun dışında ağırlıklı olarak Türkçe, İngilizce, Rusça, kaynaklardan yararlanılmıştır.

Literatürde Bakü ile ilgili çalışmalar genellikle mimarlık alanındayken kent planlama ve meydan tasarımı konusunda akademik ve bilimsel çalışmalara rastlanmamaktadır. Bu nedenle bu çalışma Azerbaycan ve Bakü için bu alanda bir ilk olma niteliğine sahip olacaktır.

1.1.Amaç

Bu araştırmada tarihi, sosyal ve kültürel nitelikleriyle, kente ve kentliye mal olmuş, barındırdığı kentsel imaj öğeleriyle, kent kimliğinde ve kolektif bilinçte önemli bir yer tutan bir kentsel alanda, fiziksel ve fonksiyonel açıdan çarpıcı değişimler öneren plan kararlarının kullanıcılar nezdindeki yansımalarını uygulama öncesinde ölçmek amaçlanmaktadır. Böylece plan kararlarının ne derece benimsendiği ortaya

konulurken idare için de yol gösteri olabilecek kullanıcı talepleri belirlenmiş olacaktır.

1.2.Yöntem

Çalışma, kapsamlı bir literatür araştırması üzerine oturmaktadır. Öncelikle kent, meydan, bir yerleşmenin kent olarak nitelenebilmesinde meydanın rolü ve bu rolün tarihsel perspektifte oluşum süreci üzerine durulmuş, meydanı oluşturan temel öğeler, meydanın evrensel nitelikleri, sosyal, kültürel ve siyasi bağlamda farklı coğrafyalardaki gelişim süreçleri incelenmiştir.

Literatür araştırmasının diğer safhasında çalışma sahası olarak belirlenen Azadlık meydanının gelişme sürecine, Bakü'nün tarihi, sosyal ve siyasal geçmişi bağlamında Azerbaycan'daki planlama yaklaşımına odaklanılmıştır.

Tüm bu çalışmalar sonrasında, Azadlık meydanında kullanıcı tercih ve eğilimlerini belirlemeye yönelik bir saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışması iki kademeli olarak yapılmış, birinci kademe tamamen gözlemlere dayalı olarak çıkan sonuçlara göre değerlendirilmiştir, ikinci kademe saha çalışmasında ise yüz yüze anket tekniği ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Üç bölümden oluşan ankette öncelikle demografik veriler toplanmış ikinci bölümde meydanı kullanma amacı, sıklığı ve alışkanlıkları hakkında sorulara yer verilmiş, son bölümde ise meydanın mevcut durumu, planla öngörülen değişimler ve meydanın fonksiyonel ve estetik değerini ölçmeye yönelik konulardaki görüşler sorgulanmıştır. Toplanan tüm veriler istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiş, elde edilen çıktılar yorumlanarak somut sonuçlara ulaşılmaya çalışılmış ve gelecek dönem için mekâna yönelik öneriler getirilmiştir.

1.3. İçerik

Çalışmanın 2. ve 3. bölümleri literatür araştırmasına ayrılmıştır.

2. bölümdeki literatür taraması ve veri toplama iki aşamada oluşturulmuştur. Birinci aşamada mekân tanımı, kentsel mekân tanımı, kentsel mekân olarak meydan tanımı, meydanın her tür kullanıcı grubu tarafından ulaşılabilir olması, meydanda fiziksel ve görsel bütünlüğün sağlanması, meydanın sosyal açıdan gerekli olanaklarla donatılmış olması, meydan içerisindeki yeşil dokunun bitkisel tasarım ilkelerine (Uyum ve zıtlık, tekrar, denge, sıra, ölçü oranı, birlik ve çeşitlilik) uygun olması, meydandaki

donatı elemanlarının (zemin döşemeleri, oturma birimleri, çocuk oyun alanları, çöp kutuları vb.) tarihi ve kent kimliğine uygun olması, meydanların kent estetiğine etkisi gibi ilkelerden değerlendirmelerde yararlanılmıştır. Meydan mekânını oluşturan temel öğeler makale, tez, yerli ve yabancı kitaplardan çalışmanın amacına yönelik veriler temin edilerek kuramsal temeller bölümü hazırlanmıştır.

3. bölümde Bakü örneği üzerinden Azerbaycan'da planlı gelişme dönemi, çalışma sahası olarak belirlenen Azadlık meydanının gelişme süreci, Azerbaycan'ın kısa tarihi, Azerbaycan'da şehirciliğin gelişimi, Bakü'de kentleşmenin ilk dönemleri, tarihi ve sosyal siyasal geçmişi bağlamında Azerbaycan'daki planlama yaklaşımı üzerinde durulmuştur.

4. bölümde çalışma sahası olarak belirlenen Bakü Azadlık Meydanı konu edilmiştir. Azadlık Meydanının mekânsal gelişimi ve özellikleri ile ulusal tarih açısından önemi araştırılmıştır. Meydanın konumu, sınırları ve kimlik öğeleri aktarılmış meydana yönelik güncel plan ve projelere değinilmiştir.

5. bölüm saha çalışmasıdır. Saha çalışması iki kademeli olarak gerçekleştirilmiştir. Birinci kademe tamamen gözlemlere dayalıdır. Saha belirlenen değerlendirme kriterlerine göre incelenmiş, toplanan veriler doğrultusunda bir değerlendirme çizelgesi oluşturulmuş ve tasarıma yönelik önerilerde bulunulmuştur. İkinci kademe ise halkın Azadlık meydanını bugünkü haliyle ne derecede verimli ve etkin kullanmakta olduğunu ve meydanın daha kullanılabilir bir mekâna dönüşmesi konusundaki düşüncelerini istatistik metotlarla ölçmeye yönelik bir anket uygulaması ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

6. ve son bölümde saha çalışmalarından elde edilen bulgular yorumlanarak somut sonuçlara ulaşılmıştır.

2. MEYDAN KAVRAMININ GELİŞİMİ VE KURAMSAL TEMELLER

2.1 Mekân

Mesutoğlu (2001)'nin aktardığına göre, kentin bir ögesi olan meydanı anlamak için öncelikle mekân kavramına açıklık getirmek gerekir. Bu çerçevede mekân farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Mekân, sözlük anlamıyla bir şeyin, bir kişinin bulunduğu, bir eylemin veya olayın geçtiği veya gerçekleştiği yer, belli bir kullanıma ayrılmış yer olarak açıklanır.

Aristo'ya göre mekân nesnelere içeren kaptır.

Pierre Von Meiss'e göre mekân dışarıdan sınırlı, içeriden ihtiyaçla doldurulmuş bir ihtiyaçlar çukurudur.

Mekân, eylemin içinde cereyan ettiği sınırlı uzay parçası ve bu uzay parçasını belirleyen fiziksel öge veya ögelerin bütünüdür.

Leibniz'e göre mekân cisimlerin herhangi bir durumu değil, onların birbirlerini izlemelerine olanak veren durumlar dizisidir.

Mekân aralarında olumlu veya olumsuz bir ilişki ve örüntüden bahsedilebilen bir takım canlı cansız cisimlerin sınırlarını oluşturduğu ve bunlar gibi başka cisimlerin de (kendisi tarafından) içerildiği uzay parçasıdır. Mekân insanın içinde olduğu ve alışverişte bulunduğu, kendi kimliğiyle olumlu veya olumsuz bir ilişki kurduğu, bireysel ve/veya toplumsal olarak karşılıklı etkileştiği ve bu etkileşim sürecinde birlikte şekillendiği, sınırlanmış belirli hacimdir (Mesutoğlu, 2001).

Mekân içerdiği bütün cisimlerle bir bütündür. İçinden bir tanesi tutulup çıkartılsa bile onun etkisi mekânda hissedilir. Bu hissediş, çıkartılan cismin hem fiziksel eksikliği anlamında hem de daha önceki var oluşuyla, mekâna fiziksel, sosyal ve kültürel olarak verdikleri anlamındadır (Hiller, 1996).

Mekân ölçeğine bağlı olarak, birey veya toplumlara ait kimliklerin, ideallerin fiziksel dünyaya yansımalarıdır. Bu çerçevede mekân kültürel ve sosyal olarak, maddesel var oluşun hareketsiz bir arka planı da olamaz. Zevi (1990)'nin dediği gibi, mimari

mekân, hareketsiz duran bir olgu yerine zaman ve boşluk içinde yaşantılar silsilesi veren dinamik bir gerçekliktir. Bu dinamiklik mekân içindeki nesnelere değil, bizzat mekânın kendisinin (kendini belirleyen ve kapsadığı bütün cisimlerle beraber) süreç içindeki biçim, anlam ve hatta işlev bağlamındaki değişkenliği anlamındadır.

Mekân, kullanıcılarında bir takım imgeler oluşturur ve bunlar öznel nitelik taşır. Bu imgelerin bazıları ortak oldukları gibi farklı da olabilir. Bu farklılık, mekânın tasarımcısının, tasarımına temel oluşturan imge için de söz konusudur.

Mekân, zaman ile birlikte tüm cisimlerin var olması için gerekli iki koşuldan biridir, ikisi birbirinden ayrılamaz, varoluş zamandan bağımsız düşünülemez. Kant'a göre mekân kavramı sezgiseldir. Nesnel değil öznel ve idealdir. Zaman da benzer şekilde öznel dir. İnsan doğayı ve çevresini geçmiş deneyimlerinin ışığında algılar, dolayısıyla bu algılama kişiye göre değişir. Mekânın ölçülebilir (nesnel olan) ve ölçülemeyen (öznel olan) yönü vardır (Mesutoğlu, 2001).

Christian Norberg-Schulz (1971) mekân kavramını sınıflayarak beş bölümde incelemiştir:

- 1- Fiziksel hareketin oluşturduğu cisimsel (pragmatic) mekân: İnsanı çevresiyle bütünleştirerek hareketlerini belirler.
- 2- Doğrudan yönlendirmenin oluşturduğu algısal (perceptual) mekân: İnsanın duyu organlarıyla farkına vardığı mekândır. Öznel özellik gösterir.
- 3- İnsanın çevresine ait sabit imajını oluşturan, var olunan (existential) mekân: İnsanın sosyal ve kültürel açıdan birlikte var olduğu ve biçimlendiği mekândır.
- 4- Fiziksel dünyanın oluşturduğu kavramsal (bilişsel) (cognitive) mekân: Bütün fiziksel verilerin algılanması ve bu verilerin (kaçınılmaz bir şekilde) kişilik özellikleri çerçevesinde yorumlanarak sonuç çıkartılmasıyla oluşur.
- 5- Saf mantıksal ilişkilerin kurduğu mantıksal (logical) mekân: Mekânsal varoluş üzerine kişisel teorilerin olduğu, mekânı anlamak için gereken kalıpları şekillendiren mekândır.

Mekânın, cisimsel mekândan mantıksal mekâna doğru sıralanışı somuttan soyuta doğru bir sıralamadır.

Varoluş mekânının gelişimi kimlik kazanmaya paraleldir. Varoluşun bir dışı vurumu, kanıtıdır. Kişisel veya toplumsal kimlik, mekânda vücut kazanır, bu andan

başlayarak karşılıklı bir etkileşim söz konusu olur. Bu etkileşimin uzantısı olan 'aidiyet' olgusu Norberg-Schulz (1971) tarafından "kollektif, kamusal, özel" şeklinde sınıflandırılarak incelenir. Her tür üretimi ve yaşantıyı paylaşmak için birarada bulunmayı gerektiren "kollektif ait oluşun" tezahürü kenttir. "Kamusal ait oluş", ideallerde birlikte olmayı, düzeni ve kurumlaşmayı gerektirir. "Özel ait oluş", kişisel çevrenin oluşturulmasıyla sağlanır. Kişisel çevre kimliğin mekâna yansımalarıyla oluşur. Kimlik herhangi bir canlı veya nesnenin soyut ve somut temel özelliklerinin bütünüdür. Bu kendine özgü olma durumunu yaratır. Kimlik mekânda ve sosyal çevrede bir tür anlaşma ve gelenek yaratır. Bunun uzantısı olarak mekânda ortaya çıkan iletişim farklı kimliklerin etkileşimini, birbirine geçişini ve uzlaşmayı, bir başka deyişle sentezi getirir. Bu diyalektik ilişki sonucunda mekân ait olduğu toplumun veya bireyin kimliğini de ortaya koyar.

2.1.1 Kentsel mekân

Konuk (1991)'a göre kent; toplumsal yaşamın başlıca kurgusu, görünen bir biçimi ve aynı zamanda uygarlığın en güçlü ifadesidir.

Kentsel sistemde mekân, yapıların oluşturduğu, kentlilerin algıladığı ve tüm kentsel olayların ilişkilendiği bir bütün ya da çevrenin yaşanan algılardan çok boyutlu bir görünümüdür. Öyleyse özde mekân, çevrenin bir parçası olarak yapıların oluşturduğu bir birim olarak insanların yaşadığı ya da algıladığı tüm eylemlerin geçtiği üç boyutlu alan olarak ve zamansal içeriği de taşıyan (4. boyut) birimler olarak gözlenebilir (Bilgin, 1995).

Çokar (1994)'a göre; kentlerde toplu yaşam sonucu ortak ya da kişisel gereksinimlerin karşılandığı, toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak, zaman içinde farklılaşan mekânlara kentsel mekânlar denir. Kentsel mekânlar insanın yaşamı ile ilgili dört ana işlevi, barınma, çalışma, eğlenme, dinlenme ve ulaşım eylemlerini gerçekleştirdiği mekânlar bütünüdür.

Zevi (1990), mekânı "iç mekân" ve "kentsel mekân" olarak iki bölümde inceler. Binalar bu iki tür mekânın da oluşmasını sağlar. Mimarının değeri sınırlanan bütün boşluklarda, kapalı mekânlarda, avlularda, sokaklarda, meydanlarda devam eder. Mesutoğlu'nun aktardığına göre, Krier (1979), dış etkilerden korunan iç mekân özel yaşamı simgelerken, açık dış mekânın, hareketin ve iletişimin simgesi olduğunu vurgular. Bu bağlamda dış mekânı sokak ve meydan diye ayırarak inceler. İç mekân-

kentsel mekân ayrımı mekânın kullanıcısı ve ölçeğindedir. Kentsel mekân içinde bulunduğu kentin tamamı tarafından kullanılır (Mesutoğu, 2001).

Kevin Lynch (1960)'e göre, kenti imgeleyen beş ana öge vardır. Bunlar; sınırlar, bölgeler, yollar, düğüm noktaları ve nirengilerdir (Şekil 2.1).

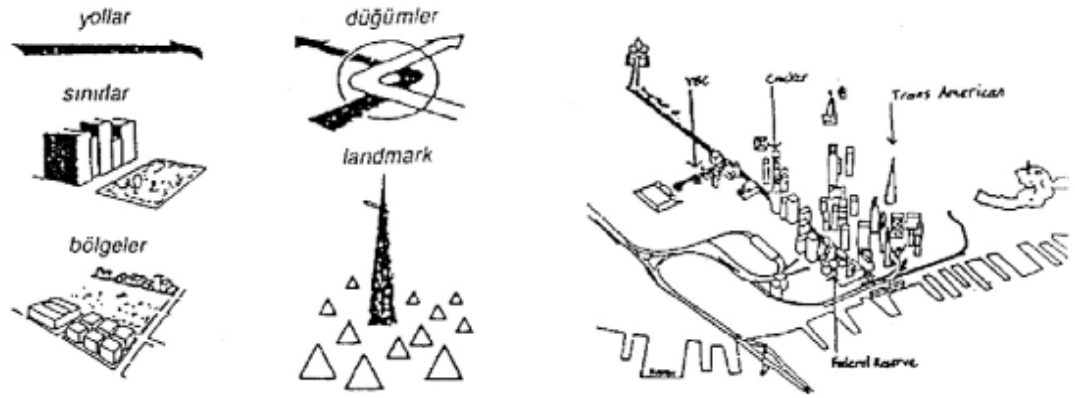
Sınırlar: iki bölge arasında bir “kenar” oluşturan, genellikle doğrusal gelişmiş elemanlara denir. Sınırlar, deniz, göl, akarsu, kıyı şeritleri, dağ sıraları, bitki örtüsü biçiminde doğal olabilecekleri gibi yol ya da kent duvarları gibi yapay da olabilen bu elemanlar, fiziksel olarak mekânı sınırlayıcı özelliğe sahiptirler.

Bölgeler: Kentte bireyleri odaklayıcı ve birleştirici işlevi olan, kentin orta veya büyük ölçekli parçalarıdır. Genellikle rekreasyonel veya ticari aktivitelerin gerçekleştiği yerlerdir.

Yollar: Kentteki işlevsel bölgeleri birbirine bağlayan ulaşım ağlarıdır. İki noktayı ya da mekânı birbirine bağlayan süreklilik ve yönlendiricilik özelliğine sahip doğrusal sirkülasyon elemanlarıdır. Patika, cadde, yürüme yolu, tramvay yolu, tren yolu gibi sirkülasyon elemanlarının tümü bu tanıma girer.

Düğüm Noktaları: Genellikle kavşaklar veya yolların bir noktada birleştiği yerler, düğüm noktalarıdır. Bu kesişmeler açık alanlar oluştursa da, yalnızca trafik işlevleri yüklendiklerinden mekân özelliği taşımaz, yani meydan olarak adlandırılmazlar. Bunlar, sadece kent içi ulaşımının çözüldüğü düğüm noktalarıdır.

Nirengiler: Kent içinde yürüyen insanların, gözlemcilerin kenti algılamalarına yardım eden, özel ve tekil görünüm sergileyen elamanlardır. Çevrenin genel görünümünden kolayca ayırt edilebilen bu objeler, kentin hatırlamasında rol oynayan, kentsel peyzaj bütününde taşıma özelliği gösteren, siluet içinde baskın olan ögelerdir (Lynch, 1960).

Şekil 2.1 : Kevin Lynch'e göre kenti imgeleyen beş ana öge; sınırlar, bölgeler, yollar, düğüm noktaları ve nirengiler (Lynch, 1960).

İnceoğlu ve Aytuğ (2009)'un aktardığına göre genelde araştırmacılar çevreyi görsel açıdan ele alırlar. Cullen (1961) bu işleyişin nasıl olduğunu algılamada ve çevreyi anlamada üç yol önermektedir. Bunlar: Görsellik, mekân ve içerik açısından çevreyi anlamaktır.

Görsellik: Biz bir başka ortama taşınırsak da, daha önce yaşadığımız ortam hala hatıramızda olduğundan “Ardıl Görünüm” işe karışır. Bunun önemi şudur: bir yaya şehrin içinden geçerek sabit bir hızla yürüse de, şehrin görünümü pek çok sarsıntı ve ani açığa çıkmalarla hatıramıza gelir. İşte buna “Ardıl Görünüm” denir.

Mekân: İnsanın, ortamdaki konumuna tepkisidir. Cullen “Burada” ve “Orada” olmak arasındaki farkı vurgular. Bu fark, kişinin bir mekânın içinde veya dışında olması veya o mekâna girip çıkmasıyla ortaya çıkar.

İçerik: Bu nokta şehirlerin dokusuyla ilgilidir; şehrin rengi, dokusu, ölçüsü, sitili, karakteri, kişiliği, benzersizliği vb. Şehrin dokusu, mimari stilleri ve planın çeşitli rastlantıları açısından birbirinden farklı dönemlerin bir kanıtıdır, çünkü pek çok şehir eski temellere dayalıdır.

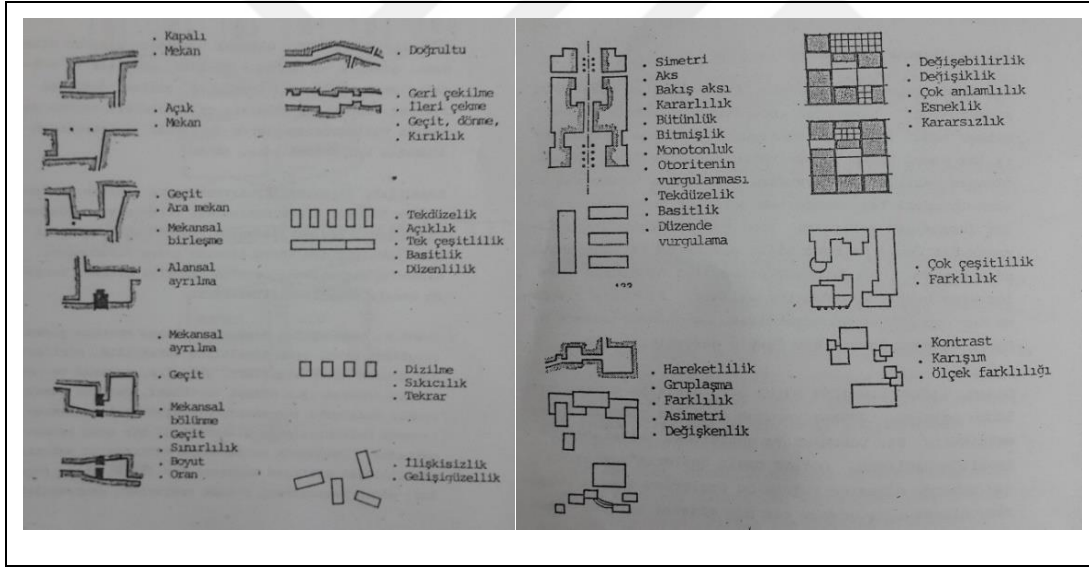
2.1.2 Kentsel mekân tasarımı

Kentsel mekân tasarımı çalışmaları ile ilgili kesin matematiksel bir öğretiden söz etmek olanaksızdır. Çalışma alanının insan ve niteliklerine, topluma ve toplumsal yapıya bağlılığı, sadece akılcı yollarla, belirli koşullarla, belirli sonuçlar doğuran çözümlere olanak vermemektedir.

Değişik tarih kesitlerinde, kentsel mekân ve kentsel mekân öğelerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin kurgusunda kullanıcı ve kullanım biçiminin etkili olduğuna değinilmiştir. Biçim ile kullanım–işlev, arasında geçerli, karşılıklı bağımlılık dışında, toplumların kültür birikimi ve yönetim yapısının da gerçekten bu süreçteki rolü yadsınamaz.

Biçimlenmenin belirleyicisi olan bu temel nedenlere bağlı olarak oluşmuş kentsel mekânlarda kullanılan belirli kompozisyonlardan ve bu kompozisyonları oluşturan biçimsel niteliklerden söz edilebilir (Giritlioğlu, 1991). (Şekil 2.2).

Kültür birikimine bağlı işlevsel ve biçimsel ilişkilerin kurgusunda rol alan, değinilen karakteristik niteliklerin hem optik, hem de psikolojik etkilerini tanımak çalışmaların başarısında dolaysız rol oynar. Ayrıca tasarımın başarısı, tasarımın yapıldığı zaman içinde geçerli toplumsal değerlerin özümленerek kurguya yansıtılmasına bağlı kabul edilebilir (Giritlioğlu, 1991).

Şekil 2.2 : Şehirsel mekânlarda kullanılan biçimsel nitelikler (Giritlioğlu, 1991).

2.1.3 Tasarımda simetri ve denge

Geometrik ilkelere bağlı kurguda simetrimin gücü yadsınamaz. Simetri belirli zamanlarda “güzel” ile eş anlamlı olarak kabul edilmiştir. Simetri içeriğinde ayrıca, düzgünlük, düzen, uyum, denge ve ritim anlam bulur. Simetri bireylerin doğasında var olan bir düzendir. Simetrik düzende, algılama ve kavramada açıklık vardır. Bu ise simetrik düzenin başarılı olmasını etkiler. Simetride denge içindeki plan elemanları, bir alan veya nokta etrafında simetri, bir eksen veya bir alan çevresinde

simetri, iki kenarlı simetri, üç kenarlı simetri, dört kenarlı simetri, çok kenarlı simetri olabilirler (Giritlioğlu, 1991).

Simetrik plan

Simetrik planın elemanları, simetrik olmayan bir planın elemanlarının aynı olabilir. Aynı elemanların kullanımıyla hem simetrik hem de simetrik olmayan bir plan kurgusu yapmak olasıdır. Simetrik olan veya olmayan, aynı elemanların kullanımıyla oluşturulan planların birbirinden farkı, sadece plan elemanlarının birbirinden ve bir simetri merkezine göre (bir nokta veya bir simetri eksenini) durumlarındaki düzendedir. Simetrik merkezi bir öge veya çeşitli ögelerin bir arada oluşturduğu bir grup veya bir alan olabilir. Simetri eksenini bir çizgi olabileceği gibi doğrusal bir alan parçası olabilir (yol, patika, cadde vs.). Doğada, simetrik bir düzene rastlamak mümkün değildir. Canlı varlıkların yapılarında ise simetrik bir kurgu, bir düzen söz konusudur (Giritlioğlu, 1991).

Dinamik simetri

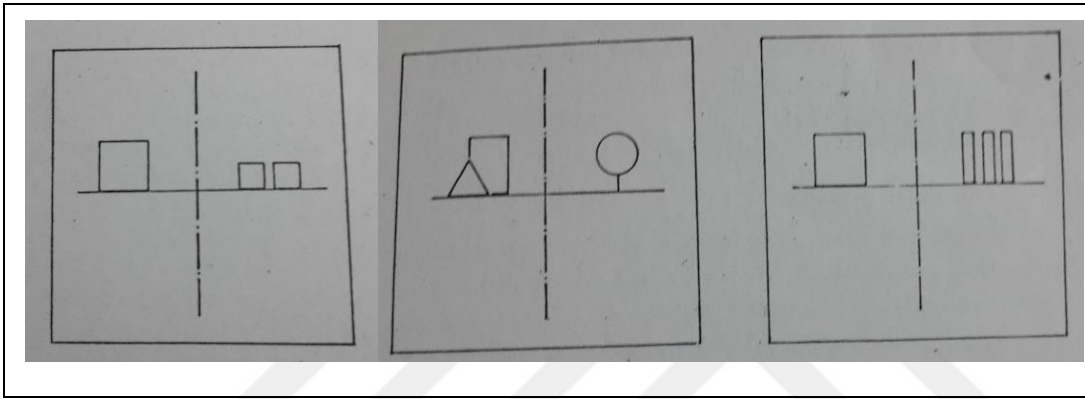
Simetride elemanlar arasında bir gerilim ve etkileşim söz konusudur. Simetride kutuplaşmalar vardır ve her kutup, kendi etki- çekim alanını yaratır. Çoğunlukla iki temel kutup oluşur ve bu kutuplar arasında bir dinamik gerilim alanı vardır. Simetriyi oluşturan bu alan içindeki her eleman hem gerilme hem de (bir denge) durgunluğa sahiptir. Yani her simetrik kompozisyonda bir denge ve buna bağlı olarak da bir durgunluk söz konusudur. Bu durgunluk simetriyi oluşturan ögeler arasındaki dengeden kaynaklanır. Simetrik Plandaki her öge bir denge gerektirir, bu dengede sadece o ögeye eşdeğer karşıt bir ögeyle gerçekleşebilir. (Giritlioğlu, 1991)

Denge, ögeler üzerinde küçük bir farklılık olması halinde bozulur. Tam bir simetrik düzende bir noktada yapılan küçük bir değişiklik tüm dikkatin o noktada toplanmasına neden olur ve izleyici bu denge bozukluğunu düzeltme gereksinimini duyar. Bir kompozisyonu algılayan birey, ögeler arasında bir ritim bulur ve bu ritimde ufak bir aksaklık olması halinde dikkat o noktaya yoğunlaşır. Simetrik düzen kurgusu başarılı olarak yapılabilirse, insan üzerinde güç, disiplin, düzen, idealizm ve ihtişam duygusu uyandırır. (Giritlioğlu, 1991)

Asimetrik denge

Görsel denge iyi bir kompozisyonda gereklidir. Bir görüntüde bir denge kurulmamışsa rahatsız edici bir durum söz konusudur. Doğal çevredeki

kompozisyonları güzel olarak nitelendirmek mümkün olduğuna göre bu kompozisyonlarda da görsel dengenin varlığından bahsedilebilir. Doğada simetri olmadığına göre, kompozisyonlardaki güzellik nasıl sağlanabilir sorusu akla gelebilir: Seçici bir göz, dengesi olmayan kompozisyonlar söz konusu olsa da görüntüde dengeyi sağlayacak öğeleri arar ve aralarındaki oranları ve boyutları bulur. Şekil 2.3’de birinci çizgi asimetrik denge, ikinci çizgi asimetrik dengeye eşit olmayan ve benzer olmayan öğelerin bir eksenin iki tarafında dengelenmesi, üçüncü çizgi asimetrik denge ise gözün seçerek bulunduğu denge, öğelerin niteliklerine ve ilişkilerine bağlı olarak kurulan denge.

Şekil 2.3: Asimetrik denge, öğelerin niteliklerin değerlendirilmesi.

Dinamik görsel denge

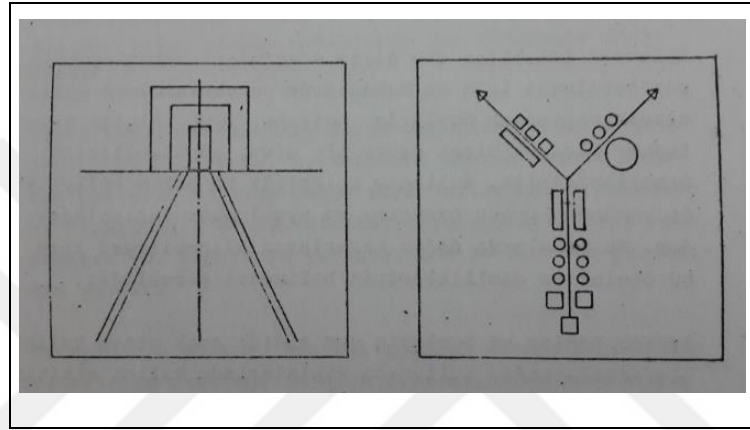
Göz hareket halindedir ve çeşitli öğeleri algılar, beyin, belli aralarla gözün, bazı öğeler üzerine yoğunlaşmasında rol oynar. Bu yaratıcı bir güçtür. Çünkü beyin gözün bütün ve dengeli bir kompozisyon algılamasına çalışır. Bu, göz–beyin arasındaki ilişki gücüdür. Çünkü kabul edilen denge, sadece bir form dengesi değil, aynı zamanda ilişkilere ait bir dengedir. Göz, ilgili ve ilişkileri bakımından çok büyük bir maddeye az değer verebilir veya küçük bir öğe, ilgi ve ilişkiler bakımından daha çok önem taşıyabilir. Örneğin bir ağaç üzerindeki kırmızı bir elma, ağaçtan çok ilgi çekebilir (Giritlioğlu, 1991).

Simetride Eksen Hareketleri

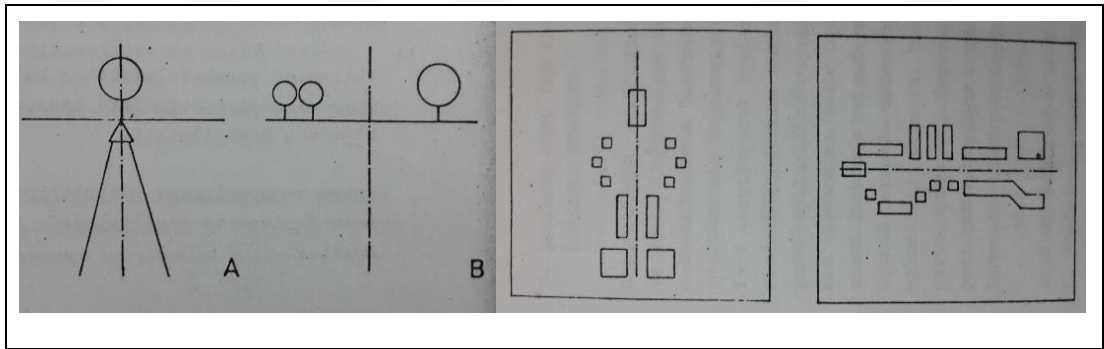
Bir alan üzerinde, belirli bir noktadan başlayan aks (eksen), bu başlangıç noktasından aks doğrultusunda yönlendiriciliği olan bir eleman olarak rol alır. Yönlendirme aksın iki uç noktasına da (ayrı ayrı) yönelik olabilir. Aks çizgisi hem hareket, hem kullanım, hem de bakış çizgisidir, bu nedenle bu üç görevi de yerine getirebilmelidir. Aks başlangıç, sonuç ve orta alanları birbirine bağlar. Bu nedenle, bu üç nokta bir

bütünün parçaları olur. Şekil 2.4’de birinci çizgi güçlü bir aks, güçlü bir doğrultu belirtir, ikinci çizgi ise aks birleşik bir elemandır (Giritlioğlu, 1991).

Aksın, etrafındaki öğelere bazen etkisi pozitif bazen da negatiftir. Zira ilgi, öğelerden çok öge – aks ilişkisinde toplanır. Şekil 2.5’de birinci çizgide ağaç öge olarak ilgi çeker, ikinci çizgide aksa ve diğer öğelere göre durumu dikkati toplar, üçüncü çizgide aksa yakın olan öğeler, bu yakınlıktan zarar görürler, dördüncü çizgide ise aksiyel bir düzende her zaman tam bir simetride bahsetmek söz konusu olmayabilir (Giritlioğlu, 1991).

Şekil 2.4: Aks belirtileri (Giritlioğlu, 1991).

Şekil 2.5: Aks çizgileri (Giritlioğlu, 1991).

2.2 Kentsel Mekân Olarak Meydan

Mesutoğlu (2001)’nin aktardığına göre Krier (1979) kentsel açık mekânı iki başlıkta açıklar: sokak ve meydan. Meydanlar kentin varoluş nedeni olan iletişim ve birlikte oluşun, aidiyetin kendini ifade ettiği, vücut bulduğu mekânlardır. Sokaklar ise meydanların çevresinin dolmasıyla ortaya çıkan kentin genişleme gereksiniminin bir sonucudur.

Meydan açık bir alanın etrafında yapıların gruplaşması sonucunda, kontrollü, savunması kolay ve çeşitli etkinliklere olanak sağlayan bir mekân olarak ortaya çıkmıştır. Meydanların işlevlerine veya biçimlerine göre sınıflanmaları mümkünken, işlevlerine göre biçimlerini veya biçimlerine göre işlevlerini belirtecek bir sınıflama oluşturmak mümkün değildir.

Meydan, merkez özelliği gösterir. Süreksizdir, hareketin başladığı veya bittiği (ulaşılan) yerdir (ilk ya da sondur). Kent bütünü içinde yollar tarafından beslenir. Meydanın durağanlığına karşılık, yollar dinamizmleriyle kentin dengesini sağlar.

Meydan insanın kentsel mekânı kullanmayı keşfettiği yerdir. Meydanlar kent insanının iletişim gereksinimini karşıladığı, kentli olmanın cevabını bulduğu mekânlardır (Mesutoğlu, 2001).

Şahinler (1964)'e göre, Bütün kültürlerde uzun bir geçmişi olan meydanlar, insanların bulunduğu, bir araya geldiği kesişme noktalarıdır. Meydan, İngilizcede "Square", Fransızcada "Place", Almancada "Platz", İtalyancada "Piazza" sözcükleriyle ifade edilir. Meydanlar toplumun organik bir parçasıdır. İnsanlar bir araya gelmek, buluşmak, günlük problemlerini tartışmak, alışveriş yapmak için bütün kültürlerde meydanlara ihtiyaç duymuşlardır. Eski Yunan ve Roma'da meydanlar kentin kültürünü ve görkemini simgelemişlerdir. Kapalı, kaleiçi ortaçağ kentlerinin meydanları ise, daracık sokaklardan ulaşılan toplanma, buluşma alanları olarak bugün de bu özelliklerini ve güzelliklerini korurlar. Meydanlar, ortaçağ kentlerinin loş, dar, sıkışık sokaklarında yaşayan insanların nefes alması için vazgeçilmez bir ihtiyaç olmuştur. Havuz, çeşme, kilise ve saraylara ait kuleleriyle kurulu bu çevrede noksan olan, yeşil ve doğaya ait renklerdir. Yeşile, doğanın renklerine olan özlem, çiçekler dolu saksılarla, ağaçlarla giderilmek istenilmiştir. Açıkça tanımlanabilen bir geometri olmayan bu meydanların en güzel örneklerini bugün İtalya'da, Fransa'da ve diğer Batı Avrupa kentlerinde bulmak mümkündür.

Moughtin (1992)'e göre bir kentte; kamu binalarının yerleşim yerleri, büyük tören yerleri, başlıca toplanma ve dağılma mekânları, binalar çevresinde yer alan tiyatro, sinema, restoran, kafe vb. gibi dinlenme ve eğlence mekânları, alışveriş ve pazar yerleri, ticaret merkezleri çevresindeki mekânlar ve trafik kavşaklarıyla ilişkili mekânlar mekân çeşitliliğini ortaya koyarlar. Kentlerde belli merkezler yani meydanlar vasıtasıyla, kent dokusunun bu farklı parçaları arasında bir bağlantı ve

orantı kurmak mümkün olur. Geleneksel şehirlerde meydan, çevresindeki binalarla, meydan kaplaması ile çevresindeki bitkilerle ve yeraltı şebekesi ile birbirine bağıntılıdır. Bu bağıntıların dışında meydanı kuran kitleler arasında da kitle düzeni ve konumlarla ilgili bağıntılar vardır. Bu da meydanın mimari ve estetik değerini tayin eder.

Kevin Lynch'e (1960) göre meydanlar, kentsel mekânlarda oluşturulmuş yoğun aktivite odaklarıdır. Tipik olarak meydanlar döşenmiş, yüksek yoğunlukta yapılar ve caddelerle çevrelenmişlerdir ve insan gruplarını etkileyecek ve buluşmaları kolaylaştıracak özellikler taşırlar.

Rönesans düşünürlerinden Camillo Sitte, meydanlar üzerine yaptığı araştırmasında; Ortaçağ ve Rönesans dönemlerinde, toplumsal yaşam için kasaba meydanının hayati öneminin ve fonksiyonel kullanımının bulunduğunu ve bununla bağlantılı olarak, meydan ve çevresinde yer alan kamusal binalar arasında bir uyumun var olduğunu ve ortak aktivitelerin, önemli kamu binaları çevresinde gerçekleştirildiğini belirterek aynı noktayı ele almıştır (Moughtin, 1992).

Kent meydanlarında görsel her yaklaşım bir çekim ya da vurgu elemanıdır (bina, anıt, heykel, çeşme vb.) sağlanır ve bu elemanlara ulaşıncaya algı başka noktaya, mekâna yönlendirilir (Gültekin, 1996).

Gültekin (1996)'in aktardığına göre Bayhan (1969) mevcut geleneksel şehirlerde, bina ve insan yoğunluğunun arttığı bir mekân olan meydan, her biri ayrı ayrı fonksiyona sahip binaların toplanmasından doğan bir bütündür. Ancak bu bütün kullanma ve mülkiyet açısından birbirinden bağımsız elemanlar topluluğudur. Geleceğin büyük şehirlerindeki çeşitli ulaşım imkânları insanların, akımların toplanma ve dağılmasını sağlayan bir sistemin çözümüne zorlamıştır. Bu birleşme noktalarında yayalar, araçlar, alış-veriş, depolama, otopark gibi çeşitli ulaşım sistemleri ve fonksiyonlar yer alır ve organize edilir. Bu düzenin kurulabilmesi için ise meydanın, çevresindeki diğer fonksiyonel mekânlarla birlikte bir kompleks olarak çözümlenmesi gerekir (Gültekin, 1996).

2.3 Meydanların Sınıflandırılması

Moughtin (1992)'e göre meydanları sınıflandırmada, fonksiyon ve form aynı derecede önem taşıyan iki kriterdir. Bir meydanın fonksiyonu, meydanın yaşaması ve görsel çekiciliği açısından önem taşır. Örneğin; Roma'daki Piazza di San Pietro, Roma'nın önemli bir kentsel mekânı olmasının yanı sıra, Katolik dünyasının da merkezi olarak, Hıristiyanlığın kaynağını temsil eder.

Meydanların alabilecekleri formları sınıflandırmak için birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir. Zucker (1959)'e göre beş çeşit meydan formu vardır:

- Kapalı meydan: Alanı kendiliğinden içine alır
- Üstün (baskın) meydan: Alan ana binaya yönlendirilmiştir
- Grup oluşturan meydanlar: Uzamsal birimlerin birleşerek geniş bir kompozisyon oluşturması
- Amorf meydan: Alanlar sınırsızdır
- Nükleik meydan: Bir çekirdek etrafında oluşan meydan

Gültekin (1996)'in aktardığına göre Karaman (1989), tarihi meydanları inceleyerek meydan tipolojilerini belirlemiştir;

- Niş Tipi: dış mekân oluşumunda genellikle kilise, saray gibi önemli bir binaya rahat bir görüş sağlayabilmek için, mekân ya da binanın mihrap formunda genişlemesi şeklindedir.
- Kare Tipi: kare biçimindeki meydanlardır. Vurgu alanı merkeze kayarak, bir ağaç grubu, bir heykel ya da bir anıtle odaklanmaktadır.
- Dikdörtgen Tipi: dikdörtgen şeklindeki meydanların iki ucunda çekim oluşmakta ve bu noktalara önemli binalar yerleştirilmektedir.
- L Tipi: iki dikdörtgen mekânın birleşmesinden oluşur.
- Yarım Daire Tipi: yarım daire biçimindeki bu meydan oluşumunda algı, güçlü bir şekilde dairenin merkezine çekilmektedir.
- Üçgen Tipi: bu meydan tipi iki yolun kesişme noktasındaki oluşumdur.

Açık ortak kullanım alanı olarak meydan mekânlarının temelde üç ana biçim içinde tiplendirilmesi ve irdelenmesi olasıdır (Giritlioğlu, 1991):

1.Dik kenarlı dörtgen, 2.Dar açılı üçgen, 3.Dairesel

Bu üç ana biçimin değişik, karma kullanımı meydan mekânlarının boyut ve biçimi olarak zenginleşmesinde rol oynar. Bunun gerçekleşmesi için iki farklı biçimlenme yaklaşımından söz etmek olasıdır.

1.Düzgün, belirli biçimsel kurallara uygun, harmonik etkileri olan meydanlar-Metrik

2. Düzgün olmayan, biçimsel kurallarla kontrol edilmeyen, harmonik veya harmonik olmayan meydanlar- Ritmik

Metrik düzende kurgu, insan ve geometrik ilişkilere bağlı olarak yapılır. Biçimlenme ana geometrik formlar (kare, üçgen, daire) ve bileşimleri ile zenginleştirilebilir.

Ritmik meydan mekânının veya daha genelde açık ortak kullanım alanlarının biçimlenmesinde, biçimsel, geometrik bilgi birikiminin kullanımı açıkça belirlenip tanımlanamaz.

Gerek işlevleri, gerek özellikleri gerekse de geçmişle önem kazanmış çeşitli meydan örnekleri verilebilmektedir. Dünyadaki kentlere bakıldığında özellikle Avrupa kentlerinde meydanlar oldukça önemli mekânlardır. Bütün yerleşim merkezlerinde ilk çağlardan bu yana meydan olgusuna çeşitli şekillerde rastlanmaktadır. Buna ilişkin olarak, Sertkaya (2011) Dünyanın çeşitli kentlerinden seçilen meydanları irdemiş, mekânsal nitelikleri açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirmiştir (şekil 2.6).

MEYDAN NİTELİKLERİ		Duomo Meydanı	Eski Şehir Meydanı	San Pietro Meydanı	Rossio Meydanı	Puerto Del Sol Meydanı	Kızı Meydanı	Signorio Meydanı	San Marco Meydanı	Maggiore Meydanı	Navona Meydanı	Campo Meydanı	5 Ocak Meydanı
Meydan Biçimlenişleri	Kapalı Mey.				●						●	●	
	Baskın Mey.			●					●				
	Grup Mey.		●		●				●	●			
	Amorf Mey.		●										
	Nükleik Mey.												
	Derin Mey.						●				●		
	Geniş Mey.												
	Dikdörtgen Mey.				●		●			●	●		
	Kare Mey.	●											
	Dairesel Mey.					●						●	
	L Tipi Mey.							●	●				
	Meydanın Yapıldığı Dönem	Antik Çağ											
Orta Çağ		●	●				●	●		●		●	
Rönesan													
Barok				●							●		
IX. yy						●							
XX. yy					●								●
Çevresindeki Yapıların İşlevi	Dini	●	●	●		●	●	●	●	●	●	●	●
	Ticari	●	●			●	●	●	●	●	●	●	●
	İdari	●				●	●	●	●	●	●	●	●
	Müze	●				●	●				●	●	●
	Tiyatro				●	●						●	
	Kütüphane								●	●			
	İstasyon				●	●							
	Saray					●	●		●	●			
	Konaklama	●											
	Gerçekleşen Aktiviteler	Dinlenme	●	●		●	●	●	●	●	●	●	●
Eğlenme		●	●		●	●	●	●	●	●	●	●	●
Kültürel		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Gösteri					●	●	●				●	●	●
Ticari		●	●		●	●		●	●	●	●	●	●
Kentsel Donatılar	Su Ögesi		●	●	●	●		●	●	●	●	●	●
	Amıt	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	Aydınlatma	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	Zemin Kap.	●		●							●		

Şekil 2.6: Meydan nitelikleri (Sertkaya, 2011)

2.4 Tarihsel Süreçte Kentin ve Meydanın Gelişimi

İlk kentler M.Ö 5000 yılından başlayarak, ılıman iklim kuşağında, akarsuların suladığı topraklarda, özellikle İndus nehri kıyılarında, Mezopotamya ve Nil vadisinde görülmüştür (Mesutoğlu, 2001).

Tarımın ve hayvanların evcilleştirilmesi, insanların bir yerde başka koşullarda kalabileceklerinden daha uzun süre kalmalarına imkân ve sebep yaratmıştır. Şehirler ve medeniyet dünyanın birbirinden uzak altı yerinde Mezopotamya, Hindistan, Mısır, Çin, Orta Amerika ve Peru'da ortaya çıkmıştır. Şehir oluşumları her bölgede kendiliğindedir, hiçbir şehir diğeriyle temas sonucu kurulmamıştır fakat kuruluş tarihleri geniş bir zamana yayılmıştır. Mezopotamya ve İndus Vadisi medeniyetlerinin en eski şehirleri yaklaşık 6000 yıl öncesine dayanır. Mısır'daysa şehirler biraz daha geç görülmeye başlanmıştır. Şimdiye dek bilinen en eski Çin şehri

(merkez Hunan bölgesinde Sarı Nehir güneyindeki Her-li-t'on) yaklaşık 4500 yıl öncesine işaret ederken, Orta ve Güney Amerika'daki şehirler bin yıl daha yenidir. Her bölgede, kurulan her şehir yeni bir medeniyet demektir, sanki birtakım önkoşullar sağlanınca bir şehir ve bir medeniyetin ortaya çıkması kaçınılmaz oluyordu (Reader, 2004).

Tayşi (2006)'nin Birol (2000)'dan aktardığına göre, meydanlar Antik Yunan kentlerinin agoralarından başlayarak, Roma forumlarına, Ortaçağ ve Rönesans meydanlarından, Barok meydanlara, hangi dönemde olursa olsun bir toplanma yeri, toplumsal yoğunlaşma odağı, çekim noktası, kültürel ve tarihsel olayların yaşandığı sahne, kentin ve kentlinin kimliğini tanımlayan bir kamusal mekân olmuştur.

Doğu Kültürü'nde ise, meydanın sunduğu iletişim ihtiyacı, çarşı merkezinde bulunan ve büyük kalabalıkları içine alan camilerin içlerinde ve avlularında karşılanmıştır. Kent dokusunun bir parçası olan konut bölgelerinde de yolların kesişim noktalarında bulunan, bir çeşme, kahvehane ya da ağacın vurguladığı mahalle ölçeğinde meydanlara rastlamak mümkündür.

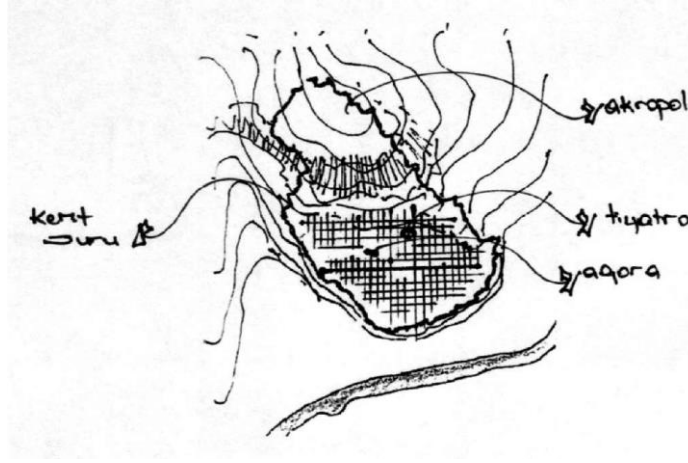
2.4.1 Batı kültüründe kent ve meydan kavramı

2.4.1.1 Antik Yunan kenti ve agorası

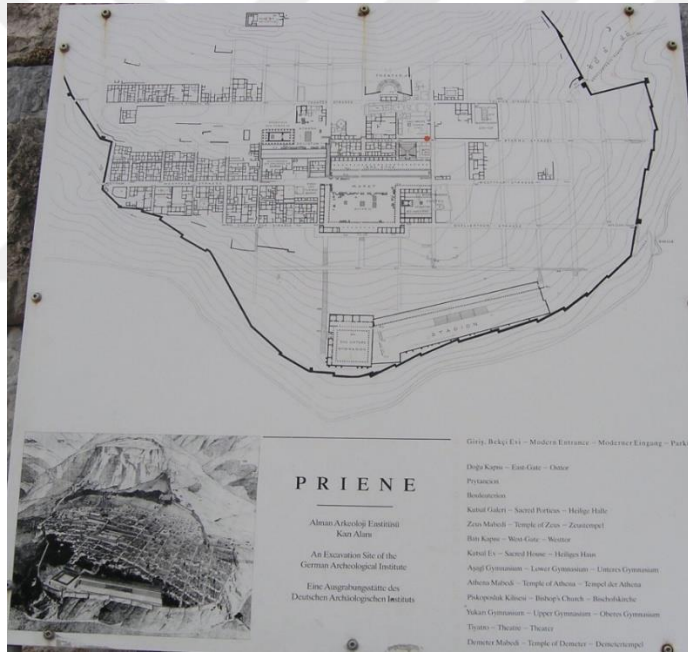
Hippodamik sistem özellikle Helenistik dönemde ve sonrasında Roma İmparatorluğu'nda en tutulan model olmuştur. Hippodamus tarafından planlanan Pire ve yine bu dönemde grid sistemde planlanmış bir çok önemli kent bulunmaktadır. Priene, İ.Ö. 4. yüzyılda en önemli örneklerden biri olmuş, Priene ile birlikte kent planlamada hakim akslar gündeme gelmiştir (Tayşi, 2006). (Şekil 2.7-2.8)

Hippodamus'un Milet'ten çıkması bir rastlantı olmamıştır. M.Ö. VII. yüzyıldan itibaren kurulan Yunan siteleri, İyonya'daki sitelerden farklı olarak Doğu'dan çok daha fazla etkilenmiş ve agoranın etkisinde düzenli bir gelişim göstermişlerdir. Akropolis ve agora, Antik Yunan kentinin iki önemli bileşeni olmuştur. Akropolis, Antik Yunan kentlerinin yüksek bir platosunda kurulan, kutsal karakterini çevresini saran panorama aracılığıyla vurgulayan, dini ve askeri alan olarak oluşmuştur. Yapıların aralarında kurallı bir geometrik düzen oluşmamış, düzensizlik mekân kurgusu ve meydan kimliğinin oluşmasına engel olmuştur. Akropolis zamanla ticaret

ve kent işlevlerinin gelişmesiyle günlük yaşam anlamında ağırlığını bir pazar alanı olan agoraya devretmiştir (Tayşi, 2006).

Şekil 2.7: Priene kent dokusu (Tayşi, 2006)

Şekil 2.8: Priene kenti (Balyemez, S. kişisel arşivi)

Antik Yunan kentlerinin diğer önemli mekânı olan agora, kentsel ortak mekâna örnek olarak gösterilir. Antik Yunan kentlerinde hem toplumsal yaşam, iş ve siyasetin yaşandığı kamusal mekân, hem de kentin ticaret merkezi olması nedeniyle, kentin merkezinde uzun yıllar boyunca etkinliğini sürdürmüştür. Liman kentlerindeyse, pazar meydanı kimliğinin baskısıyla kentin limana yakın kısımlarında oluşmuştur. Yunan uygarlığının ilk dönemlerinde agora için düz, boş ve

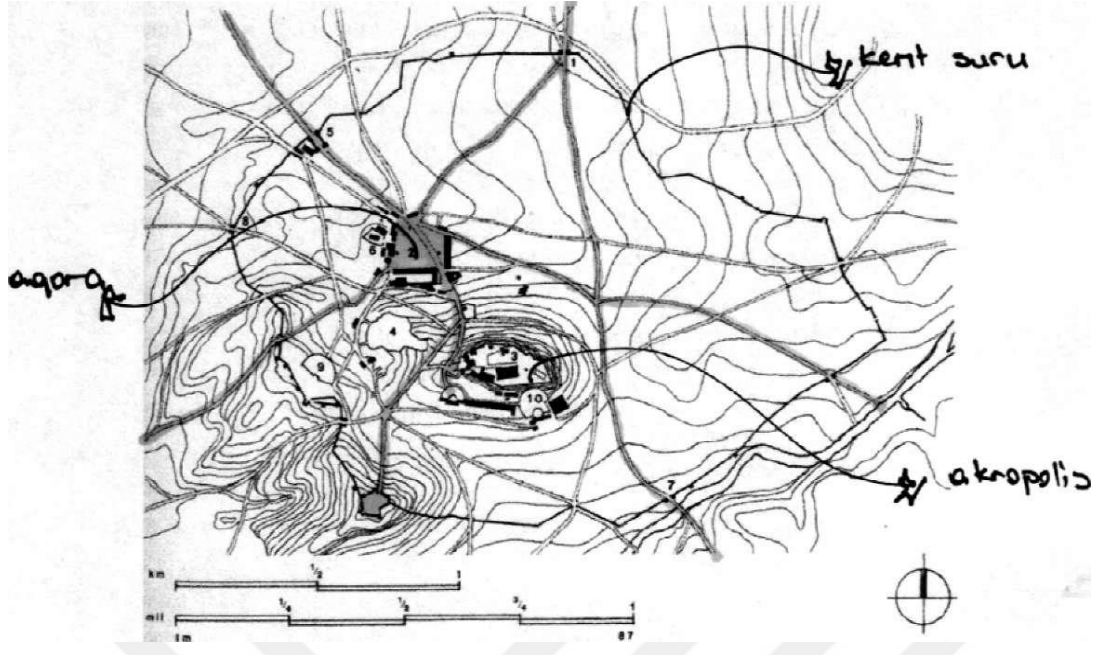
geniş bir alan yeterli olmuş, iklim verilerinin dikkate alındığı Yunan şehirciliğinde, agora, kuzey-güney, doğu-batı akslarında şekillendirilmiştir (Mesutoğlu,2001).

Tayşi (2006)'nin Cezar (1977)'dan aktardığına göre, Helenistik dönemde şehirlerde, ana agora dışında her birinde farklı ürünlerin satıldığı irili ufaklı başka agoralar da oluşmuştur. Ana agoradaki ticaretin iyice ağırlık kazanmasıyla beraber, mekânsal kurguyu güçlendirmek ve meydanın söz konusu ana işlevini daha iyi yerine getirebilmesini sağlamak üzere "stoalar" inşa edilmiştir. "Stoa", lineer planlanmış, genellikle iki katlı, önde arkadlı gezinti alanları ile arka kısımlarında alışveriş ve ticaret mekânlarından oluşan, üstü kapalı ve kolonatl bir mimari eleman olarak, agoranın sınırlarını oluşturmaya başlamıştır. (Şekil 2.9) İlerleyen dönemlerde agoraya küçük dini yapılar dâhil olmuştur.

Şekil 2.9: Stoa yapısı (Tayşi,2006).

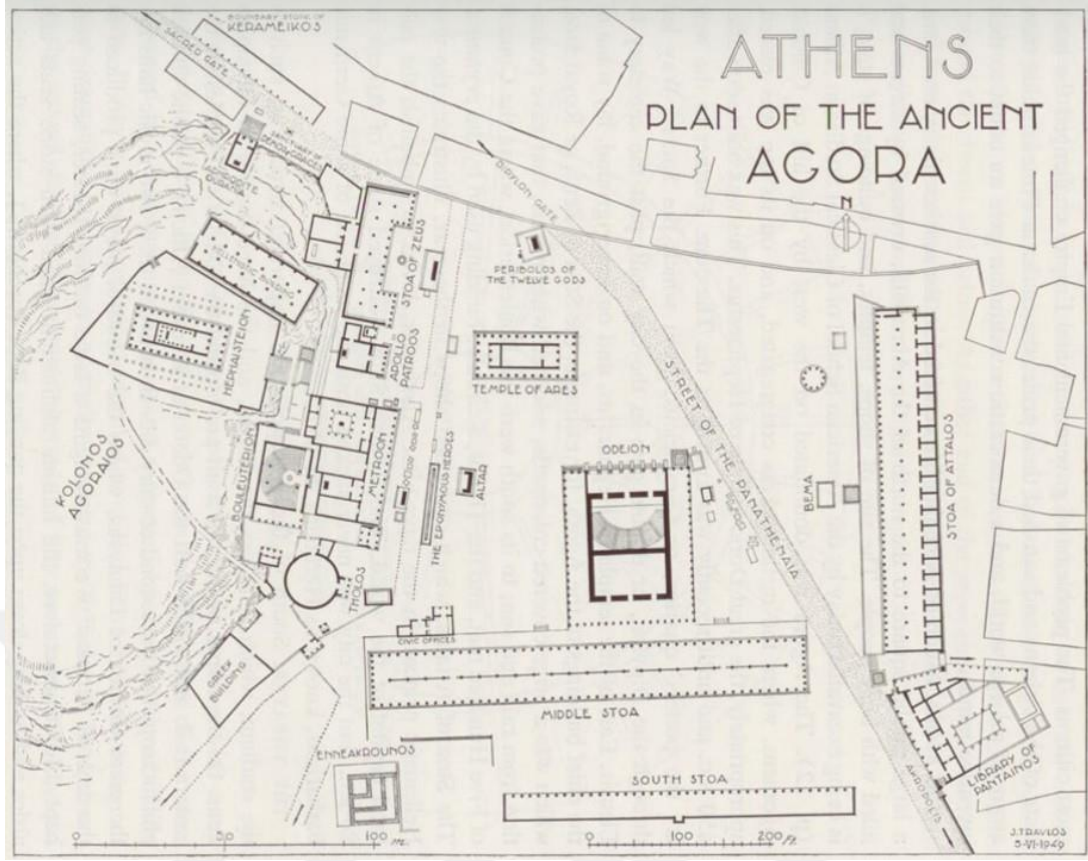
Atina kentinde, Akropolis dağınık bir mekânı ifade ederken, agorayı saran yapılar birbirlerini takip edecek şekilde saçak kotlarında bir çizgiyi tutarlar ve cepheleriyle kapatılmış bir kentsel mekânı oluştururlar. Bu mekânsal kurgu ile oluşan meydan çevresindeki binalar, boyutlarına ve bununla bağlantılı olarak yüksekliklerine göre farklı zeminlerde inşa edilmişlerdir. Yapıların saçak kotları aynı hizada tutularak, mekânın kapalılık hissi kuvvetlendirilmiştir. Agorayı çevreleyen yapıların aralarındaki küçük boşluklar agorayla bağlantılı yan mekânları ve kentin çeşitli kısımlarına giden sokakları oluşturur (Tayşi,2006). (Şekil 2.10-2.11-2.12)

Şekil 2.10: Atina kentinin planı (Roth [2000]'a atfen Tayşi, 2006)

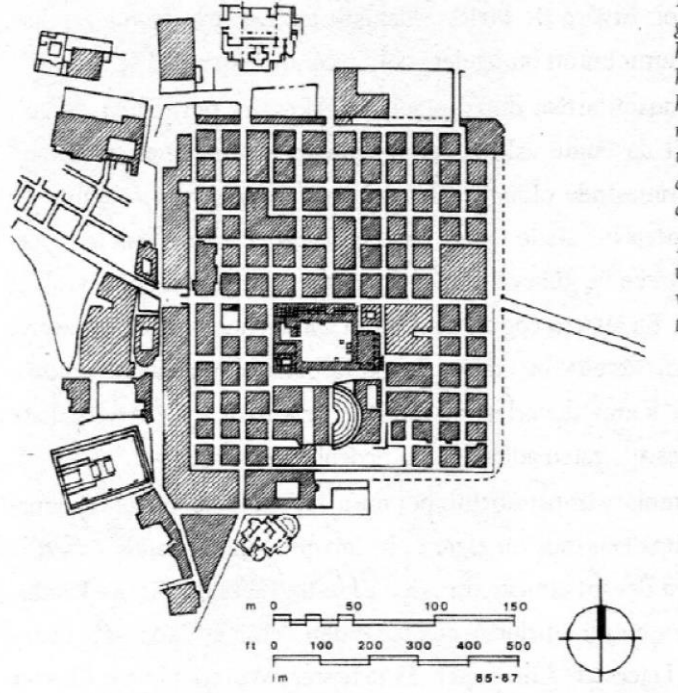
Şekil 2.11: Atina kentinin Agora ve Akropolis (Balyemez, S. kişisel arşivi)

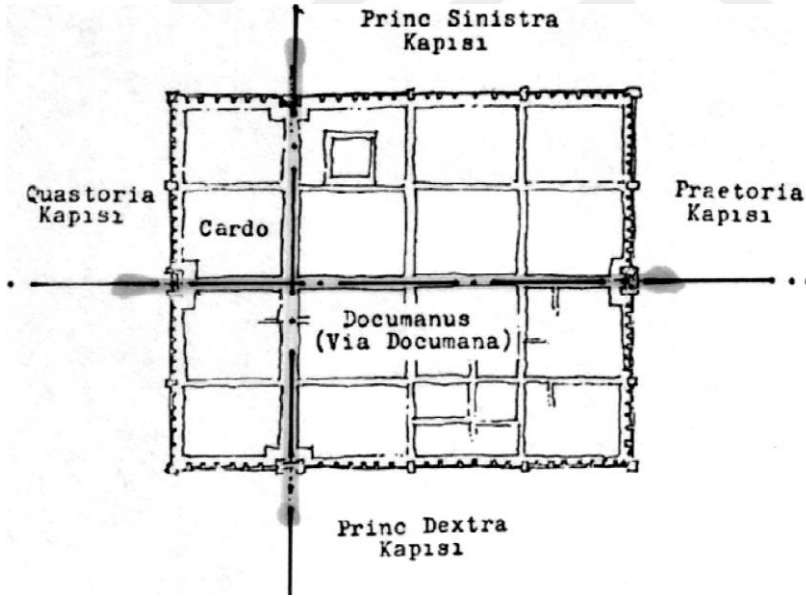
Şekil 2.12: Atina kentinin Agorası (Balyemez, S. kişisel arşivi)

2.4.1.2 Roma kenti ve forumu

Roma güçlendikçe kent devletlere hâkim olmuş, örnek aldığı Yunan kent planlamacılığını hakimiyeti altına aldığı topraklarda uygulamıştır. Kent devletlerdeki hâkimiyetlerini devam ettirebilmek için "Castrum" adı verilen, örneklerini Kuzey Afrika, Thamugadi'de (M.Ö. 110-535) görebileceğimiz ızgara plana sahip askeri kamplar kurmuşlardır (Güngör, 1999). (Şekil 2.13) Roma kent planlamasında, Etrüks kent planlamacılığından da etkilenmiş ve "Decumanus-Cardo" denilen hakim aksları da kullanmıştır. Zamanla ızgara kent planı ile Roma ordularının kente giriş çıkışını kolaylaştıran, hakim aksları bir arada kullanmaya başlamışlardır (Şekil 2.14).

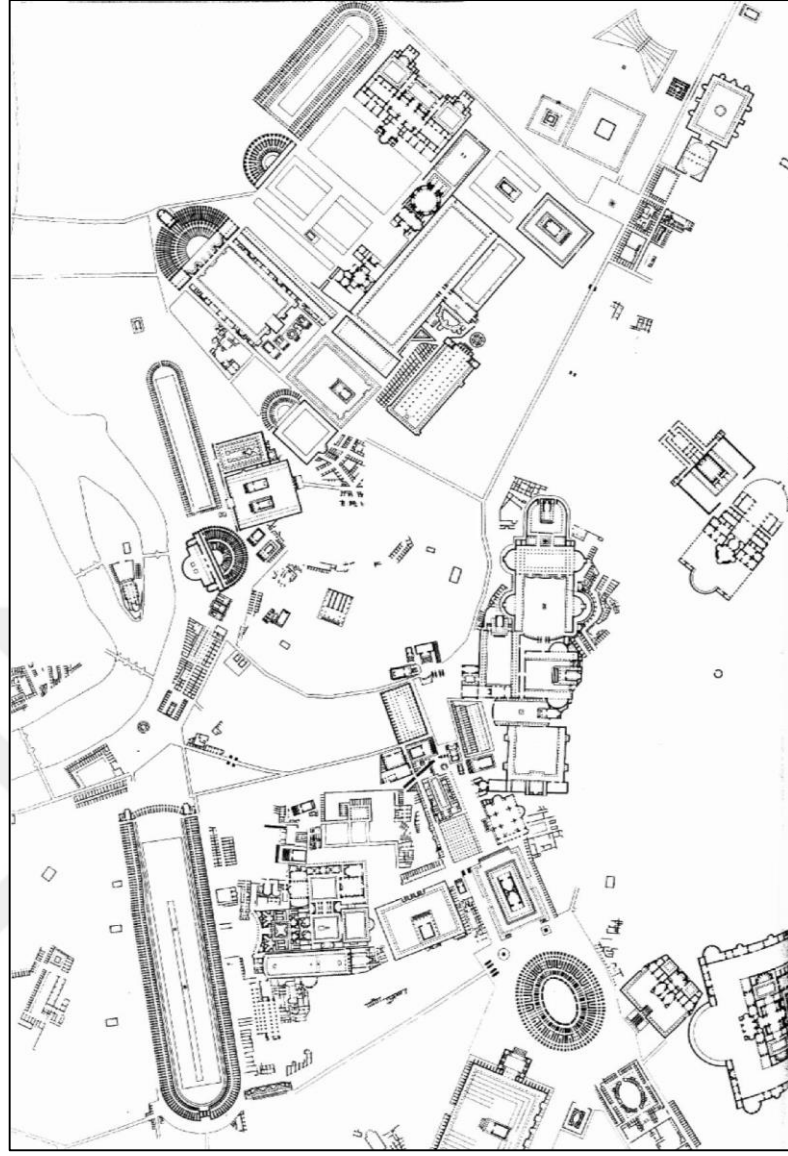

Şekil 2.13: Roma'nın Cezayir'deki askeri kampı Thamugadi'ye ait kent planı (Tayşi,2006)

Şekil 2.14: Aosta Kenti, İtalya, hakim akslara örnek (Pekmezci, 1990)

Roma yerleşimlerinde dini ve ticari esaslar önemli olmuş, Yunanlılardan farklı olarak, hamam, bazilika gibi kamusal yapılarla, anıtsal zafer takları ve zenginleşen halk için villalar inşa etmişlerdir. Romalıların kurduğu en önemli yerleşmeler Floransa, Pompei ve Roma'dır. (Şekil 2.15)

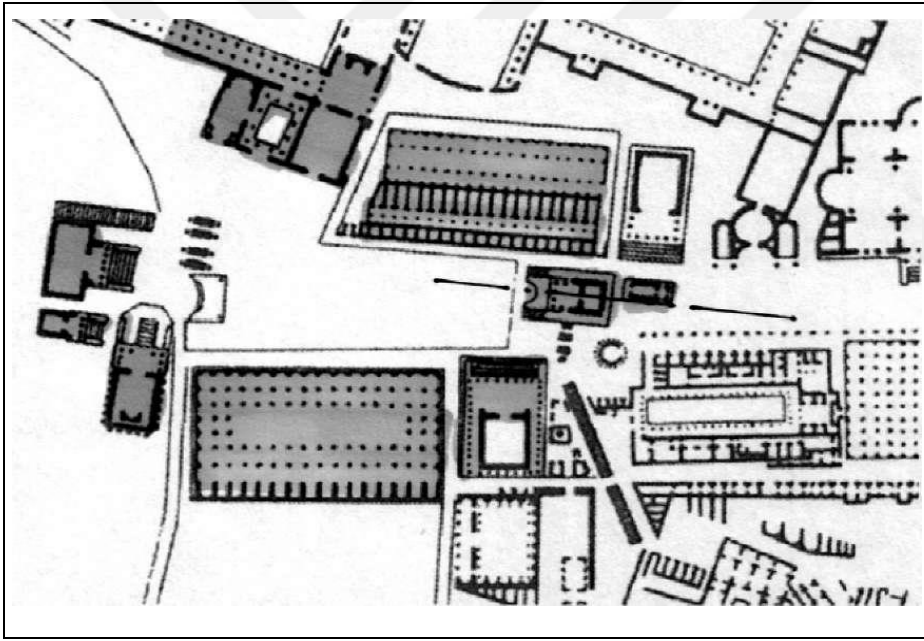
Şekil 2.15: Roma Kent Planı (Tayşi,2006)

Roma İmparatorluğu kentlerinde de, Antik Yunan kentlerindeki agora işlevini gören kent merkezleri kullanılmıştır. Forum olarak adlandırılan ve kentin çekirdeğinde konumlanan bu kent merkezleri, "stoalar ve çeşitli kamu yapılarıyla çevrilmiş bulunan kamusal açık alan" olarak tanımlanır. Forum, kendisini sınırlayan ve mekân hissini veren yapılara avluları görevi görmüştür. Forum, gerek kendi mekân organizasyonu, gerekse sergilediği yapılar ve savaşlarda kazanmış komutan heykelleri ile Roma'nın gücünü ve ihtişamını vurgulamıştır. Roma forumları anıtsal bir yapıyla son bulmuştur. Forumlar, halkın toplandığı, alışveriş yaptığı ve mahkeme gibi toplumsal etkinliklerin gerçekleştiği, gündelik yaşamın merkezi olmuş mekânlardır. Roma uygarlığında kent meydanı forumdur (Tayşi, 2006).

Roma Cumhuriyet Forumu

Forum, tekil ve birbiriyle hiç bir biçimsel ilişkisi olmadan tasarlanan binaların, küçük ve sıkışık bir alanda toplanmalarının ve doğu-batı aksında yerleşmelerinin sonucu oluşmuştur. M.Ö. 2. yy'da inşa edilmeye başlanan bazilikalılar ve M.Ö. 1. yy'da inşa edilen Julia Bazilika'sıyla birlikte Roma mimarisinin aksiyel ve ortogonal yapısı kurulmaya çalışılmış ama bütün çabalara karşın diğer Roma forumlarında görülen düzene erişilememiştir (Mesutoğlu, 2001).

Kentin sembolü niteliğindeki bu meydan, diğer pazar meydanlarına göre toplumsal ve politik anlamı ile ön plana çıkmış, ticaret ve yönetim merkezi olma işlevini yüklenmiştir. Meydandaki her yapı adına yapıldığı kişi ve kurumun kimliğine yönelik heykelsi tavrıyla Roma İmparatorluğu'nun yükselen gücünü simgelerken, yönlendirdiği senato binası da bu etkiyi kuvvetlendirir. (Şekil 2.16, 2.17)

Şekil 2.16: Roma Cumhuriyet Forumu (Tayşi,2006)

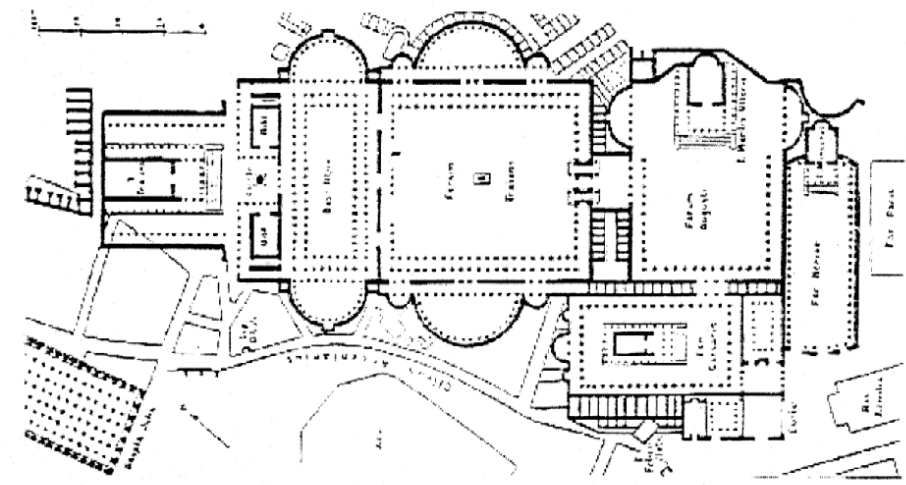
Şekil 2.17: Roma Cumhuriyet Forumu (Balyemez, S. kişisel arşivi)

Roma İmparatorluk Forumu

Forum, bir aks üzerinde şekillenmiş, kareye yakın dikdörtgen ve yarım daire şeklinde meydanlardan oluşmuştur. Bu sayede, büyük bir mekân kurgusu içinde farklı bir kaç mekân birden oluşturulmuş ve her biri kolonatlarla sarılıp, birbirlerine bağlanmış, böylece mekânlar arası geçiş sağlanmıştır. Cumhuriyet ve İmparatorluk Forumları'nın aralarındaki en büyük fark, birinin kendiliğinden ve düzensiz olarak bütüne ulaşmasına karşılık diğersinin baştan tasarlanarak rasyonel bir düzen içinde bütünden gelerek oluşturulmasıdır. Roma İmparatorluk Forumu, Cumhuriyet Forumu'nun sakin, iddiasız tavrına karşılık, yönlendiği heybetli yapılarla imparatorluğun gücünü vurgular. Roma mimarisinin önemli özelliklerinden olan aksiyel planlama, kapalılık hissini netlik içinde sağlamak gibi ilkeler mekâna yansıtılmıştır (Tayşi, 2006). (Şekil 2.18)

Pompei Forumu

Forum, mekânı belirlemekte, sınırlarını oluşturmakta, düzensiz gelişmiş forumlara veya agoralara biçim vermek ve aks kazandırmakta kullanılan portikolarla çevrilmiştir. Bütün meydanı çevreleyen portikolar foruma bağlanan sokakların da önlerinden geçerek onları gizlemiş, alanın yalnızca yayalar tarafından kullanılmasını sağlamıştır. Pompei Forumunun aksında Jüpiter tapınağı yer almıştır (Mesutoğlu,2001). (Şekil 2.19)

Şekil 2.18: Roma İmparatorluk Forumu (Mesutoğlu, 2001)

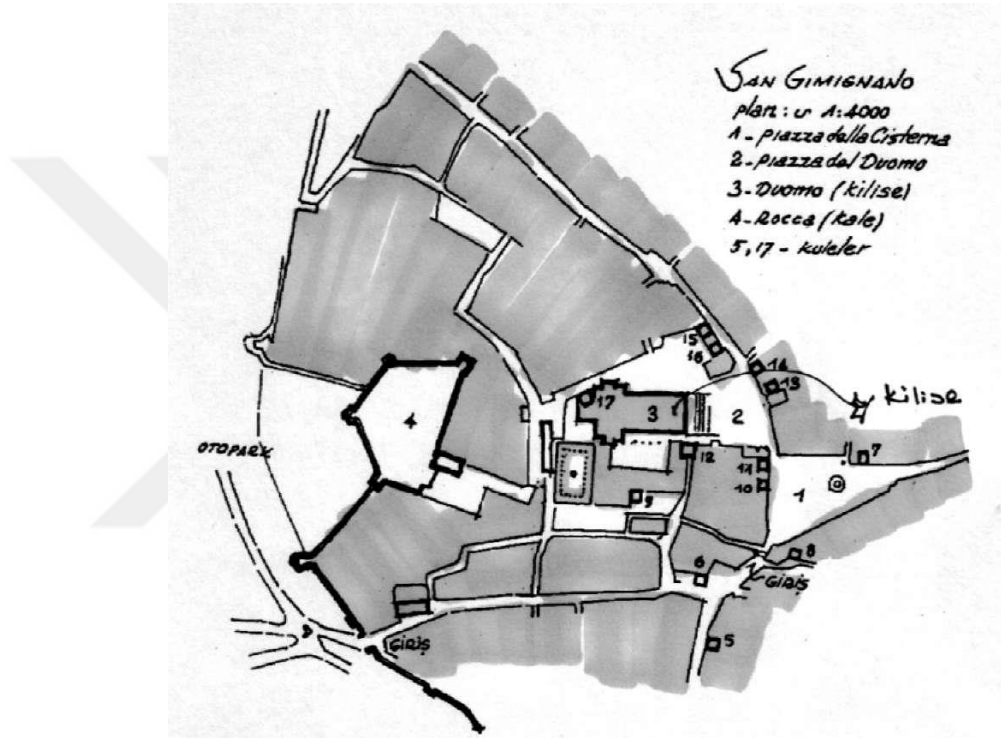

Şekil 2.19: Pompei Forumu (Google Maps, 2016)

2.4.1.3 Ortaçağ kenti ve meydanı

Ortaçağda dönemin felsefesi gereği, insanın bütüne kendisi tasarlanmadan, kendisini oluşturacak parçaların bir araya gelmesiyle dolaylı olarak ulaşabileceği düşüncesi hâkimdir. Uhrevi yaşam ön plana çıkmıştır. Ortaçağ kentlerinin konumunu ve biçimini dönemin siyasal yapısı belirlemiştir. Roma İmparatorluğu'nun gücünün azalmasıyla sınır kentleri bağımsızlıklarını kazanmaya başlamış, bazıları ticaret yollarına yakınlıkları nedeniyle güçlenip, çevrelerinde kendilerine bağlı kale kentçikler oluşturmuşlardır (Mesutoğlu, 2001).

Kale kentçikler, genelde kolay savunulabilecek tepe üzerlerinde konumlanmış ve savunma duvarlarıyla çevrilmiştir. Ortaçağ'da bu duvarlar savunma için en önemli öğe olarak kent halkının güvenliğini sağlarken kentlerin biçimlenmesinde de önemli bir rol oynamış, kentin büyümesi durumunda yeniden inşa edilmişlerdir. Seçilen yerin özelliklerine bağlı olarak arazi, genellikle küçük oluşu ve kent çevresinin savunma duvarlarıyla da çevrilmesi nedeniyle değerli olmuş, kent büyüklükleri, kendisini besleyen ulaşılabilir tarım arazilerinin büyüklükleriyle orantılı kalmıştır. (Şekil 2.20)

Şekil 2.20: Ortaçağ kent dokusu örneği, San Gimignano (Türkmen [1982]'e atfen Tayşi, 2006)

Ortaçağ şehirleri, planlı oluşturulmuş veya organik gelişmiş kentler olarak iki şekilde oluşmuşlardır. Ortaçağ kentlerinin ağırlıklı dokusunu, şehrin yerleşimindeki genel eğilimlere ve insanların tercihlerine bağlı olarak gelişen organik doku oluşturmuştur. (Şekil 2.21) Ortaçağ organik kentlerinin genel özelliklerini; savunma ihtiyacına bağlı olarak kentleri saran savunma duvarları, dar ve irrasyonel yol dokusu, çok sayıdaki açık, kendiliğinden oluşmuş meydanlar ve katedral, manastır, şato gibi kent çekirdeğini oluşturan yapılar belirler (Tayşi, 2006).

Şekil 2.21: Ortaçağ organik kent dokusu, Siena (Tayşi,2006)

Organik gelişmiş kentlerdeki, sirkülasyon sisteminin ana karakteristiğini, merkezden kent kapılarına doğru uzanan ve pazar alanının düzenli formuna uygun biçimde gelişen ana caddeler ile dar ve düzensiz sokaklar oluşturmuştur. Organik dokunun önemli yararlarından biri, kent duvarlarını aşmayı başarabilecek düşman kuvvetlerini, dar ve labirent gibi, ilerisi görülmeyen sokaklarda, merkezdeki meydana ulaşmadan yok edebilme imkanı vermesidir. Bu nedenle kimi Ortaçağ kentinin meydanına ana ulaşım aksından doğrudan girilmez Tayşi (2006). Bazı Roma dönemi kentleri bu amaçla özellikle deforme edilmiştir.

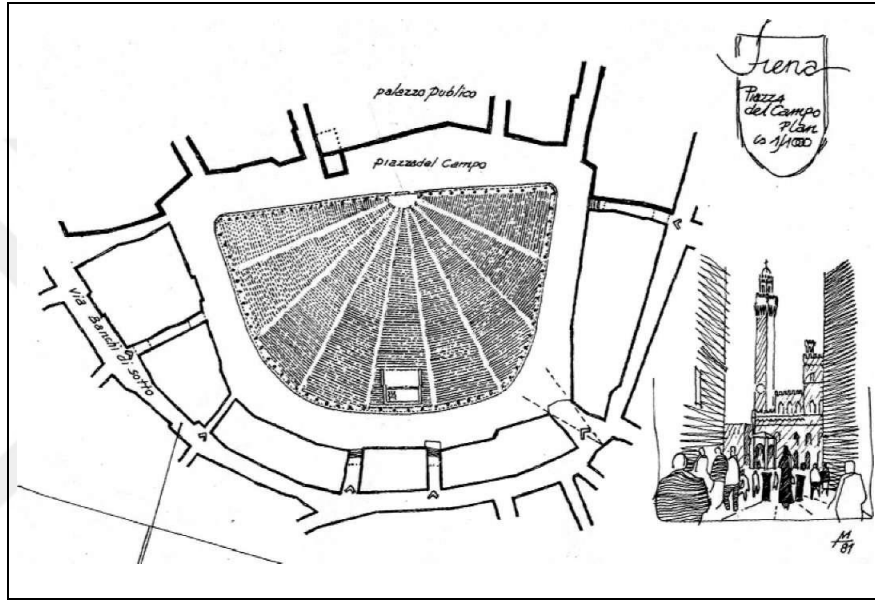
11.yy'dan başlayarak özellikle kuzey İtalya'da, tarımın gelişimi ve askeri düzenin etkileri ile yeni ve planlı şehirler ortaya çıkmaya başlamıştır Planlı oluşturulmuş kentler, Roma mimarisinin bazı biçimlerini ve özellikle ızgara plan dokusunu koruyan şehirlerdir. İtalya'da Pavia, Verona, Parma, Bolonya, Padova, Piacenza, Lucca, Floransa, Pistoia bu şehirlere örnek olarak gösterilebilir. Bu şehirlerin ızgara plan dokusu ortaçağdaki gelişmelerine temel oluşturmuştur.

Ortaçağ kentleri, tamamen bir üretim ve ticaret mekânıdır ve bu işlevler kentin açık, kapalı, özel ve kamusal mekânlarının tümünde gerçekleşir. Ortaçağ'da, kent içinde sıkışık bir yapılaşmanın oluşumu ve iç mekânların yeterli konfora sahip olmaması, ortaçağ kentlisinin açık alanlara gereksinim ihtiyacını doğurmuştur. İç mekânlarda bulunmasında günlük çekilen konfor, dış mekânlarda oluşturulmaya çalışılmış ve bir iletişim odağı olarak kent meydanları bu dönemde önemli gelişmeler kaydetmiştir.

Kent merkezi olarak meydan, kentlilerin birincil iletişim mekânı olarak, kent yönetimi ile sosyal eylemlere hizmet etmek, dini gereksinimlere cevap vermek ve

ticaret ihtiyacını karşılamak gibi üç ana işlevi bünyesinde barındırmıştır. Meydanlar, kamusal işleve, dini işleve veya her ikisine sahip olabildiği gibi, sadece ticaret ihtiyacını karşılar nitelikte de oluşmuşlardır. Ortaçağ meydanları, insan ölçeği dikkate alınarak oluşturulmuştur (Tayşi, 2006).

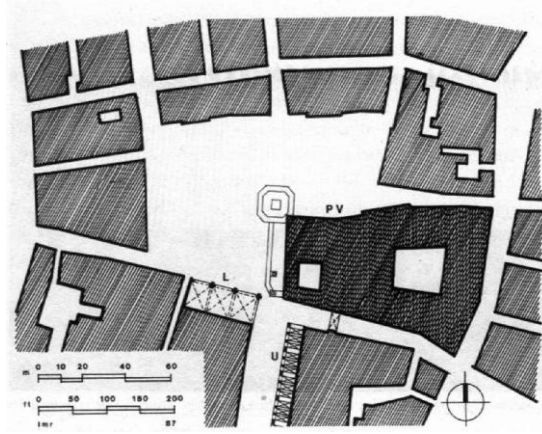
Kamusal meydanlar, kent halkıyla hakim otorite arasında ilişki kuran, halkın buradan bilgilendirildiği, belediye binasının konumlandığı meydanlardır. Siena'daki Campo, Floransa'daki Signori meydanları kentsel işlevleri karşılayan meydanlar olmuşlardır. (Şekil 2.22-2.23 ve 2.24-2.25)

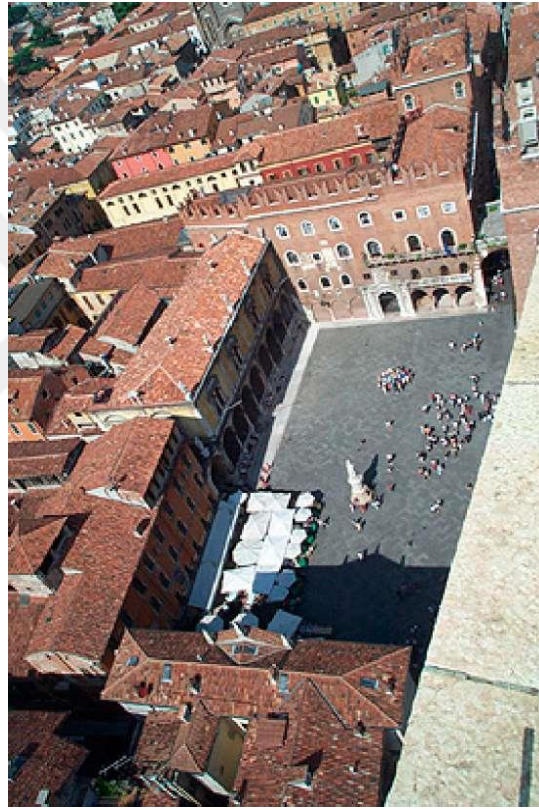
Şekil 2.22: Piazza del Campo, Siena (Türkmen [1982]'e atfen Tayşi, 2006)

Şekil 2.23: Piazza del Campo, Siena (Balyemez, S. kişisel arşivi)

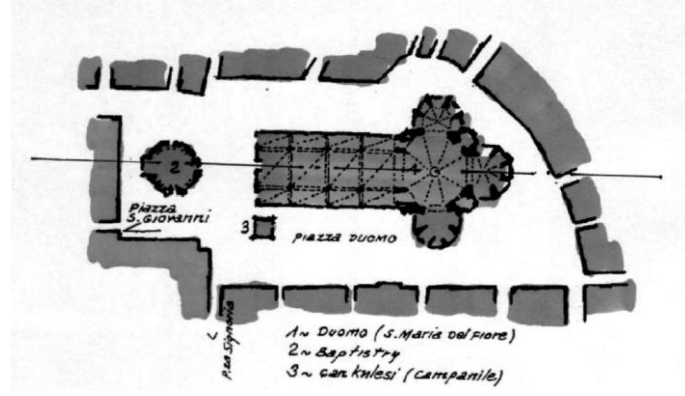

Şekil 2.24: Signori Meydanı (ROTH [2000]'a atfen Tayşi, 2006)

Şekil 2.25: Signori Meydanı (Tayşi,2006)

Kentlinin dini gereksinimlerine cevap vermek için oluşturulan dini meydanlar da kilise otoritesini vurgular. Floransa'daki Duomo Meydanı bu tip meydanlara örnektir. (Şekil 2.26-2.27) Merkez meydan, kent halkının önemli bir bölümünün toplanabileceği büyüklükte ve bu nedenle de kilise meydanından daha büyüktür. Bu tek işlevli meydanların yanında dini ve kamusal işlevlerin birlikte var olduğu meydanlar da vardır.

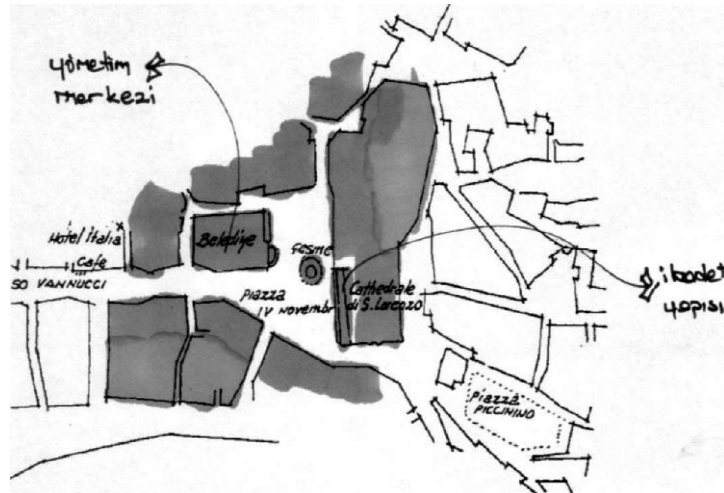

Şekil 2.26: Piazza Duomo, Floransa (Türkmen [1982]'e atfen Tayşi, 2006)

Şekil 2.27: Piazza Duomo, Floransa (Balyemez S. kişisel arşivi)

Şehir merkezinde, ana kilise ve belediye binasının birlikte yer aldığı meydanlar eşit derecede öneme sahip iki otoriteyi birleştirir. Perugia'daki Piazza IV Novembr Meydanı bu tip meydanlara örnektir. (Şekil 2.28-2.29)

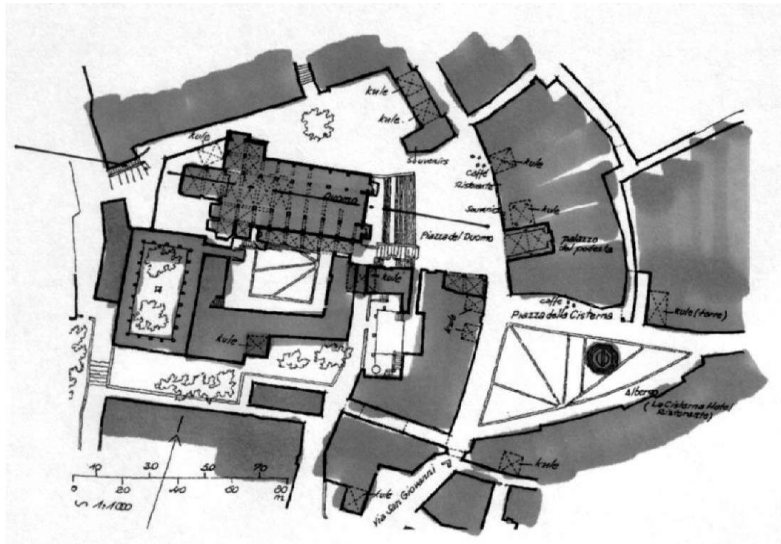
Şekil 2.28: Piazza IV Novembr, Perugia (Türkmen [1982]'e atfen Tayşi, 2006)

Şekil 2.29: Piazza IV Novembr, Perugia (Türkmen [1982]'e atfen Tayşi, 2006)

Ortaçağ kentlerinin bazılarında kamusal ve dini işleve sahip meydan birbiriyle ilişkili ve bitişik ancak ayrı olarak da yer alırlar. Bu meydanları bölen veya birleştiren öğeler, binalar, çeşmeler, heykeller veya kot farkları olabilir. San Gimignano buna örnek teşkil eder. (Şekil 2.30-2.31)

Başlangıçta ticaretin de gelişmesiyle az nüfuslu orta Avrupa kentlerinde pazar meydanına olan gereksinim ana ulaşım aksının üzerinde nispeten geniş bir kısımda karşılanmış ve meydan, kilise veya bir kamu binası ile desteklenmiştir (Mesutoğlu, 2001).

Şekil 2.30: Piazza del Duomo, San Gimignano (Türkmen [1982]'e atfen Tayşi, 2006)

Şekil 2.31: Piazza della Cisterna (Tayşi, 2006)

Ortaçağ'da pazar meydanı, ticaretin türüne bağlı olarak üç farklı yerde konumlanmıştır: ana caddenin geniş bir yerinde, kent merkezinde veya kentin kapısı civarında. Günlük gereksinimlerin karşılandığı meydanlar merkezde, daha özel gereksinimlerin karşılandığı, özel nesnelere satıldığı küçük meydanlar kentin değişik bölgelerinde bulunurlar. Bu kent duvarlarının içinde yer alan iki tipe karşılık olarak kent duvarlarının dışında kentin giriş kapısının hemen yanında, çevredeki köylerden daha kolay ulaşılabilecek şekilde yer alan pazar meydanları da vardır. Bunların en önemlilerinden biri Siena pazar meydanıdır.

Ortaçağ kentlerinde meydanın biçimlenişi genel olarak tesadüfidir. Bu dönemde mekân oluşumunda arazi yapısının da etkisiyle üçüncü boyut ustalıkla kullanılmıştır. Bu çerçevede binalar arasında geçişler, arkadlar, kot farkları yalnızca planda değil kesitle birlikte algılanırlar. (Şekil 2.32-2.33) Kentsel mekânlarda sergilenen plastikler aynı zamanda mekânı belirleyen ve sınırlayan öğelerdir. Bu bütünlük yol ve meydanların birlikteliğinde de görülür. Ortaçağ meydanlarının ağırlıklı olan sosyal iletişim yönünün kent içi dolaşımından olumsuz etkilenmemesi için genellikle yollar ya meydanın bir tarafından geçecek şekilde düşünülmüş, ya da meydanla yol arasında binalar yerleştirilmiş ikisi arasında geçişler, bina aralarından veya arkadlarla sağlanmıştır (Mesutoğlu, 2001).

Şekil 2.32: Piazza del Campo, Siena (Tayşi, 2006)

Şekil 2.33: Piazza Della Signori, Floransa (Tayşi, 2006)

2.4.1.4 Rönesans kenti ve meydanı

15.yüzyılda İtalya'da başlayan ve "Rönesans" olarak adlandırılan hareket Ortaçağ'a ve dönemin hakim düşünce biçiminin bir uzantısı olan Gotik sanata bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. İnsanın kendi kaderini belirleyebileceği ve bu iradesini tanrısal düzenin bir parçası olarak ürünleriyle somutlaştırabileceği düşüncesi Rönesansın temel çıkış noktasıdır (Mesutoğlu, 2001).

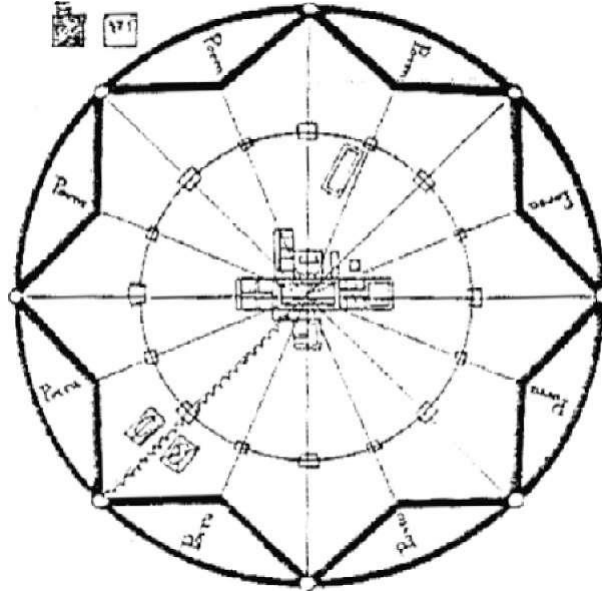
Ortaçağ'ın göğü işaret eden mimarisine karşılık, Rönesans'ta dünyevi yaşamı simgeleyen yataylık hakim olmuş, tümden gelişsel düşünce sistemiyle, kenti

oluşturan tüm parçalar büyüğünden en küçüğüne kadar, matematiksel bir hiyerarşi içinde, mükemmel bir şekilde tasarlanmaya çalışılmıştır.

Rönesans sanatçıları tanrısal kusursuzluğun simgesi olarak daire formunu ve insan ile doğada var olan simetriyi eserlerinde kullanmışlardır. Daire ve bunun türevi formları, ideal biçimler olarak benimsemişler, hem kentlerin biçimlenişinde, hem de yapı ölçeğindeki detaylarda kullanmışlardır. İdeal olarak düşündükleri ve kullandıkları bu biçimlerle oluşturdukları kent ve yapıların da kusursuz olacağını düşünmüşlerdir. Matematik ve geometrinin gelişmesiyle perspektif ilkeleri belirlenmiş ve uygulanmaya başlamıştır (Tayşi, 2006).

Kent tasarımında ilk kuramcı olarak kabul edilen Leon Battisto Alberti, Roma'lı mimar Vitruvius'tan etkilenmiştir. Alberti'ye göre ideal kent merkezinde kilise, saray ya da şato bulunan yıldız şeklinde merkezi plan şemasına sahiptir. Simetri bu şemanın önemli bir ögesidir (Mesutoğlu, 2001).

Filarete de Sforzinda adında ideal bir kent düşünmüştür. (Şekil 2.34) Rönesans kentinin planlamasında ulaşımın çözülmesi planlamanın ana çıkış noktasını oluşturmuştur. Scamozzi tarafından inşa edilen Palma Nova'da kent ulaşımının, kent merkezinden çıkan ve kent çeperinde burçları bulan dokuz adet ışınal yolla sağlandığı görülmektedir (Tayşi, 2006). (Şekil 2. 35)

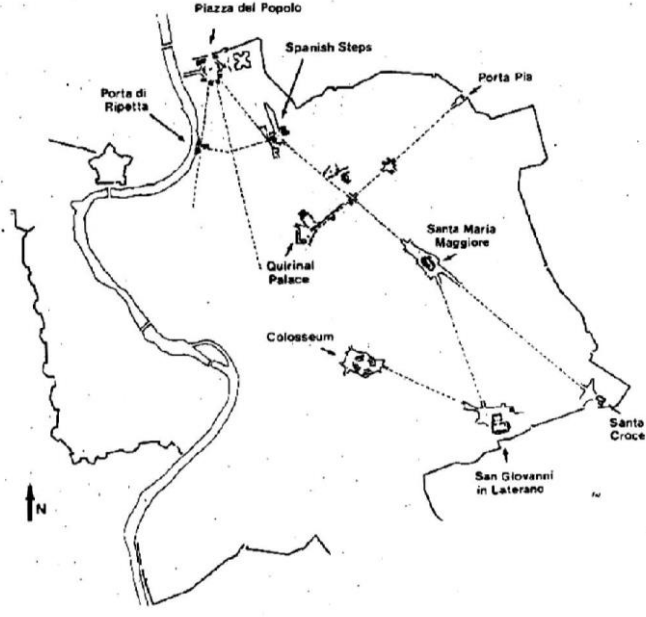

Şekil 2.34 : Filarete'nin İdeal Kenti Sforzinda (Mesutoğlu, 2001)

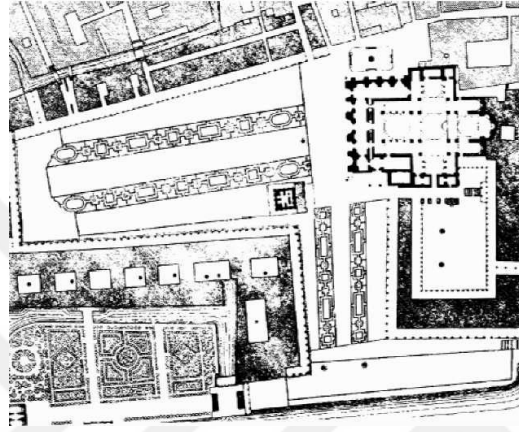
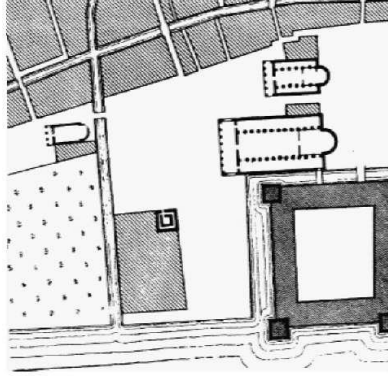
Şekil 2.35: Palma Nova, İtalya (Google Maps, 2016).

Roma, Hristiyanlığın kutsal emanetlerinin bulunduğu yer olarak, çokça ziyaret edilen ve de prestijini koruması gereken bir kent olmuştur. Kent, zamanla büyümenin getirdiği sorunlarla, dolaşım, su dağıtımı, sağlık ve savunma konularında aksaklıklar yaşamaya başlamıştır. Papa Sixtus V de kentte yaşanan sorunların çözümlenebilmesi için mimar Fontana'dan, farklı bölgeler arasındaki ilişkiyi sağlayacak, belediye binası ve dini törenlerin yapılması için gerekli mekân ihtiyacını çözecek bir öneri geliştirmesini istemiştir. Fontana oluşturduğu sokak ağı sistem ile kentin önemli noktalarını, yolların kesişme noktalarını ve meydanları İmparatorluk Roma'sından kalan dikilitaşlarla vurgulamış ve nirengi noktaları oluşturmuştur (Şekil 2.36). Rönesans mimarları, Antik dönemin mükemmel buldukları kapalılık özelliğini kendi tasarımlarında da kullanmışlar, Ortaçağ'da olanın tersine meydana hakim olan yapının etkisini azaltmışlar, mekânsal düzeni ve cepheler arasındaki birliği sağlayacak düzenlemelere gitmişlerdir. Antik çağın "portiko" ve "arkad" gibi öğelerinden yararlanarak, meydana saran tekdüze cephe dokusu ve simetri ile meydana istedikleri geometrik biçimi vermişler, istenilen tarafa yönelmeyi sağlamışlar ve açık ile kapalı mekânlar arasında bu elemanlar ile ilişki kurulmasını sağlamışlardır. Meydanı çevreleyen yapıların ufuk hattının gözün görüş konisinin içinde kalması, heykellerin bu ufuk hattının altında kalmak şartıyla olabildiğince yükseğe yerleştirilmesi ve çeşmelerin insanları cezbederek, meydana çekecek şekilde konumlandırılmasını sağlamışlardır.

Şekil 2.36: Mimar Domenico Fontana'nın Roma için tasarladığı sokak ağı (Moughtin, 1992)

Rönesans döneminde meydanlar dört şekilde oluşmuştur. Birinci tip meydanlar, küçük ölçekte yenilenen meydanlardır. Verona'daki Signori ve Venedik'teki San Marco Meydanı gibi ortaçağ kentlerinin bir bölümünün yeniden inşası ile düzenlenen meydanlardır. (Şekil 2.37-2.38) İkinci tip, ortaçağ kentinin tamamıyla hasar görmüş bir bölümünün yeniden ele alınarak onarımıyla oluşturulan meydanlardır. Floransa'daki Santa Annunziata Meydanı bu tip meydanlardandır. Üçüncü tipe ait olan meydanlar, mevcut bir kentin büyütülmesi amacıyla yeni kısımlarda oluşturulan meydanlardır. Ferrara'daki Aristoea Meydanı bu tipteki meydanlara bir örnektir. Son tip ise, yeni kentlerdeki meydanlardır. Geometrize edilmiş ideal kent planlarında teorik olarak tasarlanmış bir eleman olan bu meydanlara örnek olarak Palma Nova ve Sabbioneta gibi kentlerdeki meydanlar verilebilir (Mesutoğlu, 2001).

Şekil 2.37: Venedik, San Marco Meydanı (Tayşi, 2006).

Şekil 2.38: San Marco Meydanı (Tayşi, 2006).

2.4.1.5 Barok kenti ve meydanı

Rönesans mimarisinin, Antik dönem mimari formlarını yeniden yorumlayarak ulaştığı kesin ve katı kurallar, mimarları 16. yüzyılın ortalarından itibaren yeni arayışlara ve kuralları bozmaya yöneltmiştir. 17. yüzyıl sanatçılarının Rönesans'a tepkileri ile yeni bir akım doğmuştur. Portekizce'de tam küre olmayan, şekli bozuk

ve belirsiz inci anlamındaki "barocco", Fransız eleştirmenler tarafından kendi dillerine "barok" adıyla uyarlanmış ve bu yeni akımın adı olmuştur. Rönesans'taki mimari açıklığa karşılık, Barok mimarisinde belirsizlik ve karmaşa hakim olmuştur.

Rönesans'taki dini yeniden yapılanma arayışlarına karşı, kilise de Barok sanatı desteklemiş, sanatın üslubundan faydalanarak kendisiyle bağlantılı bütün sanat yapıtlarında toplumda hayranlık hissi oluşturup, mistik bir etki yaratarak gücünü vurgulamaya çalışmıştır (Tayşi, 2006).

Tayşi (2006) Barok şehir planlamasının en belirgin özelliklerinden biri şehir strüktüründe aksiyel yolların oluşturulmasıdır. Barok kentinde, kentle bağlantılı kurumların politik ve ideolojik baskılarıyla, kentin prestij unsuru ön plana çıkarılmaya çalışılmış, oluşturulan ulaşım aksları bu amaca hizmet etmiştir. Oluşturulan akslar, kent girişlerindeki büyük kapılarla ilişkilendirilmiş, görkemli yapılar inşa edilmiş ve altyapı kentin önemli bir kesimine yayılmıştır.

Barok dönem kenti Ortaçağ kentinin tersine, barındırdığı ayrıcalıklı sınıflara özel servisler sunmaya başlamış, Barok dönem meydanı kentin ayrıcalıklı sınıfına hitap eden bir kent mekânı haline gelmiştir. Bir başka deyişle Barok Meydan kentin bütün sakinlerine yönelik değildir; seçici bir tavırla oluşturulmuştur. Kentin başlıca bölgelerini kontrol eden ve uygun bir atmosferde birbirine bağlayan dönemin meydanı, bir anlamda kent içinde sarayın avlusunun bir uzantısı haline gelmiştir. Bununla beraber Ortaçağ etkisinin olabildiğince hissedildiği kent kesimlerindeki meydanlar halkın sade kesiminin toplandığı meydanlar olarak varlıklarını sürdürmüştür. Barok dönem meydanlarının Rönesans meydanlarına göre en önemli farklılıkları mekânsal olarak açık oluşlarıdır.

Barok dönem meydanları dört ana başlıkta toplanabilir. Birinci tip; mevcut şehirlerdeki aksiyel yolların kesişmelerinde oluşturulan meydandır. Roma'daki Popolo Meydanı bu sınıftaki meydanlara bir örnektir. (Şekil 2.39-2.40) Kentin kuzey girişinde, surların iç kısmında, kent giriş kapısının açıldığı bir meydandır. Meydanın ortasında, Barok dönem meydanlarında yönlendirilmiş hareketin bir unsuru olan "dikilitaş" yer almaktadır. Üç cadde ışınal olarak bu meydandan kentin içine doğru yayılır.

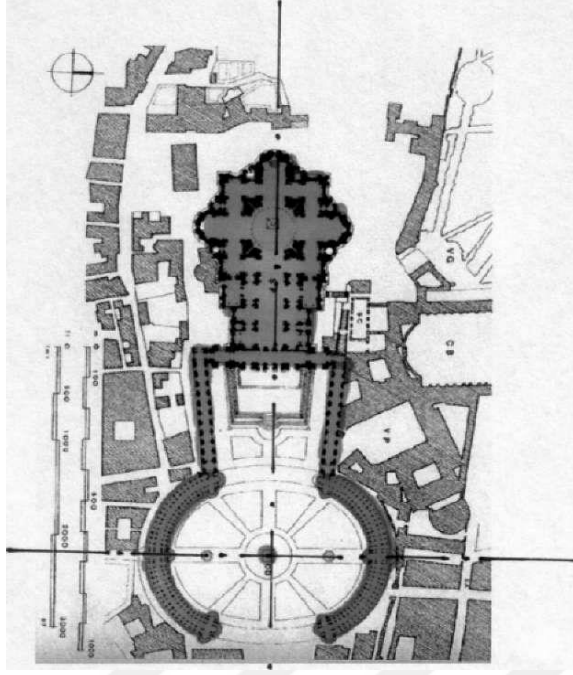

Şekil 2.39: Popolo Meydanı, Roma

Şekil 2.40: Popolo Meydanı eskizi (Levi [2001]'e atfen Tayşi, 2006)

Dini ve sivil anıtsal yapıları sergilemek için oluşturulan meydanlar ikinci tipi oluştururlar. Bu meydanlar sergiledikleri yapının bir parçası gibi tasarlanmışlar ve yapıların girişini oluşturmuşlardır. Ana yapı ile meydanın boyutları ve meydanı çevreleyen yapılar arasında üç boyutlu bir ilişki oluşturulmuş, simetri ve görsel yanlısamalar tasarımın yardımcı ögesi olmuşlardır (Şekil 2.41-2.42).

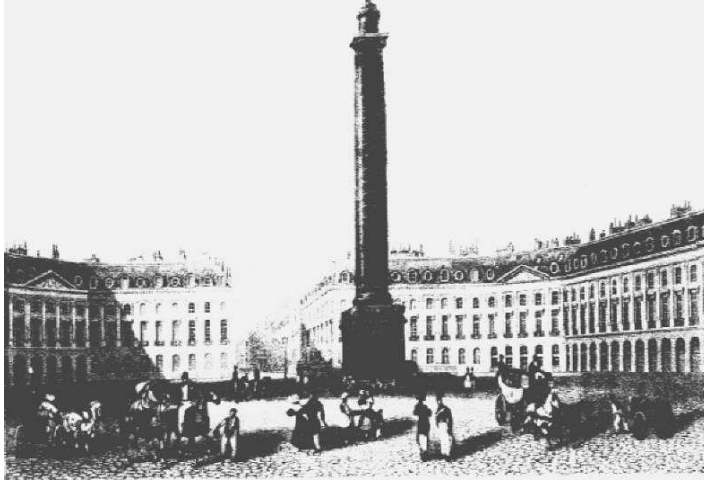

Şekil 2.41: San Pietro Meydanı (Roth [2000]'a atfen Tayşi, 2006)

Şekil 2.42: San Pietro Meydanı (Balyemez, S. kişisel arşivi)

Üçüncü tip meydanlar, mevcut kentlerin yeniden yapılandırılan kesimlerinde, kentin yeni kesimlerinde ve yeni kentlerdeki meydanlardır. Büyük ölçekli bu meydanlar, merkezden ışımsal olarak çıkan aksların üzerinde ve diğer akslarla kesişim noktalarında konumlanmış, dikdörtgen, sekizgen, yarım daire biçimlerinde mekânlardır. Torino'daki San Cavallo Meydanı ile Paris'teki Place Vendome Meydanı bu gruba örnek verilebilir (Şekil 2.43-2.44).

Şekil 2.43: Place Vendome, Paris (Tayşi, 2006).

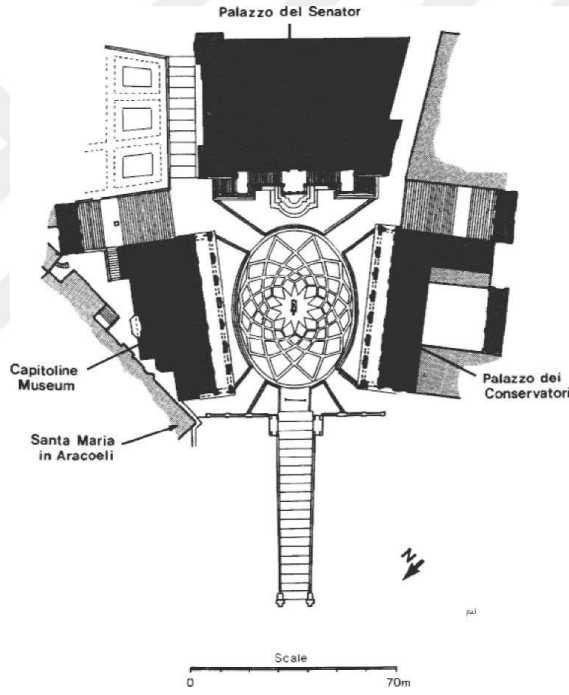

Şekil 2.44: Place Vendome, Paris (Tayşi, 2006)

Dördüncü tip meydanlar ise, mevcut meydanların eklenen heykel ve çeşme gibi yapılarla bir anlamda dekore edilerek Barok düzenleme getirildiği meydanlardır. Bu meydanlar önceki dönemlerde oluşmuş, oluştukları ve geçirdikleri dönemlerin özelliklerini koruyan meydanlardır. Roma'daki Navona ve Campidoglio meydanları, Barok dönemin etkisiyle, aksları vurgulamak için sütunlar dikilmiş, çeşmeler ve heykeller gibi üç boyutlu elemanlar yerleştirilmiş, zeminde farklı kotlar oluşturulmuş ve malzeme farklılıkları yaratılmış bu tipteki meydanlara örnek teşkil ederler (Şekil 2.45-2.46).

Şekil 2.45: Navona Meydanı (Balyemez, S. kişisel arşivi)

Şekil 2.46: San Campidoglio (Moughtin, 1992)

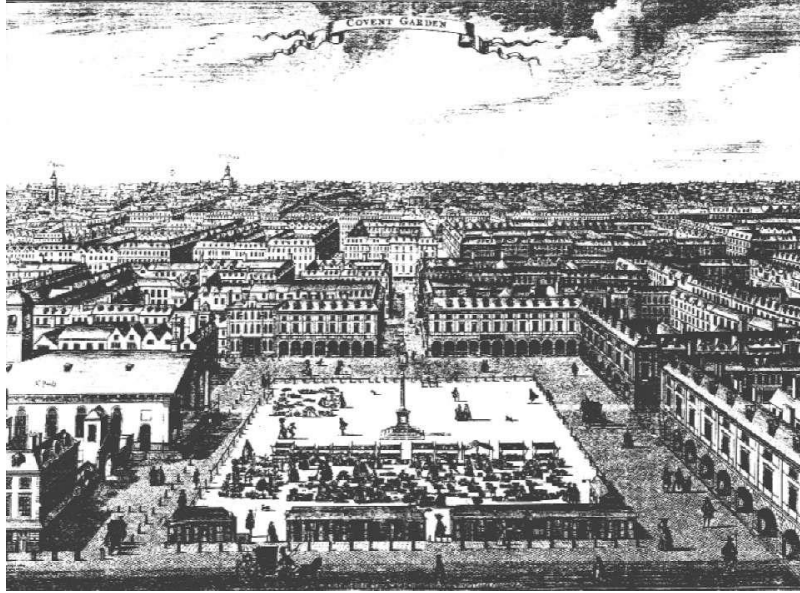
2.4.1.6 Aydınlanma çağı ve endüstri devrimi döneminde kent ve meydan

Kopernik'in gezegenlerin güneşin etrafında döndüğü teorisinin Galileo tarafından kanıtlanmasının önemli bir kilit taşı oluşturduğu bilimsel gelişmelerle, evrenin mantıksal ilişkiler çerçevesinde var olduğu görüşü dinin batı uygarlığındaki ağırlığını önemli ölçüde azaltmıştır (Mesutoğlu,2001).

İngiltere'de başlayan Endüstri Devrimi ile Avrupa'daki tüm kentler günün gereklerine uygun olarak yeniden şekillenmiştir. Endüstri devrimi ekonomik yapıyı, buna paralel

olarak da sosyal yapıyı değiştirmiştir. Endüstri devrimiyle birlikte malın ve bununla bağlantılı olarak talebin farklılaşması, üretim sistemlerinin değişmesine, dolayısıyla farklı niteliklerde iş gücünün gereksinimine neden olmuştur. Sermayenin ulaşım-ticaret işlevleri nedeniyle kentte bulunması, sanayinin de kentte ve kent çevresinde kurulması, beraberinde işgücünün kentlere akmasına neden olmuştur. Üretim sistemleri ve üretilen malın değişimiyle yeni bir toplumsal yapı ve düzen oluşmuştur (Tayşi, 2006).

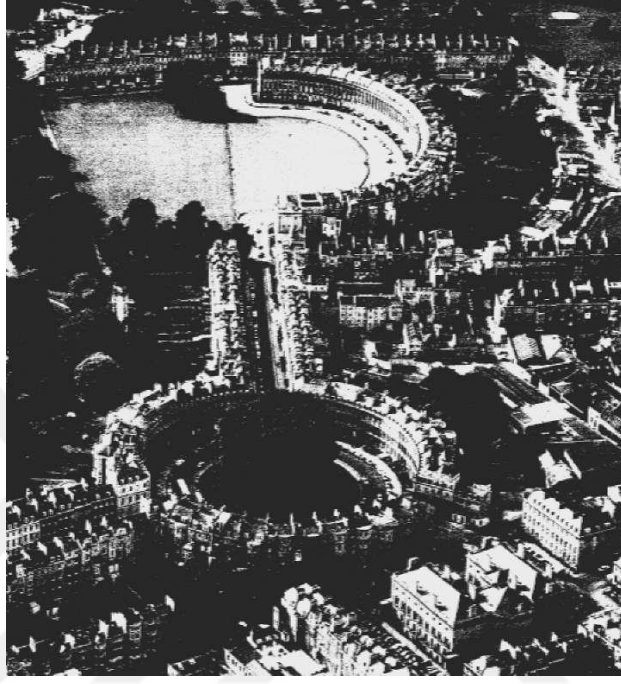
17. yüzyılın sonlarına doğru Londra, küçük, dar sokakları, kalabalık yapısı, yoğun ticaret işleviyle Ortaçağ kimliğine sahiptir. 1667 yılındaki büyük yangın ve veba salgınıyla önemli zarar görmüş ve kentin yeniden inşa edilmesi gerekmiştir. Endüstri devrimiyle birlikte Londra'da meydanların çağı sona ermiştir. O zamana kadar kentin üst sınıflarının yapılarıyla oluşan meydanlar, bu çağda Londra'da orta sınıfa ait yapılarla şekillenmeye başlamıştır. Kentin doğayla birlikte var olması gerektiği düşüncesinin uzantısı olarak, meydan genellikle yapılarla belirlenen, etrafı yolla çevrilmiş ortasında bahçe düzeninin hakim olduğu, çoğunlukla konut alanlarına hizmet eden mekânlar olmuştur. Bunlara ilk örnek 1630 yılında inşa edilen Covent Garden'dır (şekil 2.47).

şekil 2.47: Covent Garden, Londra (Tayşi, 2006)

18. yüzyıla gelindiğinde Londra'da kent içinde önemli bir aksiyel sistem oluşmamıştır. Birbirlerine yakın oluşmuş meydanların arasında bile, içe kapalı tasarlanmaları nedeniyle, bir ilişki gelişmemiştir. Meydanların biçimleri

olabildiğince basittir ve birbirine benzeyen, dikkati çekecek özellikleri bulunmayan yapılar olan konutların yanyana sürekli dizilişle oluşmuşlardır. John Wood tarafından inşa edilen, The Circus ve Royal Crescent, mimar tarafından inşa edilen meydanlar, konut yapılarının çevrelediği, hiç bir yapının ön plana çıkmadığı yeşil mekânlardır (Şekil 2.48).

Şekil 2.48: The Circus (1754) ve Royal Crescent (1767) (Tayşi, 2006)

18. yüzyılın ortasında Paris ise, aristokratlar için problemlili ve kalabalık bir kent haline gelmiştir. 1748'de Patte tarafından hazırlanan planla, mevcut meydanlar ile geniş, dikdörtgen planlı, bir anlamda sarayların avluları olacak şekilde tasarlanmış yeni meydanlara yer verilmiştir. 1770 yılında bitirilen Concorde Meydanı bu planın sonucudur.

1789 devriminden sonra Paris'in bakımsız kalmasıyla 1793 yılında yeni bir plan oluşturulmuştur. Champs Elysees Bulvarı ve Arc de Triumph inşa edildiği bu plan çerçevesinde aslında Fransız çevre düzenleme ilkeleri şehre uygulanmıştır. Fransız meydanları, bu süreçte yeşilin, kentsel mekân olan meydanın içinde kullanılmalarıyla, İngiltere'deki meydan düzenlemeleri ile benzerlikler gösterirken, Concorde Meydan'ında olduğu gibi yeşilin meydan mekânını belirlemeye yardımcı olarak çevresinde yer almasıyla farklılık gösterirler. Yeşil estetik kaygılarla başvuru bir seçenek olarak kullanılmıştır (Tayşi, 2006).

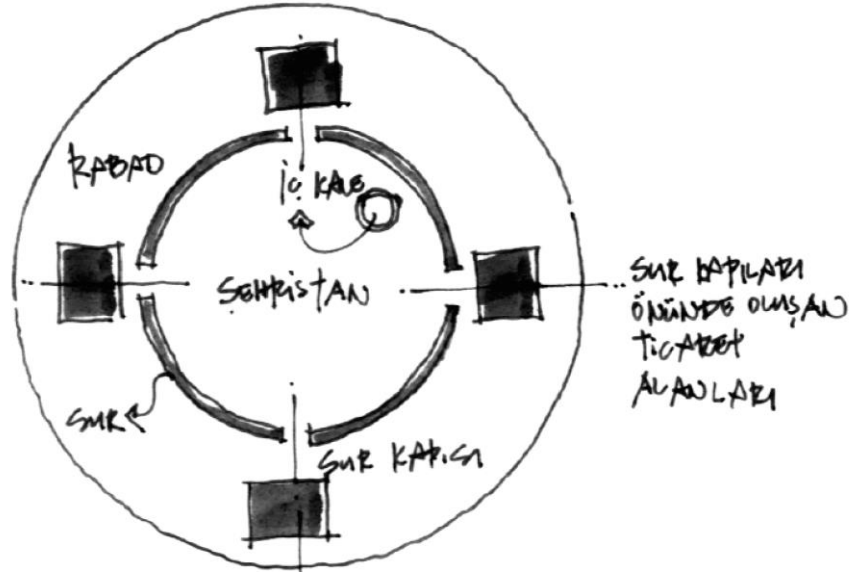
2.4.2 Doğu kültüründe kent ve meydan kavramı

Türkler'in İç Asya'nın önemli bölümünü oluşturan Maverâünnehir, Horezm, Fergana, Çu, Talas bölgeleri ve Horasan ile doğu İran'da şehirler; kale, şehristan ve rabad olmak üzere üç bölümden meydana gelmiştir. Bu üç bölümlü şehirlerde kale ve şehristanın etrafında sur oluşmuştur. Üç elemanlı şehirlerde, kale, çoğunlukla şehristanın içindeki bölümde yer alır, bunun da etrafında ayrıca bir sur bulunduğundan, bu bölüm genellikle iç kale şeklinde adlandırılırdı. Rabad, şehristan surunun dışındaki mahallelerdi. Önceleri, şehir halkının alışverişini yaptığı Pazaryeri, Rabad'ın en dış sayılacak alanında yer almaktayken, zamanla şehir surlarına ve özellikle şehir kapısına yaklaşmış, İslamiyet'in, İç Asya'nın yerleşik, yarı yerleşik halkı islamaştığı dönemde, pazaryerleri şehristan bölümüne geçmiştir (Cezar, 1985). (Şekil 2.49)

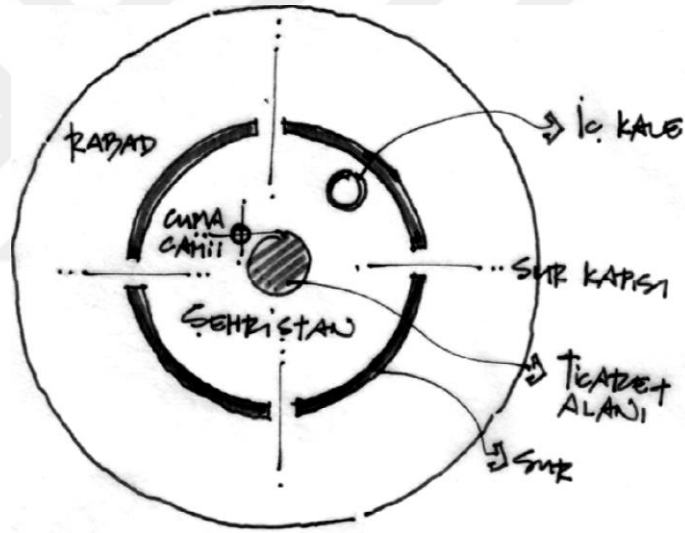
İslam'ın İran ve Türkistan'da yayılması ve halkın İslam'ı kabul etmesinden sonra, buralardaki şehirlerde meydana gelen en önemli değişiklik, kısa sürede şehirlerde en dikkate değer bina haline gelecek camilerin inşası ile pazaryerinin sur dışından sur içine girmesi ve cami ile ticaretin birbiri ile ilişkili olacak şekilde oluşmalarıdır. (Şekil 2.50)

Ortaçağ İslam Dünyası'nda en eski dönemlerden itibaren, meydan, batıdakinden farklı tanımlanmış bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimari açıdan İran, Türkistan ve Türkiye'de meydan, bir tasarım çalışmasının ürünü olmamış, çevresi genellikle doğal engellerle sınırlanmış ve zemini düzeltilmiş bir alan olmuştur (Yıldız, 2002).

İslam dünyasında meydan düşüncesinin bazı istisnalar dışında yok oluşu, İslam toplumunun kendine özgü fiziksel ve sosyal yapısıyla ilgilidir. İslam dünyasında sosyal yaşam cami ve çarşıda geçmekte, cuma namazının kılındığı büyük camiler kentlerin ticaret merkezlerinin, çarşılarının yakınında veya içlerinde yer alarak kalabalığı kendilerine çekmektedirler. Kadınların söz sahibi olmadığı politik yaşamda, erkekler cuma namazı kıldıkları camide ve cami avlularında toplanmışlardır. Camiler iç ve dış avluları, kalabalık bir cemaati bir arada toplayan mekânlar yaratmaları ve de görkemli mimarileriyle İslam kentlerinin toplanma mekânları olmuşlardır. Batı kültüründe insanların bir araya geldiği meydan, Doğu kültüründe karşımıza Cuma camilerinin avluları olarak çıkmaktadır.

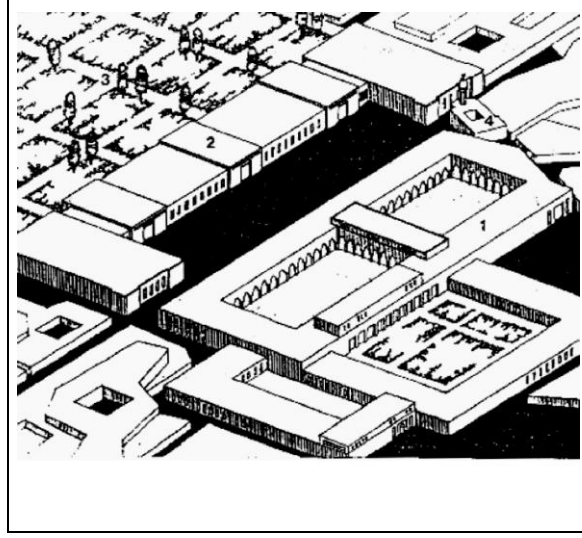

Şekil 2.49: İslamiyet öncesi üç elemanlı şehir şeması (Ceylan [1989]'a atfen Tayşi, 2006)

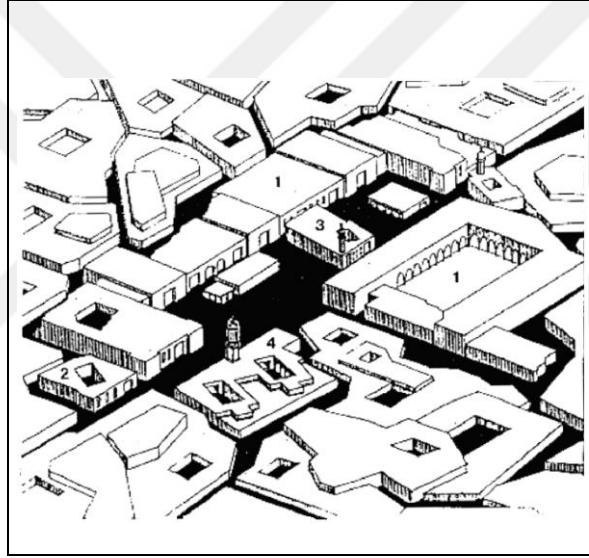

Şekil 2.50: İslamiyet sonrası üç elemanlı şehir şeması ve ticaret alanı (Ceylan [1989]'a atfen Tayşi, 2006)

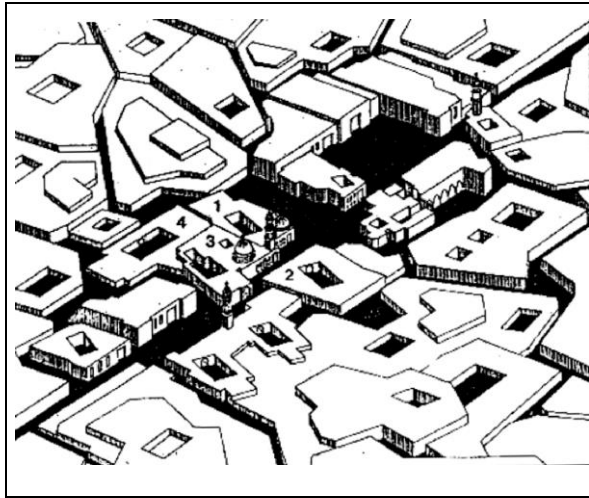
Kahire'de, 9.yy'da inşa edilen Bayn al-Qasrayn bu anlamda bir istisnadır. İki saray arasındaki yol anlamına gelen "Bayn al-Qasrayn", Osmanlılar'a kadar geniş ve büyük meydan özelliğini korumuştur. Osmanlılar'ın bölgeye hakim olması ile, Bayn al-Qasrayn, cami, medrese ve hastane gibi toplumsal binalarla dolmuş ve iki saray arasındaki meydan zamanla küçülerek, inşa edildiği dönemdeki niteliğini kaybetmiştir. Burada değişmeyen tek yapı al-Aqmar Camii'dir (Gündem, 1999). (Şekil 2.51-2.52 ve 2.53-2.54)

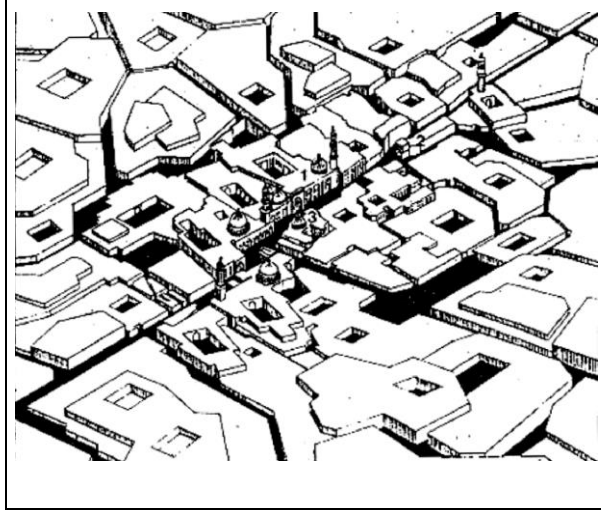
Şekil 2.51: Bayn al-Qasrayn'ın 969 yılındaki meydanı, Kahire (Gündem, 1999).

Şekil 2.52: Bayn al-Qasrayn'ın 11. yy başındaki durumu (Gündem, 1999).

Şekil 2.53: Bayn al-Qasrayn'ın 1382 yılındaki durumu (Gündem, 1999).

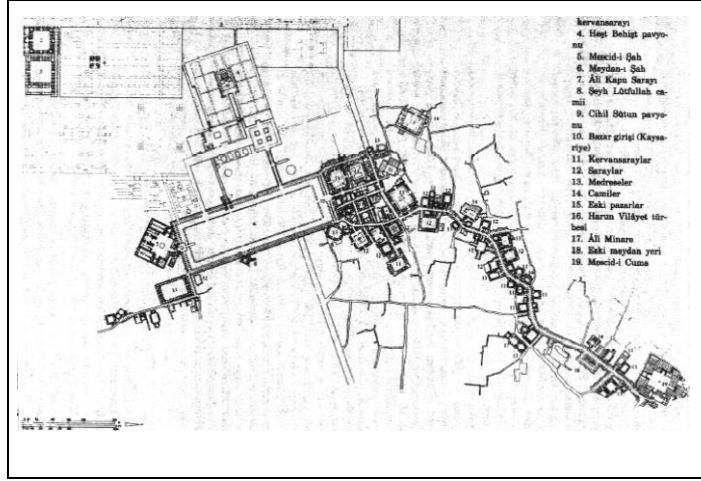

Şekil 2.54: Bayn al-Qasrayn, Osmanlı hakimiyeti altındayken, 17. yy'daki durumu (Gündem, 1999).

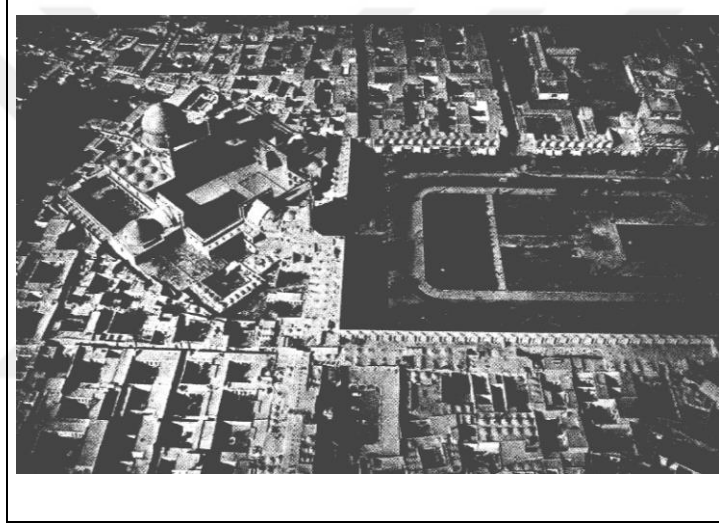
İslam dünyasındaki Batılı anlamdaki meydan kavramına bir başka istisnai örnek de İsfahan'da, 17. yüzyılın başında, Şah Abbas tarafından inşa ettirilen Meydan-ı Şah'tır. İsfahan'ın, Şah Abbas tarafından başkent ilan edilmesiyle beraber kentte büyük çapta imar faaliyeti başlamıştır. Şah, 386 metre uzunluğunda ve 140 metre genişliğinde bir meydan düzenlettirmiştir. Meydanın etrafına saray, cami, çarşı ve kervansaray yapıları inşa edilmiştir. Kentin odak noktası olan, dikdörtgen şeklindeki meydan, San Marco Meydanı'ndan yedi, Kızıl Meydan'dan iki kat daha büyüktür. (Şekil 2.55-2.56)

Meydanın güney ucunda Mescid-i Şah yani kraliyet cami inşa edilmiştir. Meydanın doğusuna Şeyh Lutfullah Camii, batıya Ali Kapı, kuzeye ise yaşamın oldukça hareketli olduğu ana pazarların girişi yerleştirilmiştir. Meydanın geri kalan kısımları, iki kat yüksekliğinde ve revaklı olan bir duvarla çevrelenmiştir. Revaklı duvar, Kraliyet Camii, Şeyh Lutfullah Camii, Ali Kapı ve Kraliyet Pazarı'nın taç kapısı ile kesintiye uğratılmıştır. Bir zamanlar sarayın bahçe kapısı olarak kullanılan Ali Kapı'nın gölgeli balkonu, Şah Abbas ve vezirleri tarafından meydanda oynanan polo oyunlarını seyretmek için kullanılmıştır. Pazarın girişi yakınındaki galerilerde kahvehaneler bulunmaktadır.

Meydanın yapıldığı çağlarda, Asya'da şehir, Cuma camisinin etrafında, Avrupa'da ise, katedral ya da kale etrafında oluşmaktaydı. Avrupa'da henüz kayda değer bir kent planlamacılığı söz konusu değildi. Büyük Abbas ilk doğu metropolisinin öncüsü sayılır.(Cezar, 1985)

Şekil 2.55: Meydan-ı şah, 17. yy başı, meydanın çevresindeki yapılar ve çarşısı bölgesi ile bağlantısı (Cezar, 1985)

Şekil 2.56: Meydanı-Şah, 17. yy başı (Cezar, 1985)

Türkistan ve İran şehirleri için XI - XII. yüzyıllarda yeni bir gelişim ve değişim dönemi başlamış, şehirler büyümüştür. İslami eserler şehirlerin en önemli yapıları halinde şehirleri süslemiş, ticaret de bir canlılık kazanmıştır. Bu sırada Türkler, İç Asya'dan batıya ilerleyerek, Anadolu'yu kendileri için yeni bir vatan yapma çabası içine girmişlerdir. Türkler, Anadolu'ya geldiklerinde, kuruluşları yüzlerce yıl gerilere uzanan Yunan kentleriyle karşılaşmışlardır. Anadolu'yu vatan yapmak amacıyla gelen Türkler için sorun, yeni bir şehir kurmak değil, hazır şehirlere kendi fiziksel ve kültürel ihtiyaçlarını uyarlamak olmuştur (Tayşi, 2006).

Türk şehri, Batılı anlamda planlamaya dayalı bir şehir olmamıştır. Bunda Türkler 'in geldikleri yerlerde var olan şehirler bulmalarından dolayı, planlamaya ihtiyaç duymadıkları da düşünülebilir.

Türk kenti, köy gibi küçük bir iskân ünitesinde, ya da tamamen boş bir alanda kurulacaksa, cami, han, bir miktar dükkân ve hamam çekirdeği oluşturmuştur. Eğer, eskiden mevcut bir şehrin Türkleştirilmesi şeklinde bir yerleşim gerçekleştirilecekse, çoğunlukla çarşı bölgesine ya da şehrin gelişmeye müsait en uygun yerine cami, han ve hamam, bunların pek yakınına da medrese kurulmakla işe girilmiştir. Ne var ki, toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak, çarşı ve cami şehirlerin kuruluşunda ön plana çıkmış ve merkezilik özelliği göstermişlerdir (Tayşi, 2006).

Selçuklu ve Osmanlı devrinin Türk şehrinde konutlar genellikle avlulu, mahalle araları çıkmaz sokaklı olduğuna, cami ve çarşıya gidiş dışında insan ömrü konutlarda geçtiğine ve hele kadınlar konuta daha fazla bağlı olduğuna göre, yaşam tarzını niteleyecek kültür türünün "içe dönük" olduğu açıktır (Tayşi, 2006).

Türk şehrinde, içe dönüklüğün bir miktar aralanabildiği alan çarşı olmuştur. Çarşı hem müslim, hem gayrimüslim, her çeşit insanın gidip geldiği, mahallelerde yaşanan ayrımın yaşanmadığı yer olarak toplumun kaynaştığı tek yerdir. Cami ise Müslümanın ibadet için toplanma yeri olması nedeniyle, hareket istikametini belirleyen ikinci nirengi noktasıdır. İslam toplumlarında öğle ve ikindi vakitleri iş saatine geldiği için cami ile ticaret mekânları birlikte düşünülmüştür (Tayşi, 2006).

Caminin bu çekirdekte yerelması suyun da bu bölgeye getirilmesine, suyla birlikte de hamam, şadırvan ve çeşmelerin bu merkezlerde yer almalarına neden olmuştur. Vücut temizliği, insan için gerekli bir ihtiyaç olmakla beraber, İslam inancına sahip toplumlarda gusül abdesti açısından dinsel bir gereklilik olması nedeniyle, kente su sağlanabilmesi için şehirlerin su şebeke sistemleri üzerinde özenle durulmuştur (Tayşi, 2006).

Osmanlı devleti, imparatorluk haline gelip, üç kıtada topraklara sahip olduğunda bile, şehir anlayışı değişmemiştir. Nitekim bir yerin şehir sayılabilmesi için, orada minberli cami olması gerektiğine dair görüş, XVI. Yüzyılda bile Osmanlı hukuk sisteminde geçerliliğini korumuştur. Osmanlı hukuk sisteminde, şehircilikle ilgili olarak dikkat çeken ikinci bir nokta da, şehir anlayışında çarşının çok önemli bir yere sahip oluşudur. Zira Osmanlı hukukuna göre, bir yerin şehir ve kasaba sayılabilmesi, oranın Cuma namazı kılacak nüfus ile namazın kılınacağı camiden başka, devamlı şekilde ticaret yapılan bir ticaret mekânının bulunması gerekliliğini şart koşmasıdır (Cezar, 1985).

Anlaşılabileceği gibi Türkler, Osmanlı gibi büyük bir imparatorluk kurmalarına rağmen, şehirlerinde Batı'daki anlamda toplanma mekânları inşa etmemişlerdir. Türkler için toplumun bir araya gelme yeri, ibadet için gittikleri Cuma camii ve ticaret ihtiyacını karşıladıkları çarşıdır.

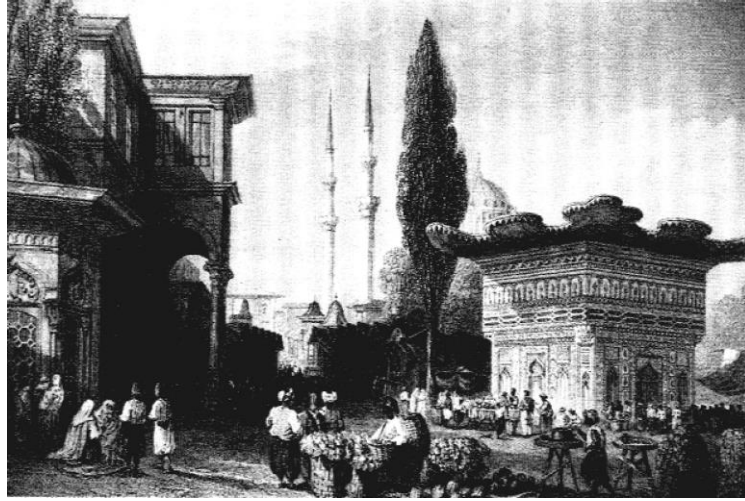
Osmanlı kentinde büyük açıklıklar kendilerinden önceki medeniyetlerden devrolmuş ya da rastlantısal oluşmuş işlevlerden yoksun alanlar olmuştur. En önemli kentlerin, binicilik yarışlarının yapıldığı ve cirit oyunu için kullanılan bir at meydanı vardır. İstanbul'da, Roma döneminden kalan Hipodrom, At Meydanı adı ile adı doğrultusunda kullanılan bir açıklık olmuştur. (Şekil 2.57)

Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'da bile, Batı'daki anlamıyla bir meydan kavramı hiç bir zaman oluşmamıştır. Hatta, Bizans dönemi forumları bile zamanla doldurularak var olan toplanma mekânları da yok edilmiştir.

18. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı'da o zamana kadar alışılmamış bir şekilde etrafı açık, bütün cephelerinden ya da bir kaç cephesinden algılanabilen, meydan çeşmeleri inşa edilmiştir. Meydan çeşmeleri, Batılı anlamdaki meydanlara yakın bir örnek olmakla birlikte çevreleri bir yapılaşma ile desteklenmemiştir (Tayşi, 2006). (Şekil 2.58-59)

Şekil 2.57: Atmeydanı (Tayşi, 2006).

Şekil 2.58: Meydan çeşmesi, Tophane (Tayşi, 2006).

Şekil 2.59: Osmanlı mahalle dokusunda çeşme (Tayşi, 2006).

2.5 Meydanı Oluşturan Temel Ögeler

2.5.1 Sosyo-psikolojik ögeler

Kent içinde yer alan önemli akslar, kentsel aktivitelerin yoğunlaştığı alanlara doğru genişlemeler yaparak kent meydanlarını oluştururlar. Bir düğüm fonksiyonu üstlenen kent meydanları, insanların bir araya gelmelerini sağlar. Kent yaşantısında süregelen küçük toplantılar, mitingler, törenler, festivaller, karnavallar vb. gibi aktiviteler hep kent meydanlarında gerçekleştirilir.

Bir kentteki tüm yaya hareketleri, meydanlardan geçerek organize olur. Önemli olan, bu mekânların yalnızca içinden geçilip gidilen alanlar değil, gelinen mekânlar olmalarıdır (Alexander, 1977).

İnsanlar tüm kültürlerde birbirlerini izlemek için meydan vb. gibi kentsel mekânlara ihtiyaç duymuşlardır. Bu yönüyle meydanlar, ortaçağ tiyatrolarını andırır; insanları o mekânda gezinmeye, birbirini seyretmeye ve amaçsızca dolaşmaya davet eder. Bu oluşum, insanlar için, bir tür yaşamı paylaşma şeklidir.

Toplumsal örf ve adet farklılıkları da kentsel mekânlara yansımaktadır. Dolayısıyla, kent mekânında davranış farklılıkları ortaya çıkmakta ve mekânlar buna göre şekillenmektedir. İnsanlar, kent meydanlarının canlanmasında en önemli rolü oynarlar. Eğer meydan yeterli aktiviteyi barındırıyorsa, insanlar tarafından fark edilecektir. Çünkü, bir meydanın canlılığına meydandaki insan sayısından çok, insanların yaptıkları eylemler katkıda bulunur, örneğin; bir meydanda şarkı söyleyen küçük bir grup, meydana başka bir meydanda çimlerde güneşlenen aynı sayıdaki insan topluluğundan daha çok hareket katar.

Meydan mekânında sunulan satış birimleri, sergi alanları, konser ve gösteri platformları, çeşitli seyir ve oturma mekânları gibi zengin aktivite çeşitleriyle, mekânın her yönüyle kullanılabilirliği, yaşayan bir mekân olması sağlar. Aktivitelerin, meydanla bağlantılı yaya aksları ve meydanın giriş ve çıkışları yakınında yer almasıyla, insanların gelme-gitme faaliyetlerini, kendilerini daha çok rahatlatarak faaliyetlere doğru kaydırma şansı olacaktır. Kullanıcı gurubu için; mekânda iyi vakit geçirebilme, görsel kalite, konfor, fonksiyonların çeşitliliği, boş zamanlarını değerlendirebilecekleri ve sıkılmayacakları aktivitelerden oluşan alanların yer alması önemlidir. Böylece, kentsel yaşamın canlandırılması da söz konusu olacaktır (Alexander, 1977).

Ana amaç, sosyal bir varlık olarak ele alınan insana değişik boyutta bir yaşam konforu sağlamaktır (Giritlioğlu, 1991).

2.5.2 Fiziksel öğeler

Sitte (1979), meydanlarla ilgili olarak yaptığı çalışmalarında, mekânsal kapalılık ve açıkça tanımlanmış mekân sınırlarının önemini vurgulamıştır. Bir meydanın kullanıcıları tarafından kentsel bir mekân olarak algılanabilmesi için, sahip olması gereken bir dizi fiziksel unsur şunlardır:

- Mekânın sınırlarını ortaya koyacak sınırlayıcı elemanların varlığı,

- Mekânsal kapalılığı sağlayarak, kullanıcılara güven duygusu veren kuşatılmışlık hissinin yaratılması,
- Mekânın kullanıcılar tarafından algılanabilir bir büyüklükte olması,

Yaya ve taşıt trafiğinin birbirinden ayrılarak, mekânın yayalar tarafından en iyi şekilde kullanılabilirliğinin sağlanmasıdır.

2.5.2.1 Sınırların sürekliliği

Bir meydanın varlığını belirleyen özelliği onun sınırlayıcılarıdır. Binalar, duvarlar, içinden geçilen kolonlar, arkadlar, heykeller, çeşmeler, anıtlar vb. gibi insan yapıtları ile gökyüzü, ağaçlar, tepeler, su kenarları gibi doğal elemanlar bir meydan mekânının sınırlarını ortaya koyarlar (Gültekin, 1996).

Meydanı sınırlayan yapıların yükseklik, ölçü ve tasarım açısından benzer veya farklı olmalarına göre, aralarındaki uyum az veya çok olabilir. Meydanı tabanda sınırlayan zemin, doku ve yayılma alanı bakımından homojen olabilir veya basamaklar ve seviye farklılıkları ile ifade edilmiş olabilir. Ayrıca, çevredeki diğer strüktürleri birleştirici veya ayırıcı etki gösterebilir. Meydanı üstten hayali olarak sınırladığını varsaydığımız gökyüzü ise, görsel bir sınır oluşturur. Bir meydanı sınırlayan tüm bu elemanlar arasındaki en önemli bağ ise, hepsinin aynı temele yani, insan ölçeğine dayanıyor olmasıdır (Zucker, 1959).

Değişik derinlikler, fonlar ve dominant öğeler ise, meydan mekânının seçkin bir alan olarak tanımlanmasında ve aktivite alanı olarak önem kazanmasında etkilidir. Meydanı sınırlayıcı elemanların parçalı kompozisyonlardan oluşması, çeşitli ve karmaşık renkler, parlak ve değişken ışıklar, kullanıcılar üzerinde gerginlik yaratmaktadır. Sadelik, uyum, süreklilik, aynı cinslilik, eğrilerden oluşan mekân sınırları, yumuşak ve rahatsız etmeyen ışıklar ise kullanıcılarda dinlendirici bir etki yaratmaktadır (Giritlioğlu, 1991).

Meydanı aydınlatan gün ışığının yönü ve etkisi de meydanın sınırlarını belirginleştirir ve etkisini yoğunlaştırır (Gültekin, 1996).

2.5.2.2 Mekânsal kapalılık

Sitte (1979) göre, mekânsal kapalılık kentsel mekânın en önemli bileşenidir. Sitte, dış mekânlardaki estetik kalitenin yoksunluğunu ve kuşatılmış kentsel mekânların

önemini vurgulamış ve ilk kez tasarımdaki estetik prensipleri açıkça ortaya koyarak, mekânın şekillenmesinde tasarımın rolünün ne kadar büyük olduğunu belirtmiştir. Camillo Sitte'nin prensiplerinin en önemlisi, kapalıdır. Viyana'daki Votiv Katedral Meydanı'nda (Şekil 2.60) mevcut katedralin çevresine arkadlar ve yeni binalar ekleyerek, mekânın kapalılığını sağlamıştır. Böylece, bu plan, kentsel tasarımdaki en etkileyici örneklerden biri haline gelmiştir (Trancik, 1986).

Şekil 2.60: Votiv Katedral Meydanı (Bağbaşı, 2010).

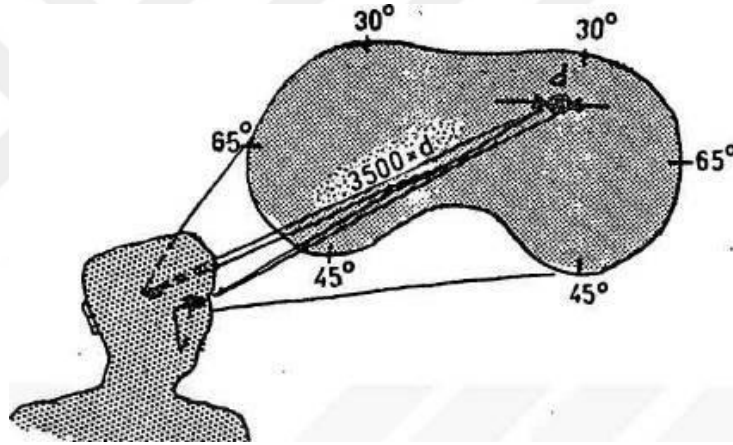
Bir meydanın kapalılığı, kenarlarının ele alınış tarzıyla ilgilidir. Genel olarak; meydanın kenarları ne kadar açıksa, kuşatılma hissinin o kadar az, kenarlar ne kadar kapatılmışsa, kuşatılma hissi o kadar çok olmaktadır. Meydanların diğer özellikleri ve meydan mekânını çevreleyen binalar da kuşatılma derecesini etkiler. Bunlar; meydanı çevreleyen binaların yüksekliklerinin meydanın büyüklüğü ile olan ilişkisi, binaların çatı hizaları, binaların üç boyutlu birer kütle olarak etkileri, birleştirici bir unsurun varlığı veya yokluğu ve tüm alanın baştan başa şeklidir (Bağbaşı, 2010).

Kuşatılmış bir mekân etrafında yer alan binalar, sürekli bir yüzey oluşturmalı ve izleyiciye mimari bir bütünlük sunmalıdır. Kendi başına özelliği bulunan binaların kütleli etkileri, yüzey sürekliliğini korumak amacıyla azaltılmalıdır. Bu tür binaların tekrarı varsa, süreklilik etkisi artar. Ayrıca, kolon ve arkadların kullanımıyla kuşatılma etkisi güçlendirilebilir. Vitruvius, bundan mimari bir özellik olarak şu şekilde bahsetmiştir: "Eski Yunanlılar, çeşitli kolonadlarla çevrelenmiş, kare şeklinde forumlar tasarladılar ve onları daha etkili kılmak için kolon ve kolonadlarla süslediler" (Moughtin, 1992). Mekânsal kapalılık, yani mekânda kuşatılmışlık

hissinin yaratılması mekân hissini güçlendirmektedir, insanlar kendilerini sınırlandırılmış ve kuşatılmış mekânlarda daha rahat hissederler ve bu mekânları yoğun olarak kullanırlar. Çünkü, kuşatılmışlık güven duygusu yaratmaktadır (Alexander, 1977).

2.5.2.3 Oran ve ölçek

İnsan gözü genel bir görüş alanına sahiptir. Göz, önce şekilleri genel olarak daha sonra da detaylarıyla görür. Genel görüş alanı; 30 derece yukarı, 45 derece aşağı ve 65 derece her iki yana olmak üzere, düzgün olmayan bir konik alandır (şekil 2.61). Görüş alanımız, içinde bulunduğumuz mekân hakkında önemli derecede fikir edinmemizi sağlar. Ayrıca, mekânın kuşatılma derecesini belirler. Kuşatılma hissi, görüş mesafesi ile çevrede yer alan binaların görülebilen yükseklikleri arasındaki ilişki tarafından belirlenir (Spreiregen, 1965).

Şekil 2.61: Görüş Alanı (Spreiregen, 1965).

Kullanıcıların mekân içinde kendilerini güvende hissetmeleri, mekânı algılayabilmeleri için meydan boyutlarının insan ölçeğinde olması gerekir. Bunu sağlayabilmek içinse, heykel, anıt, çeşme vb. gibi elemanlar kullanılır. Böylece, mekânın etkisi de kuvvetlendirilmiş olur.

Meydanlar, şehrin büyüklüğüne göre düzenlenmelidir. Ancak, çok büyük meydan düzenlemelerinden de kaçınılmalıdır. Meydan büyüdükçe, mekân etkisi ve çevrede yer alan binaların etkisi azalır. Bu yüzden, insan boyutu ile bina boyutu arasındaki ilişki büyük önem taşır. Mekân hissi açısından, meydanı çevreleyen binaların, insan ölçeğini aşmaması gerekir. Bu tarz meydanlar güven hissi vermez. Oysa, küçük ve

kalabalık meydanlarda hayatın varlığı daha fazla hissedilir (Ahıskalı [1998]'ya atfen Uçak, 2000).

2.5.2.4 Yaya dolaşımı

Kent içinde daha fazla alanın yayalara ayrılması; gürültü ve kirlilik seviyesinin düşmesi ve kent merkezinin fiziksel imajının güçlenmesi gibi çevresel iyileştirmelerin yanında, yaya faaliyetleri için mekân oluşturulması, yaya güvenliğinin sağlanması ve kentin sosyal imajının gelişmesine yardımcı olur. Bu da, yaya hareketlerinin ivme kazanması, iş, ticaret, eğlence vb. gibi kentsel işlevlerin canlanması ve düzenli, çekici bir çevre kazanılmasını sağlar (Suher, 1992).

Yayalar; oturma, çevreyi seyretme, sergi ve konser gibi aktiviteleri izleme vb. gibi faaliyetler için meydan mekânlarını kullanırlar. Bu yüzden, meydanadaki dolaşım sürekliliği önemlidir.

Yaya sirkülasyonunun, bu tür faaliyet alanlarıyla birlikte ele alınıp düzenlenmesi, ilgiyi canlı tutup, kullanıcıların zevk alacağı ortamlar yaratmak açısından önem taşır.

Bir meydan ulaşılabilir olmalıdır. Yaşanabilir bir meydan mekânının, bir veya iki tarafı kamu yoluna açık olmalıdır. Gelip geçmekte olan kişiler, meydana yolun bir uzantısı olarak fark etmeli yani, mekânın kendilerini içeriye doğru davet ettiğini hissetmelidir. Ayrıca, otobüs durakları ve otopark alanları gibi taşıt trafiğiyle ilişkili alanların da meydanlarla olan bağlantıları sağlanmalıdır.

Kentsel mekânlarda yapılan gözlemler neticesinde, insanların mümkün olduğunca düz bir yol üzerinden bir noktadan başka bir noktaya ulaşmak istediklerini görüyoruz. Bu yüzden ana yaya akslarını düzenlerken, bu prensip göz önünde bulundurulmalıdır.

Eğer amaç, yayalara belirli bir doğrultuda rehberlik etmekse, bu mesaj fiziksel formda da açıkça belli edilmelidir. Bunu sağlamak için de, duvarlar, çiçeklikler veya zemin ve seviye değişiklikleri kullanılır (Uçak, 2000).

Meydan yaya dolaşımı tasarımında göz önünde bulundurulması gereken diğer önemli özellik de engelli insanlardır. Hareket olanakları kısıtlı olan engelli insanlar için tek başına kimsenin yardımı olmaksızın hareket edebilecekleri ortamın onlara sağlanması gereklidir. Engelli bir insanın tek başına hareket edebilmesi öncelikle kendisine, hareket yeteneğine, ruhsal durumuna, eğitimine ve kendine has doğal

yeteneklerini kullanabileceği ortamın onlara sağlanmasına bağlıdır. Günümüzde sayıları her geçen gün çeşitli nedenlerle (kalıtım, doğum hataları, hastalıklar, iş ve trafik kazaları vb.) artmakta olan engelli insanların temel problemi tek başına kendi hareket alanı sınırları içinde eylemlerini yapamamasıdır. Tasarım değişiklikleri üzerinde en fazla talebi ise, mekanik yardım gerektiren bedensel engellilik durumları içerir. Koltuk değneği kullanan bir insan bir yaya kaldırımından yürürken, 107 cm genişliğe gereksinim duyar. Tasarımlarda kullanılan normal şekil ve büyüklük en çok tekerlekli sandalye kullanımında değişikliğe uğrar. Bu durumda, bir insanın genişliği ikiye katlanır, bir alan tekerlekli sandalye kullanıcılarına uygun hale getirildiğinde, genellikle diğer hareket yardımcılarının kullanımı için de uygun hale gelir.

Görme engelli insanlar için ise üzerinde durulması gereken önemli elemanlar dolaşım ağı içindeki engellerdir (banklar, çöp kutuları ağaçların dalları, aşağıya sarkan işaretler gibi). Eğimde ve yükseklikte bir değişiklik, özellikle tek bir basamak ve tekerlekli sandalyeler için olan rampalar tehlike yaratır. Bu durumlarda rampa yüzeyinin pürüzlü oluşu veya elle dokunulan uyarı şeritlerinin kullanımı yardımcı olabilir (Bağbaşı, 2010).

Zihinsel engelli insanlar ise genellikle karmaşık ortamlarda güç anlar yaşarlar. Bu bakımdan mekân tasarımını daha basit ve anlaşılabilir bir hale getirmek gereklidir. Gezinti yollarında renk kullanımı ve talimatların daha kolaylaştırılması işe yarayacaktır.

Bedensel engellilik mahrum edilme anlamına gelmemelidir. Toplumun tüm bireylerinin herhangi bir yere gidip çeşitli olanakların tümünden yararlanabilmeleri için herkese hitap eden meydan düzenlemeleri geliştirilmelidir (Başal [2002]'a atfen Bağbaşı, 2010).

2.5.3 Kent mobilyaları ve estetik öğeler

İnsanların yoğun olarak kullandığı kentsel mekânlar; sınırları tanımlanmış, çekici odaksal öğelerin bulunduğu ve kent mobilyalarının yoğun olarak yer aldığı mekânlardır. New York'ta yapılan bir araştırmaya göre; insanlar farklı biçimlerdeki merdiven, bank, çiçeklik vb. gibi elemanlar etrafında toplanmakta, odak objeye yakın olmak istemekte, heykeller ve çeşmeler onlar için çekici olan unsurlar ve diğer insanlara yakın olacak şekilde oturmaktadırlar (Marcus ve Francis 1990'a atfen Uçak, 2000).

Kentsel ya da kırsal alanda uzaktan algılayıp anımsanacak, belli bir hedefe yönelmede, yön ve yol bulmada odaklanacak objeler yaratılır. Bunlar, kenti ya da kentin belirli bölümlerini simgeleyen, uzaktan algılanabilen, kent estetiği ve kalitesinde etken olan sanat yapıtları, kültür ya da doğa anıtlarıdır.

Kentsel donatı olarak tanımladığımız, çevre tasarımı ve gelişmelerde etkileri olabilen, bu objeler, doğal (anıt ağaç, tepe, dağ, akarsu, çağlayan, göl, ada, yarımada burun, koy, kayalık vb) olabileceği gibi insan yapısı (Anıt, anıtsal yapı, kale, kule, cami, minare, heykel, yel değirmeni,) tarihi, arkeolojik ya da yeni ve modern yapılar da olabilir.

Çevre kalitesi, çağdaşlık ve gelişmişlik düzeyi göstergesi olarak; çevrede yer alan ticaret, eğlence, eğitim, spor, alışveriş merkezlerinin mimari niteliği yanı sıra kentsel donatıların özellikleri, başarılı kullanımı ve dengeli dağılımı ile kullanıcıların eğitim, kültür, bilinç ve yaşam düzeylerinin değerlendirmesinde, parametre olarak alınmaktadır. (Bağbaşı, 2010)

Donatı elemanların mekânda varlığından çok, özgün bir tasarım ürünü olarak sergilenmesini sağlayacak, yerleştirildiği mekânın, kalite artırıcı ögesi olarak işlev görmesini sağlayacak bir mekân tasarımının yapılması; kullanıcı eğilim ve davranışlarında önemli değişime neden olabileceği gibi ilgi ve dikkat çekici, özgün ve elit bir mekânın tasarımcı eliyle yaratılması yanı sıra çevresindeki taşınmazlarda kullanım değişikliğine, kullanıcı kitlenin farklılaşmasına konum rantı ve kira bedellerinin yükselmesine katkıda bulunacaktır (Başal [2002]'a atfen Bağbaşı, 2010).

2.5.3.1 Yer döşemeleri ve seviye farklılıkları

Yer döşemeleri, iki boyutlu dokularıyla meydanlar için önemli bileşenlerdir. Eski kent dokuları içinde yer alan meydanlarda kullanılan malzeme seçimi ve kompozisyonu, gerçekten bu alanların kullanım sıklığında ve ilginçlik kazanmasında en önemli etkidir. Örneğin; Roma'daki Piazza del Campidoglio'da mekânın karakteri ve organizasyonu, oval döşeme dokusuyla ifade edilir ve güçlenir. Bu düzenleme, meydanın kent odağı olarak önemini de vurgulamaktadır (Giritlioğlu, 1991). (şekil 2.62)

Şekil 2.62: Piazza del Campidoglio (Url-1)

Meydanlarda kullanılacak olan yer döşemeleri, şehrin genel zemin kaplama malzemesinden farklı olmalı, daha değerli ve bakımlı bir etki yaratmalıdır.

Yer döşemeleri, diğer peyzaj öğeleri gibi kullanılacağı yere uygun olmalı ve çevredeki diğer öğelerle bir bütünlük oluşturacak şekilde seçilmelidir. Birbirini tamamlayıcı malzemeler, uygunluk, rahatlama veya konfor duygusu yaratırlar. Bu, tek bir malzemenin hem döşeme, hem merdiven, hem de duvarda kullanımı yoluyla sağlanabildiği gibi, bir işlev için seçilen değişik malzemelerin renk, doku vb. gibi ortak bir özelliği ile de sağlanabilir (Bağbaşı, 2010).

Renk ve dokuda yapılacak küçük farklılıklar, yüzey görünümünde değişiklik yaratmada oldukça etkilidir, örneğin; renk ve doku farklılıkları ile yayaları odak objeye ve belli doğrultulara yönlendirme sağlanabilir. Bu tür kullanım, seviye farkı olduğunda daha da etkili olmaktadır (Uçak, 2000).

Küçük meydanlarda, taş kaplama iyi bir çözümdür. Fakat taş boyutları iyi ayarlanmalıdır. Küçük taşlar karo etkisi yaparken, büyük taşlar da insan ve yapı

ölçeğini bozabilirler. Büyük meydanlarda tüm alanın taş kaplanması, özellikle yaz aylarında güneşi fazla yansıtarak, çevrede daha çok sıcaklık oluştururken, monoton bir etki de yaratır. Bu yüzden, yer yer su ve bitkisel öğeler kullanılarak bu etki azaltılmalıdır (Bağbaşı, 2010).

Yeni döşeme teknoloji ve ürünlerinin çoğu, döşemede renk ve tekstürün serbest kullanımına olanak verirler. Daireler veya merkezden etrafa dağılan çizgiler dikkati kendilerinin geometrik merkezine çekerler. Kontrast döşeme renk veya tekstürleri, banklar veya diğer tehlikeli engelleri sınırlayan uyarı alanları olarak hizmet ederler. Devam eden renk bantları, ziyaretçilerin bir alandan diğerine (örneğin bir otobüs durağından çok danışma merkezine) daha fazla ilgi duymalarına neden olabilir (Başal [2002]'a atfen Bağbaşı, 2010).

Bir mekânı, seviye farklılıkları, bitkilendirme ve duvar gibi yapay elemanlarla alt bölgelere ayırarak, o mekânın kullanımının artması ve etkileyici bir özellik kazanması sağlanabilir. Seviye farklılıklarının fonksiyonel yararları vardır, örneğin; oturma ve sirkülasyon mekânları küçük seviye farkları ile birbirinden ayrılabilir. Böylece, daha üstte yer alan mekân, çeşitli gösteriler için bir sahne görevini üstlenebilir (Marcus ve Francis [1990]'a atfen, Uçak, 2000).

2.5.3.2 Bitkisel elemanlar

Meydanlarda bitkisel eleman kullanımı (tek ağaç, sıra ağaçlar, ağaçlar, ağaç toplulukları, karşılıklı, tekli, ikili, üçlü kombinasyonlar) hem biçimsel hem de fonksiyonel ilişkiler açısından ilginç mekânların oluşmasını sağlar. Optik çekici olarak tek ağaç bu tür mekânlara hem ölçek hem de kullanım bakımından değişik olanaklar sağlar. Karşılıklı iki ağaç veya ağaç grupları meydana, bir geçit veya bir kapı etkisi yaratarak o mekâna ölçek ve işlev kazandırabilir ve hareket yönünün vurgulanmasında önemli rol oynar. Toplu ağaç grupları hem kendi aralarında hem de diğer öğelerle birlikte kullanılarak meydana değişik, ilgi çekici, işlevsel ve biçimsel bütünleşme ile insan ölçeğine ve gereksinimlere uygun mekânlar oluşturulabilir (Giritlioğlu, 1991).

Bitki kompozisyonları dekoratif ve fonksiyonel olmalıdır. Bitkiler, ulaşım ve görüş açısını olumsuz etkilememelidir. Çevresindeki binaların ölçeği göz önüne alınarak sade ve basit bir düzenleme yapılmalıdır. Satış alanları, pazar yerleri, gezici satıcılar, sokak sanatçıları için düzenlenmiş çarşı meydanları ve bunun gibi mekânlarda

dekoratif ve hassas bitkiler dikilmemeli ve bu dikimlerde bitkiler, insanlara engel olmamalıdır. Gölge veren ağaçlar dikilebilir ve sıra ağaçlandırmaları önerilebilir (Akmenoğlu [2002]'a atfen Bağbaşı, 2010).

Çeşitli renk, doku ve boyutlara sahip olan bu ögenin kullanımıyla hem biçimsel, hem de işlevsel açıdan çekici, insan ölçeğine ve ihtiyaçlarına uygun mekânlar yaratılabilir. Mekânlara şekil vermek ve bölmek için ağaçlardan yararlanılabilir. Ağaçlar, mekânı düşeyde bölmeyi sağlarlar. Özellikle, büyük kentsel mekânlarda ağaçlar vasıtasıyla, mekân insan ölçeğine indirilebilir (Giritlioğlu, 1991).

Mekânın sınırlandırılmasında ve bölünerek farklı mekânlar oluşturulmasında bitkilerin rolü büyüktür. Mekân çok büyükse, kullanıcıların onu algılayabilmesi güç olur. Eğer küçük mekânlar serisine bölünmüş biçimde olursa, kullanıcılar mekânlar içinde ritmik olarak hareket ederek mekânı daha iyi anlayabilirler. Bitkilendirme ile büyük mekânları daha küçük mekânlara bölerek, gerek biçimsel gerekse işlevsel açıdan kavranabilir mekânlar yaratılabilir. Diğer taraftan geniş çim yüzeyler, meydanın daha geniş algılanmasını sağlar (Yıldızcı, 1988).

2.5.3.3 Oturma birimleri

Oturma birimleri dış mekân tasarımlarının önemli elemanlarıdır. Oturmak, dinlenmek, gözlemlemek için gerekli elemanlardır. Oturma birimleri, insanların kısa ya da uzun süreli oturmalarına yönelik, sabit veya hareketli tek veya çok sayıda insana hizmet eden değişik malzemelerle yapılmış elemanlardır.

Bağbaşı (2010)'nın Başıal (2002)'dan aktardığına göre meydan tasarımında dikkate alınacak temel ilkeler şunlardır:

- Konfor: Seçilen malzemenin ısı geçirgenliği az olmalıdır. Isı geçirgenliği düşük ve doğal malzeme olması nedeniyle en çok istenen malzeme ahşaptır. Bu birincil malzemedir. Boyasız, doğrudan cila ya da özel koruyucu ile damarları görülebilir şekilde olmalıdır. Ahşap yerine PVC türevleri de kullanılabilir. Bu malzeme örneğin banklarda oturma ve yaslanma yüzeyine gelecek şekilde kullanılmalıdır.
- Basit form: İnsanın gözünü rahatsız etmeyecek, kırılır, devrilir kaygıları içermeyen basit elemanlardan oluşmalıdır.
- Detayda basitlik: Gerek imalatta gerek bakım gerektirmede karşıımıza çıkacak sorunları basit yoldan gidermemize olanak sağlar.

- Bakım kolaylığı
- Bitişlerde düz ve pürüzsüz yüzeyler: Düz yüzey oturmada rahatsızlığı ortadan kaldırır. (Ahşap kullanılmışsa kıymık batması önlenir) Malzemenin yüzeyine su geldiğinde çatlak ve çizgilerde su birikebilir. Bu da oturmadan önce burayı temizlemeyi gerektirir. Bu nedenle yüzeye belli bir eğimin verilmiş olması gerekir. Ayrıca bu yüzey düz ve pürüzsüz olmalıdır. Pürüzsüz yüzeyin diğer bir avantajı da toz konusudur. Toz pürüzlü yüzeylerde daha çok toplanır. Bunu engellemenin en güzel yolu yüzeyin pürüzsüz olmasıdır.
- Vandalizme dayanıklılık: İnsan içinde kırıcı, zedeleyici, tahrip edici duyguların açığa çıkarak çevresindeki malzemeler üzerinde olumsuz davranışlarda bulunmasına vandalizm denir. Kentsel donatı malzemeleri için bu tür tahribata karşı daha dirençli malzeme ve konstrüksiyon teknikleri seçilmelidir.
- Ergonomik ölçü ve malzeme: İnsanın vücut özellikleri dikkate alınmalıdır.

Kolluk ve yaslanmak için arkılığı olan banklar, kullanıcıları desteklemeye yardım ederler. Bazen bu destek, engelli insanlar için zorunludur. Banklar yere güvenli bir şekilde bağlanmalıdırlar. Çünkü bu elemanlar oturmayı ve kalkmayı desteklemek amacıyla kullanılacaklardır.

2.5.3.4 Aydınlatma elamanları

Öztürk (1992)'e göre kent aydınlatmanın konusu, insanların gelip geçtikleri ya da belli bir süre içerisinde yaşadıkları dış mekânlarda bulunan ya da bunların çevrelerinde yer alan kentsel ve sanatsal değerlerdir. Kent aydınlatmanın konusu olan kentsel, sanatsal ve mimarı değerlere örnek olarak şunlar verilebilir.

- Tarihi yapılar,
- Tarihi kalıntılar,
- Surlar,
- Dikilitaşlar, kuleler,
- Anıtlar, yontular,
- Sosyal ve kültürel kuruluşlar,
- Tarihi meydanlar, kentsel ve sanatsal değeri olan meydanlar,

- Önemli çağdaş yapılar,
- Alışveriş merkezleri, fuarlar,
- Parklar ve bahçeler, havuzlar, göletler, su köprüleri, merdivenler,
- İnsanların içinde dolaştığı gezinti yerleri, yaya alanları.

Kent aydınlatmada amaç belli bir büyüklüğü olan yüzey parçası üzerindeki aydınlığı düzgün yaymak olmayıp kentsel, sanatsal ve mimarı değerlerin işlevini, biçimlenişini en iyi ortaya çıkartan bir aydınlatmanın yapılmasıdır.

Bağbaşı (2010)'nın Başal (2002)'dan aktardığına göre aydınlatmada genel tasarım ilkeleri şöyledir.

- Aydınlatma hiyerarşisi oluşturarak yaya ve sürücülerin yönlendirilmesi ve alanın farklı zonlara ayrılması sağlanmalıdır. Böylece bir alandaki mekânların ustaca birbirinden ayıt edilmesi sağlanır.
- Üniorm bir aydınlatma sağlamak için aydınlatma birimlerinin dizilişindeki süreklilik alanın algılanmasını kolaylaştırır.
- Net bir aydınlatma deseni oluşturmak içinse aydınlatma fark edilir ve belirli bir düzende olmalıdır. Bu, yolun algılanması, tanımlanması açısından önemlidir.
- Kesişim ve bağlantı noktalarında aydınlatma daha da önem taşımaktadır. Bir aydınlatma yerleştirilirken yüksekliği, ışık dağıtım deseni, yaprak gölgesini önleyecek şekilde olması önemlidir. Ayrıca tasarımda neyin aydınlatılıp neyin aydınlatılmayacağı önemlidir.
- Zayıf aydınlatma güvenlik yaratmadığından dolayı tehlikelidir. Bir alanda fazla aydınlatma olursa da göz kamaşması ve görüşün azalması söz konusudur. Bu aydınlatma elemanlarının yerleştirildiği yerlerle yakından ilgilidir. Yetersiz aydınlatma ise yaya araç trafiği için potansiyel bir tehlike oluşturur. Otoparklar, giriş-çıkış kapıları, çocuk oyun alanları gibi yerlerde yeterli aydınlatma büyük önem taşımaktadır.
- Periferal aydınlatma, yaya yolu ile birlikte yan tarafların da aydınlatılmasıdır. Üstüste binen düşey dağılımlı aydınlatma zonu güvenlik açısından önemlidir. Aydınlatmada ışık yoğunluğu önem taşır. Detay bir aydınlatma yerine güvenlik

nedeniyle bina yüzeyi aydınlatılırsa binaya yaklaşan silüetler ortaya çıkar. Özel olarak gösterilmesi istenen öğelerin direkt olarak aydınlatılması gerekir.

- Sağlam ve iyi aydınlatma sağlayan aydınlatma elemanları yapılmalıdır. Aydınlatma bir tasarıma karakter veren en önemli unsurlardan biridir.

2.5.3.5 Sanatsal objeler

Kentsel mekânlarda plastik elemanlar olarak ortaya çıkan heykeller, kentsel peyzaj oluşturan diğer elemanlarla birlikte kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle kamusal alanda yer alan heykeller görsel duyum zenginliğine katkıda bulunarak mekânın estetik kalitesini artırır.

Heykeller insanları bir araya getirip kaynaştırma, kültür alışverişini sağlama gibi işlevlere sahiptirler. Ayrıca heykeller özgün belirleyici özellikleri ile alanda gerçekleşen etkinlikler ve elde edilen diğer deneyimler ya da algılarla birlikte mekâna ve kente ilişkin bireysel ve/veya toplumsal imgeler oluştururlar. Özgün belirleyici, “sınırlı alanlarda görünür” ve “lokal” özellikte olabileceği gibi, kent ölçeğinde de etkili olabilir. Kent ölçeğindeki özgün belirleyici, geniş bir toplulukça paylaşılan bir ana referans noktası niteliğindedir. Bu, belli bir mesafeden ve pek çok açıdan algılanabilen, genellikle daha alçak binaların aralarından ve çatılarından görülebilen bir “işaret”tir. Bütün özgün belirleyici tipleri gözlemcinin kentsel mekânı okuması ve anlamasında, böylece hatırlanabilir bir kentsel peyzaj oluşumunda önemlidir (Bağbaşı, 2010).

Bağbaşı (2010)’ya göre sanatsal öğelerin tasarımında şu ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır.

- Tasarımda kullanılan elemanların görsel çeşitliliğinden öte, görsel bir birlik oluşturmaya çalışılması,
- Tasarımı oluşturan sanatsal öğelerin ölçü, konum ve miktarı bakımından kompozisyondaki diğer elemanlara göre baskın olması,
- Sanatsal öğeler yaratılırken insanın algılayabileceği ölçekte olmasına dikkat edilmesi,
- Tasarımda kullanılacak sanatsal öğelerin renkleri veya biçimlerinde; benzer ölçü, biçim ya da dokuların tekrarı kullanılarak uyum yaratılması,

- Bir eksene göre öğelerin (biçim, renk, doku vb.) aynı durumda tekrar ettirilmesi ile dengeli bir tasarım elde edilmesi.

2.5.3.6 Su ögesi

Hareket halindeki suyun görüntüsünün çekiciliği evrenseldir. Su, kentsel mekân düzenlemelerinde başlıca öge olarak kullanılmaktadır (Marcus ve Francis [1990]'e atfen Uçak, 2000).

Günümüz şehirlerinde, su ile ilgili düzenlemeler ve çeşmeler ya geçmişten kalan eserler olarak ya da yaya sirkülasyon alanlarında ve düğüm noktalarında, işlevsel ve estetik gereksinimleri karşılamak amacıyla yapılmaktadır (Giritlioğlu, 1991). Bir meydana su, odak noktası olacak şekilde veya mekân içinde devamlılığı sağlayıcı bir unsur olarak kullanılabilir. Sessiz bir şekilde akıp giden su ögesi, sakinlik duygusu yaratırken, hızlı akan, büyük kütle halindeki bir su ögesi, heyecan ve dramatik etkiler yaratabilir (Uçak, 2000).

Yoğun bir kent yerleşiminde yer alan meydanlarda kullanılacak olan su elemanı, suyun sesi mümkün olduğunca fazla olacak şekilde tasarlanmalı ve oturma mekânları da insanların bu sesi duyacağı kadar yakınında olmalıdır. Oturma alanının yakınına yerleştirilmiş su elemanı, trafik gürültüsüne karşı bir perde görevini üstlenebilir ve hoş bir ambiyans yaratılmasını sağlar (Marcus ve Francis [1990]'e atfen Uçak, 2000).

2.5.3.7 Diğer öğeler

Çöp Kutuları: Çöp kutuları dış mekânlarda kirlenmeyi önlemek üzere kullanılan, değişik malzeme ve biçimlerde yapılmış donatı elemanlarıdır. Daha çok işlevsel kesişmelerinde, köşelerde yer almamalarına dikkat edilmelidir. Çöp kutularının gece de kullanılabilecekleri düşünülmeli, boşaltılma sıklıkları, yer seçim kararlarını ve tasarımlarını etkileyen bir faktör olarak ele alınmalıdır. İyi bir çöp kutusu tasarımında kutu çöprü muhafaza etmekle kalmamalı, ayrıca iyi bir şekilde gizleyebilmelidir. Çöp kutularının dış çevre koşullarına dayanıklı ve yanmaz malzemedir olmaları önemlidir. Kalabalık yerlerdeki çöp kutuları yeterli genişlikte, su geçirmez yapıda, çöplerin uçmasını, hayvan ve kuşların yaklaşmasını ve zarar vermesini önleyici özelliklerde tasarlanmalıdır (Bağbaşı, 2010).

Engelli insanların kullandığı alanlarda yer alan çöp kutuları yerden 75-90 cm yüksekliğinde bir açıklığa sahip olmalıdırlar. El veya kolla rahatça itilebilmeleri için içlerine yerleştirilen kapların kanat veya kapaklı olmaları gerekmektedir. Çöp kutuları yere emniyetli bir şekilde monte edilmeli veya sağlam bir direğe bağlanmalıdırlar (Bağbaşı, 2010).

İçme suyu çeşmeleri: Çeşmenin yerden yüksekliği 78-83 cm olmalıdır. Çeşme onu destekleyen lavabonun dış kenarına bindirilmelidir. Çeşmeye sert bir zemin sağlanmalıdır (Başal [2002]'a atfen Bağbaşı, 2010).

Reklam Panoları: Günümüzde reklâm tüketimin bir parçası olmuştur. Kent bütünü içinde yer alan reklâmlar, basılı-yazılı, çizili-boyalı olmak üzere türlü araç ve tekniklerle ve çoğunlukla aydınlatılmış olarak yapılmaktadır. Bu reklâmlar; posterler, reklâm panoları, reklâm kuleleri, elektronik reklâmlar, elektronik gösteriler, dükkân vitrinleri, araç üstü reklâmlar, yapı üstü reklâmlar, direklere asılan reklâmlar biçiminde sınıflandırılmaktadır (Bağbaşı, 2010).

Bariyerler: Bariyerlerin temel işlevleri güvenlik sağlamak, istek dışı geçişleri önlemektir. Otopark bariyerleri, blok bariyerler, çarpma bariyerleri, sınırlandırıcılar olarak çeşitlenmektedirler. Bariyerler kentlerde genellikle taşıtlar için bir engel oluşturmak ve taşıtların geçişlerini denetlemek için kullanılmaktadır (Bağbaşı, 2010).

Büfeler: Kentlilerin farklı ihtiyaçlarını karşılamak üzere ele alınan büfeler, meşrubat büfeleri, gazete büfeleri, ekmek büfeleri, otopark, jeton büfeleri olarak çeşitlenmektedir. Büfe tasarımında amaç, kent görünümüne uygun, simgesel karakterli, çağdaş, estetik çözümler bulmak ve kentsel dokuya güncel malzemeler ışığında katkıda bulunmaktır. Büfeler arasında ortak bir dil oluşturabilmek ve ucuz ve hızlı bir üretime gidebilmek için ortak elemanlar kullanmak zorunludur. Ancak bu ortak elemanların oluşturacağı monotonluğa engel olabilecek bir kurguyu da hedeflemek gerekmektedir. Bir temel eleman ve türevleri ve bunlar arasındaki ilişkilerde tekdüzeliğe düşmeme çabası bu kurgunun özü olmalı, bu kurguda renk ve malzeme kullanımının önemi göz ardı edilmemelidir. Büfelerin tasarımları kadar bir araya gelişleri ve kent mekânındaki konumları da oldukça önemlidir. Kentlilerin rahatça kullanabilmeleri için farklı yönlerden yaklaşım olanağı sağlanması büfelerin yer seçim kararlarında etkilidir. Büfeler kent mekânında özelleşmiş bir yerde olmalı, bu özelleşme zemin düzenlemeleri ve malzeme farklılıklarıyla da güçlendirilmeli,

büfeler kaldırım genişliği göz önüne alınarak uygun yerlere yerleştirilmelidir (Bağbaşı, 2010).

Otobüs Durakları: İnsanların ulaşım amacı ile kullandıkları toplu taşıma araçlarından olan otobüslerin, araç trafiğinden ayrı, rahat biçimde durmaları için yapılmış duraklama noktalarında yer alan elemanlar otobüs duraklarıdır. Otobüs durakları insanları güneşten, rüzgardan, soğuktan, yağmurdan ve yoğun trafiğin akışından koruyan, otobüslerin indirme, bindirme, aktarma yaptıkları ve ayrıca bilet satışı ile beklemeye hizmet eden donatılar olarak tanımlanmaktadır. Durakların tasarımlarında yapım kolaylığı, sahip oldukları estetik değerler, çevre ile uyumları, amaca uygunlukları ve insanları koruma özellikleri ön plandadır. Durak tasarımında özellikle gece kullanımı önemsenmelidir. Yolcuların güvenliğinin sağlanması ve otobüs durağı olabilecek yerlerin saptanması tasarımda önemli girdilerdir (Bağbaşı, 2010).

Telefon Kulübeleri: Telefon kulübeleri kent halkının iletişim gereksinimlerini gidermek için en yoğun kullandıkları donatı elemanlarıdır. Bu nedenle kolay ulaşılabilir noktalarda yer almaları, ve diğer donatı elemanları ile uyum içinde olmaları önemlidir. Telefon kulübelerinin tasarımlarında malzeme seçimi büyük önem taşımaktadır. Metal, akrilik, plastik ve cam malzemelerden inşa edilen kulübelerin içinde gürültüyü emen ve akustik yalıtımı sağlayan malzemelerin kullanımı, gürültü kirliliği açısından büyük önem kazanmaktadır. Telefon kulübelerinin tasarımında kullanıcıların rahatını ve konforunu sağlayacak çözümlere gidilmesi son dönemlerde ön plana çıkmıştır. İçinde oturma birimleri olan kulübelerin tasarlanması en önemli yeniliktir. İnsan ölçülerinin esas alındığı ve içinde telefon rehberi olan telefon kulübeleri giderek kabul görmektedir (Artantaş, 2007).

3. BAKÜ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN AZERBAYCAN'DA PLANLI GELİŞME DÖNEMİ

3.1 Azerbaycan'ın Kısa Tarihi

Büyük göç yolu üzerinde bulunması nedeniyle devamlı olarak hareketlilik yaşayan ve geçtiğimiz yüzyılın başlarına kadar bu anlamdaki dinamizmini muhafaza eden Azerbaycan'ın tarihine değinmek araştırma konusu bağlamında gerekli görülmektedir.

Günümüzden 350-400 bin yıl önce bugünkü Azerbaycan topraklarında insan yaşamı olduğu bilinmektedir. Ayrıca on bin yıl önceye ait Gobustan Kaya resimlerinde avlanma, halay sahneleri, kayık motifleri dönemin medeniyetine dair eşsiz bulgulardır. Kayalarda yer alan kayık resminin baş kısmındaki güneş tasviri, araştırmacılara göre, bu toprakların Sümerlerle - dünyanın en kadim medeni halkı ile rabatası olduğunun göstergesidir. MÖ 3. binyılın sonları ile 2. binyılın başlarında Sümer ve Akkad dillerinde oluşturulmuş çivi yazısı tabletlerde Azerbaycan'ın güney bölgesinde yaşayan soyların adları yer almıştır. M.Ö. V. yüzyıl'da yaşamış olan Herodot da Azerbaycan toprakları hakkında bilgiler vermektedir.

Bölgeye boylar halinde ilk ciddi Türk göçlerinin MS 160 yılından itibaren başlayan Hun göçleri olduğu kabul edilmektedir. Azerbaycan'a yapılan en son Hazar göçleri XI. yüzyıla rastladığından 160 yılından başlayarak on asır boyunca bölgenin sürekli olarak Türklerin göçlerine gebe kaldığı anlaşılmaktadır.

XI. yüzyılın ortalarından itibaren Azerbaycan'a gelip yerleşen Oğuz-Selçuklu Türkleri burasını bir üs konumuna getirmişlerdir. Azerbaycan'da iskân tutan kalabalık Oğuz grupları Selçuklu İmparatorluğu'nun İran, Irak, Doğu Anadolu ve Kafkasya üzerinde kontrolünü sağlamakta en iyi merkez olmuştur. Nitekim kısa süre sonra Gence, Selçuklu Hanedanlığının "veliahtlık şehri" konumuna gelmiştir.

Daha sonraları İlhanlı Devleti, Çobani Hanedanlığı, Celayiri Devleti, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevi Devleti oluşum süreçlerini Azerbaycan ve Doğu Anadolu'da tamamlamışlardır.

Safevi Devleti (XV. yüzyıl) Azerbaycan tarihinin en parlak dönemlerini ihtiva eder. Avrupa Devletleriyle diplomatik münasebetlerin tesis edilmesi, milli dilin, edebiyatın ve sanatın çeşitli dallarının gelişerek dünya çapında üne kavuşması bu devletin aydın hükümdarı Şah İsmayıl'ın olağanüstü çabalarıyla gerçekleşmiştir.

XVI. yüzyıl sonu ve XVII. yüzyılda Azerbaycan İran ve Osmanlı Türkiye'sinin hegemonyasında olmuştur. XVIII. yüzyıl'dan itibaren Azerbaycan (kuzey kısmı) Çarlık Rusya'sı tarafından işgal edilmiştir. 1813 Gülistan, 1828 Türkmençay anlaşmalarıyla İran'la Rusya Azerbaycan topraklarını ve halkı ikiye bölmüştür. Azerbaycan'ın güneyi İran'a kuzeyi ise Rusya'ya taksim edilmiştir.

XX. yüzyıl başlarında (1918) Azerbaycan Milli hükümetini kurmuştur. M.E. Resulzade'nin başkanlığında kurulan Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin ömrü 2 yıl olmuş, 1920'de Bolşevik Rusya tarafından işgal edilen devlet, Sovyetler Birliğinin çöküşünden sonra 1991 yılında tekrar bağımsızlığını ilan etmiştir (Attar, 2011).

3.2 Azerbaycan'da Şehirciliğin Gelişimi

1917 yılında Rusya'da, daha sonra 1920 yılında Azerbaycan'da yaşanan devrim, mimarlık ve şehircilik dâhil, kültürün tüm alanlarında köklü değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Azerbaycan'da şehirciliğin gelişmesi için bir takım ön koşullar oluşturulmuştu. Gence, Şeki, Salyan ve diğer şehirlerde küçük olsa da ilk sanayi tesisleri vardı. Hazar denizi kıyılarında Bakü şehri merkezli bir yarımada olan Abşeron yarımadasında, özellikle de Surahanı, Balahanı ve Buzovna topraklarında geniş çaplı petrol üretimi yapılıyordu.

Devrimci sosyalist idealler ve ekonominin planlı hedefleri şehirciliğin gelişmesine güçlü bir ivme kazandırdı. Özel toprak mülkiyetinin kaldırılması şehirciliğin gelişmesi için eşsiz fırsatlar yarattı ve kitlesel inşaata neden oldu. Bina ve yapıların yeni türleri, mimarlığın yeni etkili araçlarının gelişmesi için zemin oluşturdu.

Önceleri proje çalışmaları ile A.İvanitski, V.Sem-yonov, L.İlyin, A.Vesnin ve B.Vesnin kardeşler gibi yurtdışından davet edilen mimarlar ilgileniyordu. 1930'lu

yıllarda proje işlerine S.Dadaşov, M.Hüseynov, H.Mecidov, E.Kasımzade, K.Alizade, M.Medetov, A.İsmayılov, T.Abdullayev, S.Vahidov, K.Aleskerov, A.Azizzade ve diğer Azerbaycanlı mimarlar dâhil edildiler.

1920'li yıllarda Azerbaycan Cumhuriyetinde inşaat çalışmaları etkinleşmeye başladı, eski yapılar restore ediliyordu ve yeni sanayi tesisleri dikiliyordu. Bunlar, özellikle Gence, Şeki, Nahçıvan ve diğer büyük şehirlerdeki sanayi tesislerinin inşaatlarıydı. İnşaat çalışmaları, Azerbaycan'daki petrol endüstrisinin yoğun gelişimi ile beraber yürütülüyordu. Petrol çıkarılan bölgelerdeki küçük işçi kasabaları ile birlikte enerji santrallerinin ve işletmelerinin bünyesinde az katlı yerleşim kompleksleri inşa edilmeye başlandı.

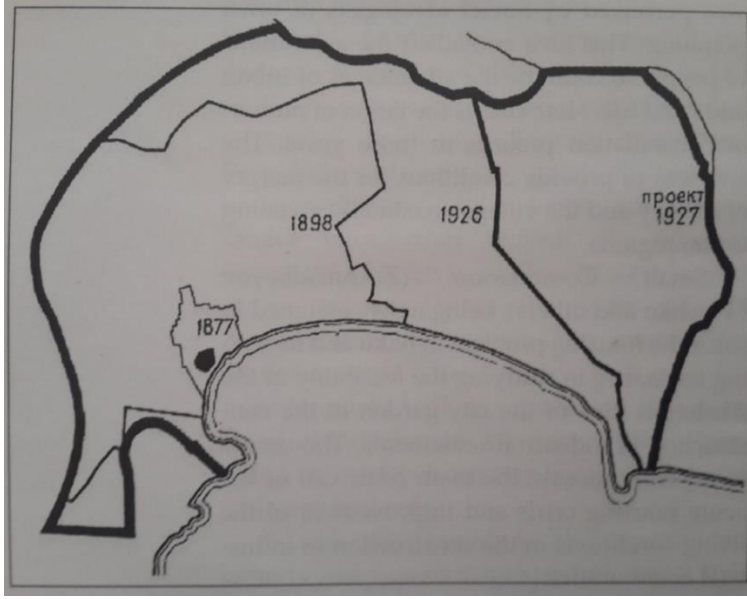
Bu tarihi dönem içinde Azerbaycan Cumhuriyetinde yeni yerleşim birimlerinin inşası projelerine ve eski şehirlerin yeniden yapılandırılması çalışmalarına ilgi önemli ölçüde arttı. Ülkede şehirciliğin yeni gelişme aşaması mimarlıkta araştırma ve geliştirme çalışmalarının yapılması ile devam ediyordu. Fakat genel olarak 1920-1940 yılları arasında şehircilik çalışmaları sadece sürekli gelişime yönelme ile değil, Sovyet şehircilik ve mimarisine uygun olacak şekilde yapılıyordu. Birçok çalışma başlangıcını Sovyet ideolojisinden almasına rağmen bu çağdaş Azerbaycan mimarlığının parlak ve unutulmaz karakterlerinin kurulmasına engel olmadı.

Yukarıda belirtildiği gibi, 1920 yıllarında Azerbaycan şehircilik çalışmalarında, Bakü şehri etrafında yerleşim kasabalarının oluşturulması konusu geniş olarak ele alınıyordu. Petrol endüstrisine yakın bölgelerde işçilerin yerleştirilmesi gibi önemli bir sosyal sorun ortaya çıktı (Nağıyev ve Hüseynov, 2013).

3.2.1 Bakü'de planlı kentleşmenin ilk dönemi

3.2.1.1 1925-1927 yılları Bakü ana planı

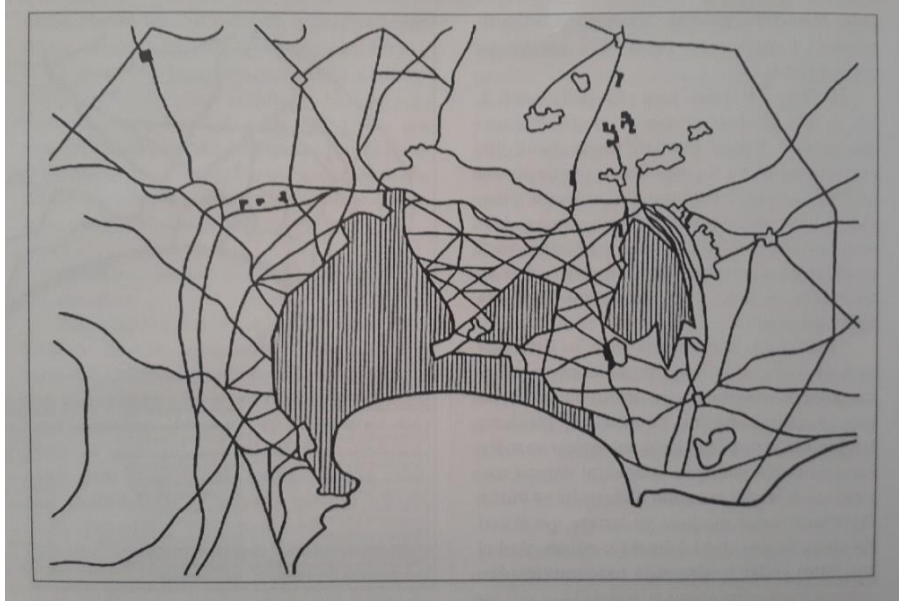
1925-1927 yıllarında Profesör A.P.İvanitski'nin yönetimi altında hazırlanmış Bakü'nün Ana planı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin (SSCB) büyük üç şehircilik belgesinden (Moskova ve Leningrad Ana planı ile birlikte) biriydi. Bu ana plan, Bakü amfiteyatrosunun (şehrin merkezi yerleşim alanı) batı kısmındaki geniş yerleşim alanını kapsıyordu ve şehrin gelecekteki gelişiminin olası yönleri ile bölgenin iktisadi kalkınmasını belirliyordu. Ana planda Bakü'nün ve çevre kasabaların arazi gelişimi konuları çözümlenmiş oldu (Şekil 3.1, 3.2, 3.3).

Şekil 3.1: On dokuzuncu yüzyılın son çeyreği ile yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Bakü'de kentsel gelişme alanı (Nağıyev ve Hüseynov, 2013).

Şekil 3.2: Bakü'nün yeni planı-1925 (Nağıyev ve Hüseynov, 2013).

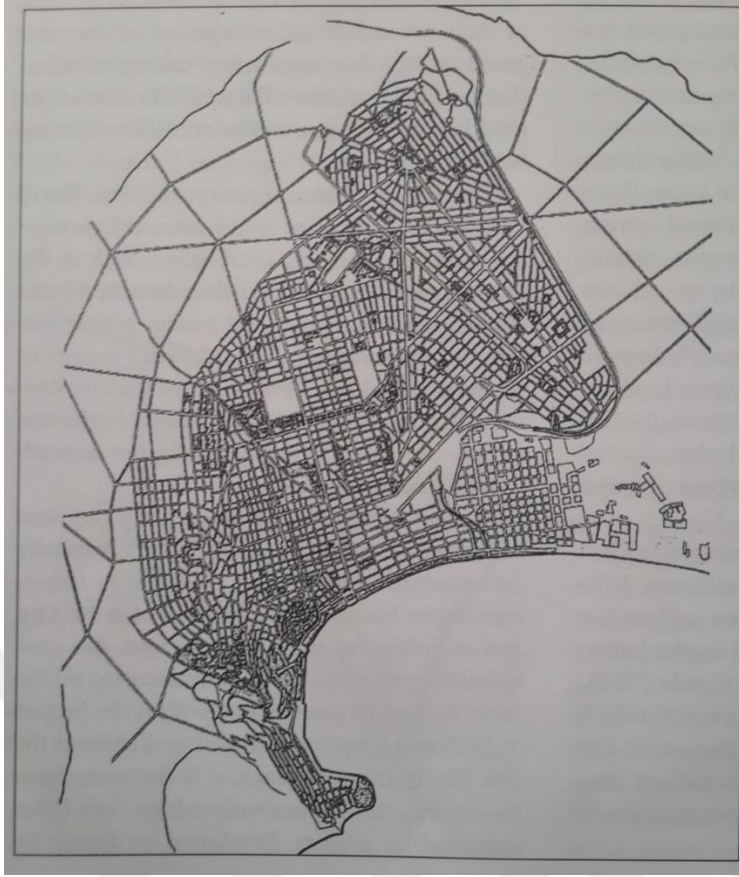

Şekil 3.3: Bakü şehir ve Azneft bölgesi ana planı 1925 (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

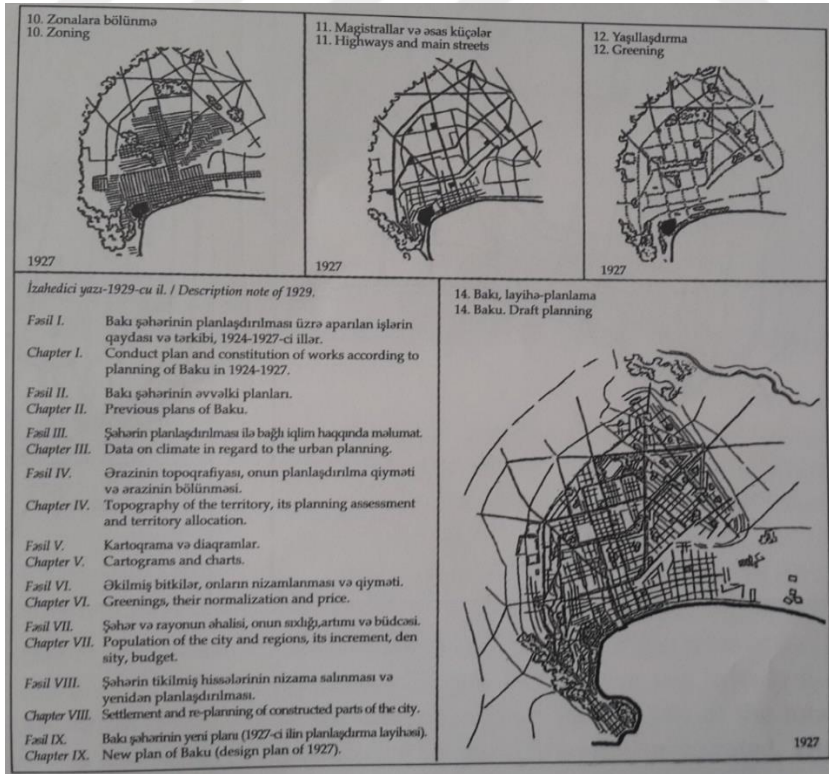
Şehrin doğal sınırlarını açıkça ifade eden hatlar, 1934,1937 ve 1954 yıllarında Ana planın sonraki düzenlenmesinde de onaylanmıştır. 1927 yılında Bakü'de yapılan çalışmalar şehrin planlama yapısını ve şehir fonlarının durumunu belirlemeye yardım etti. Ayrıca gelecekteki kentsel gelişme planının hazırlanması için zemin oluşturmaya olanak sağladı.

1927 yılında Bakü'nün yeni planı ile (Şekil 3.4, 3.5) gelecek meseleleri aydınlatılıyordu. Şehrin eski planları irdeleniyor, arazinin iklim ve topografyası, arazi kullanımı, mevcut planı yansıtan kartogram'ı, kentin sanayi tesislerinin ve yeşil alanların yer seçimi, kent merkezi ve ilçe nüfusları ile yoğunluklar belirleniyordu.

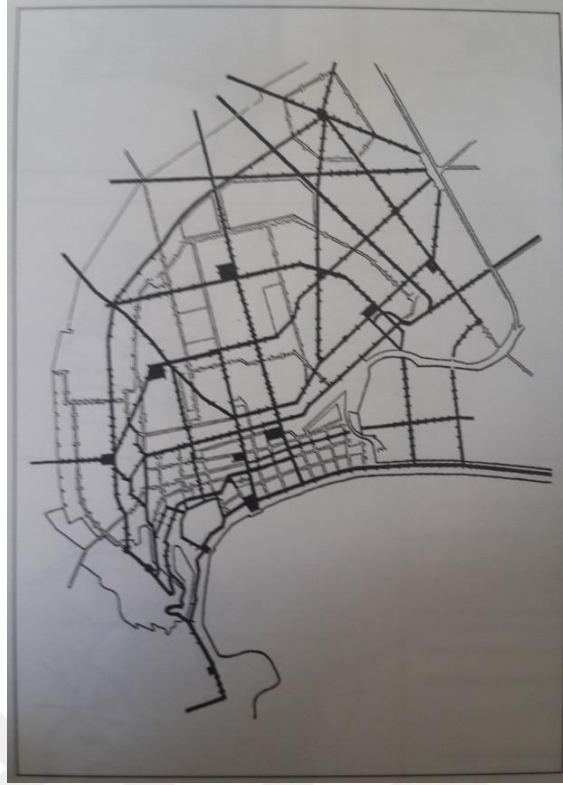
1927 planı ile eski dönemlerde şekillenmiş olan temel otoyol sistemi, Ana planın uygulanmasından sonra gelecekteki gelişme ve güçlendirme çalışmalarına imkân sağladı. Otoyol sistemi arazinin zor şartlarını kolaylaştıracak şekilde inşa edilmişti ve tüm ilçelerin şehir merkezi ve sanayi kasabaları ile ilişki kurmasına olanak sağlıyordu (Şekil 3.6).

Şekil 3.4: Bakü kent planı-1927 (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

Şekil 3.5: Bakü kentsel gelişme planlama süreci 1924-1929 (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

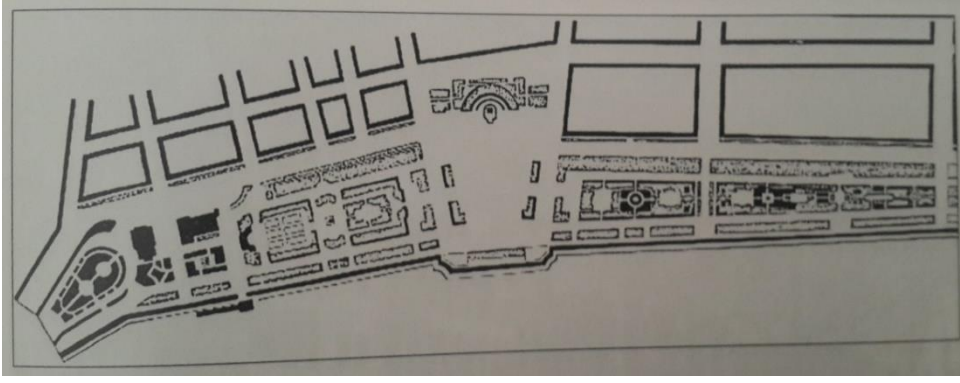

Şekil 3.6: 1927 planı ulaşım şeması (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

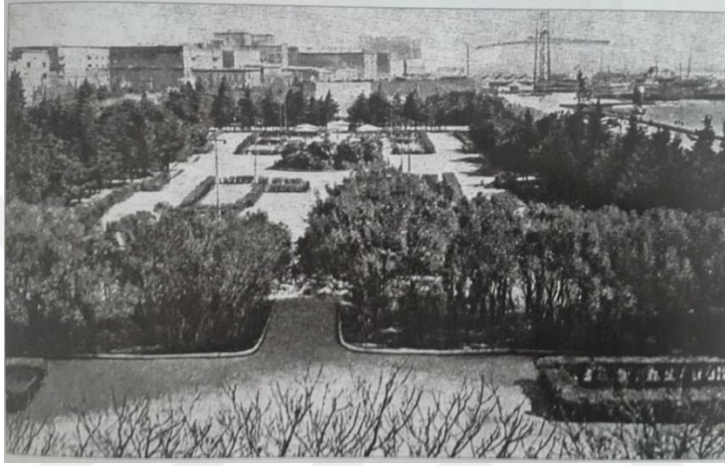
Bakü'nün yeşil sistem projesi bir takım araştırmaların yapılmasını gerektiriyordu. Böylece A.P.ivanitski projenin yaşama geçirilmesinin birinci aşaması için standartlar tespit etti. Sistemin kurulması ve korunması hesaba alınarak projenin 1948 yılına kadar tamamen uygulanması kararı alınmıştı. 1927 yılının yeşil sistem projesi başarıyla gerçekleştirilmiş ve şehrin günlük hayatının bir bölümünün yaşanıldığı yerleri oluşturmuştu. Bu araziler öncelikle sahil ve Çemberekend parkıydı. (Şekil 3.7, 3.8, 3.9)

Şekil 3.7: 1927 planında yeşil alan dağılımı (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

Şekil 3.8: Sahil projesi (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

Şekil 3.9: Sahil projesinin hayata geçirildikten sonraki ilk hali, 1930'lar (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

3.2.1.2 1932-1934 yılları Bakü ana planı

1932-1934 yıllarında Bakü'nün Ana planının hazırlanmasına dair Moskova'daki Rusya Devlet Şehircilik ve Yatırım Enstitüsü'nde yapılan çalışmalara Profesör V.N.Semyonov ve ulaşım alanının önde gelen uzmanı Profesör V.N.Obratsov önderlik ediyorlardı. Grubun yöneticileri V.V.Semyonov ve Prozorovski, araştırmacılar ise V.A.Armand, İ.A.Serqeyev ve H. Nebesa idi.

1930'li yılların başlarında bu çalışma grubu Bakü'de ve tüm ilçelerde bu arazilerin ve şehrin genel durumunu inceleyerek toplu inşaat çalışmalarını hayata geçirmişti.

Planın hazırlanması sırasında yerel geleneklerin, Bakü şehrinin doğal özelliklerinin ve Hazar Denizi Körfezi'nde bulunmasının dikkate alınması, 1932-1934 yıllarında kullanılan bu Ana planı, ülke başkentinin planlama ve gelişimi için temel belgelerden biri yaptı. (Şekil 3.10)

Şekil 3.10: Kentin merkez alanı kompozisyonu (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

3.2.1.3 1934-1937 yılları Bakü ana planı

Bakü'nün Ana planının hazırlanmasının üçüncü aşaması 1934-1937 yıllarına aittir. Proje Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyetinin (RSFSC) Şehircilik ve Yatırım Enstitüsünün Leningrad şubesinde L.A.Ilyinin yönetimi altında gerçekleştirilmiştir. Grubun araştırmacıları V.A.Qaykoviç, N.V.Baranov, A.İ.Boykov ve ekonomisti Q.A.Kaplan'dır (Şekil 3.11).

Şekil 3.11: 1937 Bakü ana planı (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

Plan, kentin kalkınma ve inşaat programı, konut gelişimi konuları, popülasyonun ulaşım hareketliliği, sıhhi özellikleri, şehir ve ilçe merkezlerinin gelişmesi, “eski şehrin” yeniden yapılandırılması ve bu gibi diğer konuları içeriyordu.

Planda amfiteyatros katlarının teraslar boyunca artırılması ve denize doğru çekilmesi öngörülmüştü. Yeşil alanların sistemli düşünölmüş parklar, bahçeler, caddeler ve bulvarlar şeklinde yapılması öngörülmüştü.

1937 yılında profesör L.İlyin'in yönetimi altında hazırlanan Ana plan önceki taslaklara oranla kendini daha net şekilde tasvir edebilmiştir. Bununla birlikte, Bakü'nün gelişmesi için kaliteli değişiklikler gerekiyordu. Ana planın temel konsepti şehrin merkezinin deniz kenarında olmasını sağlamaktı. Hükümet evi, "Azerbaycan" ve "Abşeron" otelleri, Merkez Posta binası ve diğer bu gibi binaların, ticaret merkezleri ve konutlarını deniz kenarında inşa edilmesi bu Ana planın sonucudur. Şehrin temel işlevsel noktalarını belirleyen merkez sistemleri yapılmıştı. Yerleşim birimlerinin inşası, şehir arazisinin imarı ve amfinin yerleşme bölgesini dikkate alarak kentin alan kompozisyonunun çözümü için Ana planın önerileri oldukça dikkat çekiyordu (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

Bu Ana planda ilk olarak, deniz kenarında, şehir rölyefine doğal yarım daire şeklinde şehrin merkezinin kurulmasına ilişkin gerçekçi plan tertip edilmişti. Görüntü açısından ana yollar Hükümet Evinin büyük hacmini genişletmeli idi.

Projede deniz kenarında bulunan merkeze doğru yönelen ana yolları içeren bir dizi bölgesel merkezler hazırlanmıştı (Sarainskiy, 8 kilometre, Dağüstü ve diğerleri).

Amfinin doğal şekli tasarıda korunmaya çalışılmıştı ve denizden amfiteyatronun her köşesine kadar teras boyunca katlarının artırılması ile vurgulanıyordu.

Planda konut alanlarının tüm hizmetlerle donatılmış yerleşim birimlerinde barındırılması fikri önemliydi. Bunlar göz önüne alındığında, onlarca yıl sonra modern mahallelerin ortaya çıkması hakkında öngörü ileri sürmek mümkündü.

Bu Ana plana göre Bakü'nün gelecekteki inşasının nasıl olacağı belirlenmişti. Süregelen zaman plan kararlarının doğruluğunu tasdik etti ve planla belirlenen ilkeler şehrin genel görünümünün ve yapısının gelişme ortamını yarattı. Savaşa kadarki ve sonraki dönemlerde Bakü'nün inşası ve planlaması üzerine yapılan tüm çalışmalar bir şekilde L.İlyinin Ana planına dayanıyordu.

3.2.2 Savaştan sonra Bakü ana planı

1941 yılının haziran ayında savaş Sovyet halkının şehircilik gelişimi planlarını bozdu. 1945 yılında faşist Almanya'ya karşı kazanılan zaferden sonra Sovyetler Birliği'nin tüm halkları gibi Azerbaycan mimarları da ortak olarak imar çalışmalarına başladılar. Savaştan sonraki dönemde, 1940-1960 yıllarında ülkenin şehir, köy ve kasabalarında büyük şehircilik çalışmalarına başlandı. Bakü'nün yakınlarında, Hazar Denizi kıyısında yeni sanayi merkezi, uydu-şehir Sumgayıt ortaya çıktı. Anlamlı ve akılda kalan mimari görünümü ve sağlam planlaması yeni oluşmuş bu şehri çekim merkezi haline getiriyordu.

1940-1960 yılları arasında kazanılmış Azerbaycan'ın şehircilik birikimi birçok zorluklara ve eksikliklere rağmen, genelde kentlerin gelecekteki gelişim kaderi için ilerici öneme sahipti. Aynı dönemde devlet mimarlık kuruluşlarının kurulması, çeşitli bölgelerde büyük çaplı şehircilik çalışmalarının gelişmesine yönelmeyi sağlamıştı. Bu dönemde gelişmekte olan şehirlerin planlanması için yapılan büyük çalışmalar sonucunda bu şehirlerin mimari görüntüsü daha güzel ve daha anlamlı oldu, cumhuriyet kentlerinde yaşam koşulları biraz daha iyileştirildi (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013)

Savaştan sonraki ilk yıllarda Azerbaycan'da şehirciliğin gelişmesinde nitelikli değişiklikler oldu. Ülke şehirlerinin gelişim tarihinde ilk kez estetik mimari sorunlarına ve grup inşasına özel önem verildi. Birçok şehirde yenileme için öncelikli yapılar, otoyollar ve meydanlar belirlendi.

Bakü'nün temel mimari üslupları, inşa halinde olan Hükümet evinin etrafında, Neftçiler caddesi, deniz kenarı sokakları ile Nerimanov ve Hüsü Hacıyev (şimdiki Azerbaycan) sokakları boyunca, Nizami, Fuzuli, Sabir adına olan meydanlar ve diğer meydanların karşısında inşa edilmeye başlandı. Sonuçta Bakü'nün merkezi bölümünde büyük değişiklikler oldu. Birçok sokağın sorunları çözüldü ve restore edildi. İlginç mimari yapılar, meydanlar ve bahçeler oluşturuldu.

3.2.3 1960-1990 yılları Bakü ana planı

1960'lı yıllara gelindiğinde, Azerbaycan şehirleri için önceki dönemlerde alınan plan kararlarının çoğu gerçekleştirilmişti.

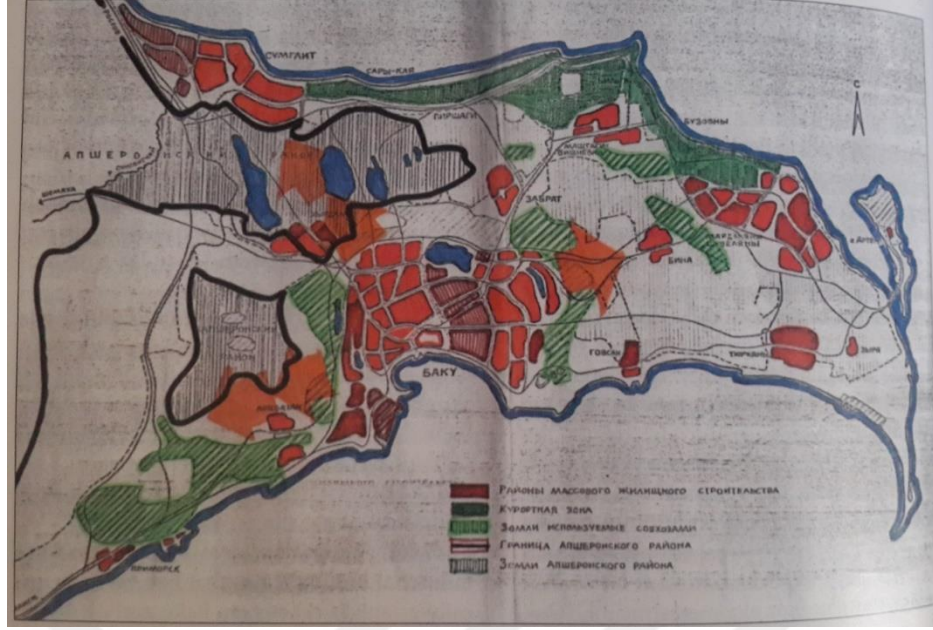
1940-1960 yılları arasında ülkenin 29 şehrinin ana planı yapılmıştı. 1960-1990 yılları arasında da 60 şehrin her birinin, ana planlarının hazırlanması süreci tamamlandı.

1960'lı yılların sonunda Bakü'nün arazi kaynakları hayli azalmaya başladı. Bu dönemde, yeni teknolojik süreçlerin uygulanması ile petrol rafinerilerinin restorasyonu ve yıpranmış binaların ortadan kaldırılması şehrin merkezinin büyük bir bölümünü kapsayan kıyı bölgesinin yapısına yeni bir konsept vermeye imkan sağladı (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013). (Şekil 3.12)

Şekil 3.12: Bakü şehrinin ana planı-1986 (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

Kentsel gelişme batı-doğu ve kuzey-güney akslarına oturtuldu. Bakü ve Abşeron yarımadası arasında oluşan ayrılmaz tarihi ilişki dikkate alınarak, tüm yarımada bölgesi Bakü'nün banliyö alanına dahil edildi. Şehir merkezi ve banliyö alanları arasındaki ilişki ana planda çözüme kavuşturuldu. (Şekil 3.13)

Şekil 3.13: Bakü kent merkezi ve Abşeron yarımadasını kapsayan ana plan (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

Oluşan yavaş kent gelişimi, zayıf kent altyapısı, su, havanın ve çevrenin ciddi kirlenmesi, ulaşım hareketinin kötüleşmesi sorunlarının önüne geçmek için Bakü'nün 1986 yılının son Ana planı ile şehrin genel yapısının düzenlenmesine gayret gösterilmişti. Fakat kentsel gelişme kararları altyapı ile uyumlu değildi. Bakü Azerbaycan'ın en büyük liman kenti, en büyük ekonomik, bilim teknik, ticaret, enformasyon, kültür ve sanayi merkezi olarak öngörülmüştü (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

3.2.4 Bağımsızlık sonrası Bakü'de kentsel gelişme

Azerbaycan Cumhuriyetinde 1991 ve sonraki yıllarda ülkenin bağımsızlık ve egemenlik elde etmesi sonucunda radikal değişiklikler yaşandı. Ülkenin tüm bölgelerini kapsayan büyük çaplı inşaat işleri şehirlerin ve diğer yerleşim yerlerinin mimari görünüşünün önemli ölçüde değişmesini sağladı. 1990-2010 arasındaki yıllar, inşaat işlerinin keskin sıçrayışı ve yeni teknoloji ve inşaat malzemelerinin kullanılması olanaklarının artması ile nitelendirilmektedir.

Kentsel gelişme, kent kimliğini ve tarihsel bağlamının mirasçılığını sürdürebilecek nitelikte değildir. Azerbaycan hızlı bir kalkınma dönemi içindedir. Dinamik kentleşme taleplerine uygunluğu yeniden değerlendirilme ihtiyacı olan mevcut ana plan çerçevesinde bunu gerçekleştirmek mümkün değildir. Ayrıca inşaat sektörünün

kısa vadeli çıkarları, genel ve uzun vadeli çıkarları umursamayarak sonuçlar elde etmeye sebep vermektedir.

Kentsel yapılaşma, teorik ve ekonomik şartlar hazırlanmadan ilerlemektedir. Böylelikle, Bakü'nün şehir alanı kendine haslığını kaybetmekte ve dünyada var olan diğer şehirlere daha fazla benzemeye başlamaktadır. Son yıllarda gerçekleşen yeni yapılaşma alanları yeterince denetim altına alınmamaktadır. 1995 ve 2005 yılları arasında Bakü bölgesindeki yeni yapılaşma alanlarının toplamı geçen 40 yıl içinde yapılaşmaya açılan alandan % 57 fazladır.

Yaşanabilir bir çevresi ve nitelikli tarihi binaları olan kent merkezinde birçok yeni binalar kümelenmiştir. Merkezdeki çoğu mevcut tarihi bina yıkılmış veya zarara uğramıştır. Çok yüksek binaların rastgele ve yoğun yerleşmesi Bakü için uygun ve üsluplu olan önceki şehir silüetini değiştirmiş dikkatle ölçülüp biçilmeden yapılan yeni binalar gitgide merkezin tarihi dokusuna zarar vermiştir (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013). (Şekil 3.14)

Şekil 3.14: Bakü kent merkezinde yeni yapılar (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

Bakü'nün monosentrik (tek merkezli) ve yarım daire biçimli yapısı uzun süre şehrin ana modeli olarak sunulmuştur. Bu model kentin istikrarlı gelişmesi için çok uygun değildi. Bu bağlamda, şehrin gelişimi için polisentrik (çok merkezli) modelin

benimsenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Polisentrik (çok merkezli) model ile merkez kademelenmesi oluşturmak mümkündür:

Nüfusu 2 milyonu aşmış olan Bakü şehrinin gelişimi sadece idari sınırlar içerisinde kalmaz. Gelişmiş yabancı ülkelerin deneyimi gösteriyor ki, önceki tarihi dönemlerden farklı olarak günümüzde şehirler daha karmaşık planlama organizasyonları ile yapılandırılmaktadır. Kentler, özellikle de büyük şehirler, çevrelerine öyle etki etmektedirler ki, planlama kentin çevresinden ayrı tutulamamaktadır.

Bakü Devlet Proje Enstitüsü tarafından hazırlanan 1986 tarihli Bakü Ana Planı, sadece kent merkezini değil, kentin içinde bulunduğu tüm bölgeyi kapsamaktadır. (Şekil 3.15)

Şekil 3.15: Bakü kenti ve çevresi ana planı (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

3.3 Tarihi Gelişmenin Sonuçları ve Geleceğe Bakış

Azerbaycan şehircilik fikirleri ve modern mimarinin sanat eserleri hep son modaaya uygun olmuştur. Doğu'nun ve Batı'nın birleştiği yerde bulunan Azerbaycan mimarisi sürekli Dünyanın ve Avrupa mimarisinin etkisini hissetmiştir. Bugün de,

Azerbaycan'da süren kentsel ve mimari gelişim süreçleri diğer ülkelerden bağımsız değildir, dünyanın diğer ülkeleri ile karşılıklı ilişkiler içinde gelişmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 21.yüzyıldaki çağdaş mimari ve şehircilik gelişimi eğilimlerini bugünden belirlemek kolay değildir. Ama tarihi birikimi dikkate alarak Doğunun geleneksel şehircilik formlarının batı Avrupa ve tüm dünya mimarisinin modern yenilikleri ile başarılı bir şekilde sentezlenmesi gerekir.

1986 Tarihli Bakü Ana Planı projeksiyonu 2020 yılında sona erecektir. Muhtemelen gelecek planda kentsel, ekonomik ve sosyal kalkınma stratejileri birlikte ele alınacaktır. Kısa süreli inşaat ile uzun vadeli gelişme entegrasyonu bütüncül planlama anlayışıyla, rasyonel ve gerçekçi biçimde değerlendirilmelidir (Nağıyev ve Hüseyinov, 2013).

4. ÇALIŞMA SAHASI OLARAK BAKÜ AZADLIK MEYDANI

Bakü kent merkezinde çok sayıda toplanma alanı bulunmaktadır. Bunlar arasında meydan olarak adlandırılan ve halk tarafından genel olarak bilinen başlıca mekanlar arasında, Azneft Meydanı, Fevzareler Meydanı, Füzuli Meydanı, Kalebe Meydanı, Dakar Meydanı, ve Bakü'nün en önemli meydanları olan Bayrak Meydanı ve Azadlık Meydanı bulunmaktadır. (Şekil 4.1)

Şekil 4.1: Bakü kent merkezindeki başlıca meydanlar

Yapılan literatür araştırmasında Azerbaycan'da meydanları konu alan ve özellikle kullanıcı eğilimlerini ölçen her hangi bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Yukarıda sözü edilen meydanlar arasında tarihi ve ulusal değeri en yüksek olan meydan Azadlık Meydanıdır. Bu nedenle Azerbaycan mimarlık ve kent planlama literatüründe bir ilk olacak bu çalışma için Azadlık Meydanının seçilmesi anlamlı olacaktır. Ayrıca Azadlık Meydanının fiziksel olarak yeniden düzenlenmesine yönelik, halk tarafından pek bilinmeyen plan kararlarının bulunması çalışma sahası olarak bu meydanın belirlenmesinde bir diğer önemli etken olmuştur.

4.1 Azadlık Meydanı'nın Mekânsal Gelişimi ve Özellikleri

4.1.1 Azadlık meydanı'nın ulusal tarih açısından önemi

Azadlık Meydanı Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de Hazar Denizi kıyısında yer alır. Azerbaycan bağımsızlığını kazanırken en önemli fonksiyonu gören meydan, aynı zamanda şehrin merkezi konumundadır.

Eski adı Lenin Meydanı iken, 1991 yılı 20 Ocak olayları anısına, Azerbaycan'ın bağımsızlığa kavuşmasından sonra adı Azatlık Meydanı olarak değiştirilmiştir. Bu gelişmeyi takiben 1960-1970'lı yıllarda kurulmuş meydanın karşısındaki Lenin Heykeli kaldırılmıştır. Bugün onun yerinde Azerbaycan bayrağı dalgalanmaktadır. Bayrağın hemen arkasında şehrin birçok yerinden görünecek büyüklükteki "Dom Sovyet" binası, şimdiki ismiyle "Hükümet Evi" bulunmaktadır. Bu binada bazı bakanlıklar ve ekonomiyle ilgili teşkilatlar yer alır. 1952 yılında Hükümet evinin inşasından sonra, meydanın planlanmasına başlanmıştır. (Url-2)

Meydandaki ilk büyük gösteri 1988 yılının Aralık ayında gerçekleşmiştir. Karabağ'da yaşanan olayları protesto eden Bakü halkı burada 14 gün boyunca oturma eylemi ve açlık grevi yapmıştır. Merkezi komitenin yürüttüğü Azerbaycan karşıtı politikaları eleştiren halkın başlattığı harekette meydanda yüzbinlerce insan toplanmıştı. Ancak meydan tarihe 20 Ocak 1990 yılında yaşanan olaylarla geçti. 20 Yanvar, Kanlı Ocak diye anılan o gün, 30 bin kişilik Sovyet Ordusu Bakü'nün Azatlık Meydanı'nı kuşattı. Resmî açıklamalara göre 143 Azerbaycanlı şehit edildi, yaklaşık 700 kişi de yaralandı. 841 kişi ise Sovyet askerleri tarafından tutuklanarak gözaltına alındı. Cenazeler, on binlerce kişinin katılımıyla kaldırıldı. Bu gelişme diğer Sovyet cumhuriyetlerinde olduğu gibi Azerbaycan'ın da bağımsızlık sürecini hızlandırdı. Ve 18 Ekim 1991'de Azerbaycan Devleti bağımsızlığını ilan etti. (Url-3)

Meydan birçok toplantılara ve olaylara şahit oldu. 2008 yılında ülkede 16 yıl sonra ilk kez askeri geçit töreni burada düzenlendi. Azerbaycan Silahlı Kuvvetler Günü ve Azerbaycan ordusunun 90. kuruluş yıldönümü, düzenlenen resmi geçit töreniyle coşkulu bir şekilde kutlandı.

4.1.2 Azadlık meydanı'nın konumu, sınırları ve kimlik öğeleri

Azadlık meydanı kuzeyde Hükümet Evi, güneyde Neftçiler Caddesi ve Hazar denizi boyunca uzanan Deniz Kenarı Milli Parkı, doğuda Abşeron Oteli ve Puşkin sokak,

batıda Hilton Oteli ve Azadlık Caddesi ile sınırlıdır. Azadlık meydanını sınırlayan veya meydana kimlik kazandıran önemli yapılar Hükümet Evi binası, Abşeron Oteli ve Hilton Oteli'dir (Şekil 4.2).

Şekil 4.2: Azadlık Meydanı ve sınırları

4.1.2.1 Hükümet evi

Azerbaycan sovyet mimarisinin gelişmesi yolunda kendine özgü aşama olarak gösterilen yapılar arasında ilk önce Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti Hükümet evi (mimar L.Rudnev) ve Moskova'da yapılan SSCB Tarım fuarının Azerbaycan bölümünü (mimarlardan S Dadaşov ve. M Hüseyinov) özellikle belirtmek gerekir. Fakat genel olarak sovyet mimarisi tarihi için sadece Hükümet evi değil, "Bakü'de Azerbaycan SSCB Sovyetler Sarayı binasının eskiz projesinin hazırlanması" için 1934 yılında Bakü'de yapılan yarışmada kullanılan diğer belgeler de önem arz etmekteydi.

Bakü'de düzenlenen Azerbaycan SSCB Sovyetler Sarayı binasının projesinin hazırlanması için düzenlenen yarışmaya katılan mimarlar için bu dönem önemliydi. Çünkü bu dönemdeki SSCB'nin yeni ve eski şehirlerinin imarı alanında Sovyet şehircilik gelişiminin temel ilkelerini belirleyen pratik program olarak belirtilen 1931 yılının Temmuz plenumu Sovyetler Birliği Merkez Komitesinde son halini almıştır.

Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Halk Komiserleri Kurulu tarafından onaylanmış programın maddeleri nüfusun ihtiyaçlarının katılımcılar tarafından karşılanması için geniş olanaklar yaratıyordu. Programdaki ifadesiyle yarışmanın amacı, "Doğu'nun ilk sosyalist karakolu olan Sovyet Azerbaycan'a layık, en iyi ihtimalle binanın iç kısmını daha rasyonel teşkil etmekle birlikte muhteşem mimari bir görünüm armağan edebilecek mimari kompozisyonu bulmak idi".

Bu önemli binanın estetik mimari imajının yaratılmasında kullanımı mutlak surette önemli olan açık ilkeler tertip edilmişti. Sovyetler sarayı programına göre tüm ülke çapında, Bakü şehri de dahil olmak üzere, Azerbaycan'ın en büyük binası olarak kendi mimari yapısı ile işçi sınıfının güç ve ihtişamını yansıtmalıydı. Saray binasının mimarisi Azerbaycan Sovyet mimarisinin gelişmesinde özel bir aşama olmalıydı ve bu mimari özel bir üsluba sahip değildi, bu yüzden bu binanın inşasında eski mimari mirasının en olumlu özelliklerinden istifade edilmeliydi.

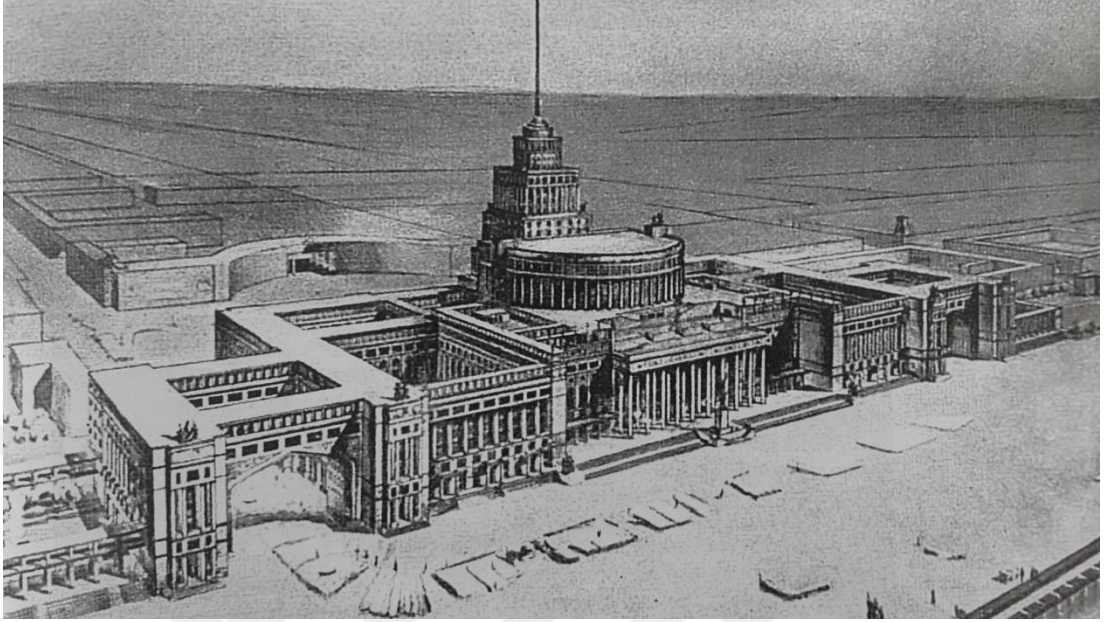
Yarışmanın taleplerine yalnızca belirtilen konuyu yansıtan proje uygun olabilirdi: Sovyetler sarayı yeri tecrit konumunda değil, şehrin merkezinde bulunmalı ve Sovyetler Sarayı grubunu tamamlamalı.

Yarışma projelerinin tahlilini yapmadan, en azından bazılarının, en önemlilerinin üzerinde durmak gerekir, çünkü onlar o yıllarda ülkede oluşmuş ve ülkenin mimarlık hayatını önemli derecede etkileyen temel sanat anlayışlarını açıkça ortaya koymaktaydı.

Bu dönemde ülkede özellikle sosyalist inşaat tecrübesinde uygulanan mimari gelişimin temel yaratıcılık sorunlarından biri Azerbaycan halkının milli mimarlık mirasının kullanılmaması idi. Azerbaycan mimari mirasının son derece dar bir çevresinin olması bu önemli sorunun tecrübeli mimarlarca önemli ölçüde doğru çözümlenmesine engel oluşturuyordu. Bakü'de 15.yüzyılda inşa edilmiş Şirvanşahlar Saray Kompleksinin yapıları, 12. ve 14. yüzyıllar arasında Abşeron'da yapılmış feodal kaleler ve Şeki Han Sarayı Kompleksi olarak kullanılan kaleler Azerbaycan'ın milli mimarlık anıtlarıdır.

Tarih ve sanat açısından çok önemli olan bu abideler Azerbaycan mimarlık mirasını zenginleştiren unsurlar olmakla birlikte, mimari formları, kentsel anlamda yönlendirici olmaktan uzaktı.

Bu sorunun en iyi çözümü 1920'li yıllarda kurulmuş Mimarlık ve İnşaat fakültesinin ilk Azerbaycanlı mezunları olan S Dadaşov ve M Hüseyinov tarafından hazırlanan projede verilmiştir. (Şekil 4.3)

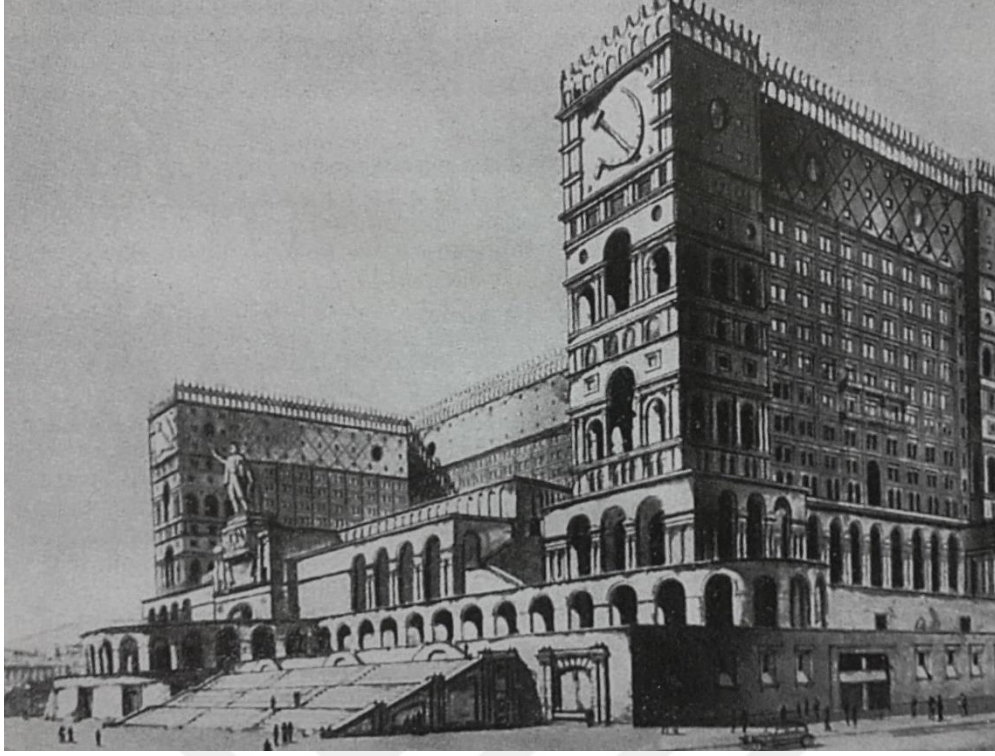
Şekil 4.3: S Dadaşov ve M Hüseyinov tarafından hazırlanan proje.

S.Dadaşov'un ve M.Hüseyinov'un henüz öğrenciyken başladıkları Azerbaycan mimarlık anıtlarının en ünlü örneklerinin ölçü ve detaylarına yönelik çalışmalarının izleri sundukları projede gözlemlene biliyordu.

Esasen, sunulan projelerden hiçbiri Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Sovyetler sarayı için istenen mimari çözümü vermemekteydi. Jüri S. Dadaşov'un ve M. Hüseyinov'un projesi hakkında şunları not ediyordu: "Plan, ideolojik dayandırması, sosyalist içerikli mimarlıkta yeni milli formlar bulma girişimleri ile farklıdır ve bu nedenle de ikincilik ödülüne layıktır".

Kompozisyona mekanik olarak ortaçağ Azerbaycan mimarisinin, özellikle de dini yapıların mimari motifleri ve detayları dahil edilmişti. Binanın sanatsal, ideolojik karakterine uygun olmayan arkaik bir görüntü verilmekteydi.

Yarışmanın koyduğu şartlara daha uygun görülerek birincilik ödülüne layık görülen proje ise orijinal versiyonunu L. Rudnev'in yönetimi altındaki mimarlar grubunun sunduğu proje idi (şekil 4.4).

Şekil 4.4: L. Rudnev'in yönetimi altındaki mimarlar grubunun sunduğu proje

Jürinin bu proje için kararı şu şekilde not ediliyordu: "Plan ve cephe yapısı açısından Sovyetler sarayı olarak kabul edilebilir, fakat üslubu Azerbaycan milli mimarlık mirasının taleplerine cevap vermediği için köklü değişikliklere ihtiyacı var." Sonraları, proje kendi araştırmacıları tarafından yeni mimari formların eklenmesi ile yetinmeyen, fakat binanın ölçülerinin ve binanın içeriğinin tamamen yenilenmesine sebep olan ciddi değişikliklere uğramıştır.

Azerbaycan SSCB Sovyetler sarayı projesinin hazırlanması için yapılan yarışma Azerbaycan Cumhuriyetinin mimari gelişimi sürecinde önemli bir konuma sahiptir. Bu yarışma, sadece mimarlık kamuoyunun dikkatini mimarlık mirasının kullanımı sorununa yöneltmedi, Azerbaycan mimarisinin gelecek kalkınma yolunda yaratıcılık yönünü belirleyen dönüm noktası da olmuştur.

Fakat yarışmanın önemi sadece Azerbaycan Sovyet mimarisinin belirli gelişim döneminin sonucu ile sınırlı değildi. Yarışmanın en önemli sonuçlarından biri Sovyet mimarisinin sanatsal gelişmesindeki genel hatların can bulmasına hizmet etmesi idi.

Müellifleri tarafından orijinal versiyonda sunulan ve birincilik ödülüne layık görülen bu proje temelinde, Azadlık meydanında Bakü'nün mimarlık gelişiminde önemli

yere sahip olan Cumhuriyet Hükümet konağı binası inşa edilmiştir (Britaniçesky, 1973). (Şekil 4.5)

Şekil 4.5: Hükümet evi (Kamberov, A. kişisel arşivi, 2015)

4.1.2.2 Deniz kenarı milli parkı

Bakü bulvarının tarihi 1909 yılında Bakü Şehir Dumasında çıkarılan kararla başlar. Bulvar düşüncesi Dumanın mühendisi Mehmet Hasan Hacınski'ye aitti. İki yıl boyunca buraya dışarıdan verimli toprak, Azerbaycan'ın ayrı ayrı bölgelerinden, hatta Avrupa'dan çeşitli ender bitki örnekleri getirilmiştir. 1950-60'lı yıllarda bulvarda "Mirvari", "Bahar" kafeleri, Samed Vurgun adına açık hava sineması, "Venedik" küçük su kenti ve çok sayıda farklı dinlenme alanları yapılmıştır.

Günümüzde parkın uzunluğu 3750 metredir. Sahilden Neftçiler caddesine kadar bazı yerlerin genişliği 350, bazı yerlerin genişliği ise 500 metredir. Milli Park "Azneft" Meydanı'ndan, El Oyunları Spor Sarayı'nın yanından başlar ve liman yakınlarında son bulurdu. Lakin Bakü'nün yeni bulvarı Denizyanı Milli Parkının "Azneft" Meydanı'ndan Devlet Bayrağı Meydanı'na kadar olan sahayı da ihtiva eder. 7 Mayıs 2012'de açılmış olan yeni bulvar başkentin sahiline ayrıca çekicilik katmaktadır. Yüz ölçümü 20 hektar, uzunluğu 1.8 kilometredir (Şekil 4.6).

Yeni yapılmış bulvarda bisiklet kullananlara engelsiz hareket imkânı tanıyan özel hat inşa edilmiştir. Bundan başka bulvarda yer alan 450 metrelik iskele denizin içine doğru daha 100 metre uzatılmıştır (Url-4).

1998’de Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in ilgili kararnamesiyle Bakü bulvarı milli park statüsü almıştır (Url-5).

Şekil 4.6: Denizkenarı Milli Parkı (Google Maps, 2016).

4.1.2.3 Meydanı çevreleyen diğer öğeler

Abşeron Oteli, Meydanın doğusunda yer alır. 1980 yılında yapılmış Abşeron adında bir otel yıkılarak ve kendi ismini koruyarak yeniden yapılmıştır. 1 Nisan 2012 yılında açılışı yapılmıştır. Meydana kimlik veren sınır ögesi niteliğindeki yapılardan biridir (Url-6). (Şekil 4.7)

Şekil 4.7: Bakü Abşeron oteli (Url-7)

Hilton Oteli, Meydanın batısında yer alır. 2011 Ağustos ayı içerisinde inşası tamamlanmıştır. İki bodrum kat ve zemin dahil 25 kata sahip olan yapı, 2 bin 871 m² zemine oturmaktadır. Bakü Hilton Oteli'nin dış cephesi meydana kimlik veren yapılardandır. Özellikle geceleri Azerbaycan bayrağının renkleri ile meydana ayrı bir çekicilik katmaktadır (Url-8). (Şekil 4.8)

Şekil 4.8: Bakü Hilton Oteli (Url-9)

4.2 Azadlık Meydanına Yönelik Güncel Plan ve Projeler

Azərbaycan Cumhuriyyəti'nin emektar mimari İsbatov İlqar'ın yönetimi altındaki Bakü Devlet Proje Enstitüsü çalışanları tarafından hazırlanan Bakü kentsel gelişim ana planı sadece kent merkezini değil, kenti çevreleyen oldukça geniş bir alandaki tüm işlevleri belirleyen genel bir arazi kullanım planıdır. Buna bağlı olarak oluşturulan Kentsel Tasarım Uygulama Taslak Projesi Azadlık meydanının yeniden projelendirmesini ve alanın meydan işlevini yerine getirmesine engel olan ana caddenin yer altına alınması öngörmektedir. Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen saha araştırması da bu öneri esas alınarak kurgulanmıştır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9: Kentsel Tasarım Uygulama Taslak Projesi (Bakü Devlet Proje Enstitüsü, 2015)

5. SAHA ÇALIŞMASI

Saha çalışması iki kademeli olarak gerçekleştirilmiştir.

Birinci kademe tamamen gözlemlere dayalıdır. Bu çalışmada, uydu fotoğrafları ve hali hazır haritalar yardımıyla alanda yapılan gözlemler doğrultusunda meydanın mevcut durumu analiz edilmiştir ve değerlendirmeler yapılmıştır.

İkinci kademede ise halkın Azadlık meydanını bugünkü haliyle ne derecede verimli ve etkin kullanmakta olduğunu ve meydanın daha kullanılabilir bir mekâna dönüşmesi konusundaki düşüncelerini istatistik metotlarla ölçmeye yönelik bir anket uygulaması ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

5.1 Azadlık Meydanına İlişkin Gözlem ve Değerlendirmeler

Azadlık Meydana ilişkin değerlendirmeler, sosyal faktörler, sosyo-psikolojik faktörler ve fiziksel öğeler başlıkları altında toplanmıştır. Meydanın fiziksel değerlendirme kriterleri ve sonuçları bölüm sonundaki çizelge 5.1’de görülmektedir. Aşağıda takip eden başlıklar altında mevcut durumun yanı sıra meydanın işlevsel ve estetik değerini artırmaya yönelik önerilere de yer verilmiştir.

Sosyal Faktörlere ilişkin değerlendirmeler

Azadlık Meydanında yaya kullanım yoğunluğu gün içerisinde değişkenlik göstermekle birlikte, genel olarak çok yoğun bir kullanıma sahip olmadığı görülmektedir. Meydan, öğleden sonra ve akşamüstü daha yoğun olarak kullanılmakta, sabah ve gece saatlerinde ise kullanıcı sayısı azalmaktadır. Meydan daha çok buluşma mekânı olarak kullanılmaktadır. Bunda, meydanı çevreleyen alanda farklı işlevlerin yer alması ve meydanın kent merkezinde herkesçe bilinen önemli bir odak noktası olması etkindir. Bu nedenle yakın çevredeki işlev alanlarının faaliyette olduğu öğleden sonra ve akşamüstü saatlerinde kullanıcı sayısı artmaktadır. Meydan kullanıcıları arasında genç nüfus grubu ve öğrencilerin önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Meydanı çevreleyen parkın varlığı ve yakınlarda yer alan alışveriş merkezi kullanıcı profilini bu yönde etkilemektedir.

Akşamüstü saatlerinde kullanımın artmasının diğer nedenleri de, meydan kullanıcılarının yine önemli bir bölümünün çalışan kesim olması ve çalışma saatleri sonrasında alanda zaman geçirmeleri, ayrıca emekliler ve ev hanımlarının gölge alan eksikliği nedeniyle meydanı ancak güneşin etkisini kaybettiği akşamüstü saatlerinde tercih etmeleridir.

Sosyo- psikolojik faktörlere ilişkin değerlendirmeler

Azadlık Meydanı geniş bir alana sahiptir. Azadlık Meydanını çevreleyen yollar ile Hükümet Evi arasında kalan meydanın esas genişliği yaklaşık 70x250 metredir. Meydanla Deniz Kenarı Milli Parkı arasında kalan ana caddenin genişliği ise 25 metredir. Bu nedenle meydan, tarihi boyunca birçok toplantı ve gösteriye ev sahipliği yapmış, ulusal bağımsızlık mücadelesinde bir sembol haline gelmiştir. Ancak günümüzde, bu sembolik değerine rağmen, kentleşmenin beraberinde getirdiği sorunlar neticesinde, kent halkı tarafından konfor ve güven içinde zaman geçirilebilecek bir mekân olarak kullanılamamaktadır.

Daha önce belirtildiği gibi, meydanların yalnızca içinden geçilip gidilen alanlar değil, gelinen mekânlar olmaları önemlidir. Artık günümüzde, Azadlık Meydanı'nda, kent halkını bir araya getirecek neredeyse hiç bir etkinlik düzenlenmemektedir. Halbuki, gerekli fiziksel düzenlemeler gerçekleştirilmek kaydıyla, Meydanda etkinlikler düzenlemeli, kent halkının bu etkinliklere katılımı sağlanmalıdır. Etkinliklerin sayısının artırılması ve süreklilik kazandırılması ile Meydanın tarihi ve sembolik önemi ile adına yakışır değere kavuşturulması ve halk tarafından sahiplenilmesi sağlanacaktır.

Fiziksel öğelere ilişkin değerlendirmeler

Yaklaşık 70x250 metre genişliğindeki meydan üç taraftan taşıt yolları ile çevrilidir. Meydanın doğusunda Puşkin Sokak ve Abşeron Oteli, batısında Azadlık Caddesi ve Hilton Oteli, güneyinde Neftçiler Caddesi ve Deniz Kenarı Milli Parkı, kuzeyinde ise Hükümet Evi yer almaktadır. Meydanın doğusu ve batısında yer alan yapılar, aradan geçen taşıt yolları da düşünüldüğünde, meydanın kapalılık hissi veren tanımlı sınırlara sahip olma vasfını zayıflatmaktadır.

Esasen, insanların kendilerini güven içerisinde hissederek bir araya geldiği meydanların, fiziksel olarak sınırları tanımlı ve çoğu durumda mekânsal kapalılığın sağlandığı hareketli odak noktaları olduğu görülmektedir. Azadlık Meydanı

örneğinde ise bu unsurların zayıf olduğu, meydanın yoğun trafiğe sahip taşıt yolları ile çevrili olmasının bu zafiyeti güçlendirdiği anlaşılmaktadır. Neftçiler Caddesinde taşıt trafiğinin yer altına alınmasını öngören projenin hayata geçirilmesi halinde, meydanın, güneyinde yer alan park ile bütünleşmesinin ve bu zafiyetin bir ölçüde giderilmesinin sağlanabileceği düşünülmektedir.

Meydanı çevreleyen yolların yoğun trafik akışına sahip olmaları, meydana erişimi ve meydanın çevresindeki yapılarla kurduğu ilişki bağlamında kavranabilmesini güçleştirmenin yanı sıra, yoğun bir gürültü kirliliğine de yol açarak meydanın kullanımını olumsuz yönde etkilemektedir. Gürültünün beden üzerindeki fizyolojik etkilerinin, otonom sinir sisteminin aşırı uyarılması, uyku ve psikolojik bozukluklar, performans düşüklüğü, gürültüden rahatsızlık, geçici duyma kaybı, kalıcı işitme bozukluğu olarak ortaya çıktığı bilinmektedir. Meydanın güney sınırını oluşturan Neftçiler Caddesinde trafiğin yer altına alınması ve diğer yollarda da taşıt trafiğinden kaynaklı olumsuzlukların etkilerini hafifletici tedbirler alınması, Azadlık Meydanının, yaya aktivitelerinin öne çıktığı gerçek anlamda bir meydan kimliğine yaklaşabilmesi için önemli adımlar olacaktır.

Meydanın bugünkü haliyle yaya aktivitelerine olanak sağlayacak fiziksel düzenlemeden ve donatılardan yoksun olduğu görülmektedir. Ancak, denize kadar uzanan Milli Park ile bütünleşmesi halinde, parkta mevcut bulunan öğeler (bitkisel elemanlar, su ögesi, oturma birimleri vb. kent mobilyaları) de dikkate alındığında basit düzenlemelerle çeşitli yaya aktivitelerine olanak verecek bir yapıya kavuşması mümkündür.

Sınırların sürekliliği

Hükümet Evi binası meydanın en önemli yapısıdır. Binanın ön cephesi, bu cephedeki merdivenler ve merkezinde dalgalanan Azerbaycan bayrağı meydanın en belirgin kimlik öğeleridir. Hilton ve Abşeron Otelleri de meydanın doğu ve batı sınırlarını belirleyen yapılardır. Ancak binaların boyutları ve konumsal uzaklıkları nedeniyle sınır ögesi olma nitelikleri zayıflamaktadır. Meydanı çevreleyen taşıt yolları ve bunlar üzerindeki yoğun trafik hareketliliği de sınırların görsel olarak kavranmasını güçleştiren bir etkiye yol açmaktadır.

Mekânsal kapalılık

Sınırların sürekliliğine ilişkin değerlendirmede bahsedilen hususlar, meydanın mekânsal kapalılık niteliğini de ortadan kaldırmaktadır. Mekânsal kapalılık bir alanın meydan kimliğine kavuşmasında tek unsur olmamakla birlikte, kapalılığı sağlayan ögeler sınırları tanımlayan ögeler de olabileceğinden, bu iki unsurun birden yokluğu özellikle önem kazanmaktadır. Hükümet Evinin hem doğu hem de batı tarafında açık yeşil alan düzenlemeleri yer almaktadır. Bu alanlar belirgin bir sınır veya kapalılık hissi oluşturabilecek ögeler içermemektedir. Yeşil alanlardan hemen sonra meydana dik doğrultuda konumlanan geniş taşıt yolları ve bunlardan sonra da, her iki uçta yer alan otel binalarının önünde yine açık yeşil alan düzenlemeleri yer almaktadır (şekil 5.1).

Şekil 5.1: Azadlık Meydanı'nın batı istikametinde görünümü (URL-10)

Meydanı, kapalılığın sağlandığı daha tanımlı bir alan haline getirebilmek için konumlandırılacak ögeler dikkatle tasarlanmış hassas bir yaklaşım ile ele alındığı takdirde, meydanın sembolik değerini korumanın da ötesinde yücelten bir düzenlemenin mümkün olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda tasarımda ele alınacak ögelerin sadece bina olma zorunluluğu olmadığı, çok çeşitli yapılaşmış çevre ögeleri ile doğal çevre ögelerinden de boyut, konum ve ölçek ayarlamaları ile uygun bir yaklaşımla yararlanılabileceği dikkate alınmalıdır. Bu ögelerin fiziksel niteliklerinin yanı sıra işlevsel ve estetik olarak da meydana değer katabilecekleri unutulmamalıdır.

Oran ve ölçek

Meydan büyüdükçe, mekân etkisi ve çevrede yer alan binaların meydanı tanımlı bir mekân haline getirmekteki etkisi azalır. Yapıların insan ölçeği ile olan ilişkisinin yanı sıra, yapıların genişlik ve yükseklikleri ile bunların meydanın boyutları ile olan ilişkisi denge içinde birlikte ele alınmalıdır. Yapıların insan ölçeğini aşması bir yandan insanlar üzerinde olumsuz psikolojik etkilere yol açarken, diğer yandan da meydanı çevreleyen öğelerin algılanmasını zorlaştırır. Meydanın yeniden düzenlenmesinde seçilecek öğelerin niteliği, sorun bu perspektiften ele alınarak hassaslıkla kararlaştırılmalıdır.

Yaya Dolaşımı

Azadlık Meydanı şehrin merkezinde ve metro istasyonuna yakın bir konumdadır. Meydanı çevreleyen yolları aşabilmek için yer altı yaya geçitleri mevcuttur ve ayrıca meydanın alt kısmı oto parktır.

Meydanda, farklı kullanıcı gruplarının bir araya gelebilmesi için, bir engel bulunmamalıdır. Yaşlı, çocuk ya da engelli her türlü bireyin, meydan içinde her noktaya rahatlıkla ulaşmasını sağlayacak bir sirkülasyon düzenlemesi oluşturulmalıdır. Meydana ulaşmak veya meydan çevresinde hareket halinde olmak genç kullanıcılar için genel olarak bir sorun teşkil etmese de, yaşlı ve engelli gruplar için aynı durum söz konusu değildir.

Yaya konforu ve güvenliği çağdaş kentsel tasarım anlayışının en önemli koşullarından biridir. Hele ki konu yaya kullanımının egemen olduğu bir meydansa, gerek meydan içinde gerekse meydana erişimde konforlu ve güvenli erişilebilirlik ve sirkülasyon kaçınılmaz bir gereklilik olarak belirlemektedir. Bu bağlamda, taşıt trafiğinin yer altına alınması bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Yer Döşemeleri ve Seviye Farklılıkları

Azadlık Meydanı'nda yer döşemesi asfalttır. Meydan ve taşıt yolları arasında seviye farklılıkları yoktur. Bu durum yaya güvenliğini tehdit eden bir unsurdur. Döşeme kaplamasının asfalt olması yürüme zorluğu yaratmasa da nitelik açısından bir meydan için uygun değildir. Trafiğin yer altına alınması halinde yaya güvenliği sağlanmış olacaktır. Zemin döşemesi de yeniden düşünülmelidir. Meydanda kullanılacak olan yer döşemesi, renk ve malzeme olarak diğer peyzaj öğeleri ve kent

mobilyaları ile uyum sağlayacak şekilde bir bütün olarak ele alınmalı, mekâna anlam ve değer katmalıdır.

Bitkisel Elemanlar

Hükümet Evinin iki yanında bitkisel elemanların kullanıldığı peyzaj düzenlemeleri yer almaktadır. Ayrıca, meydanın doğu ve batı ucunda yer alan otellerin önünde de bitkisel elemanlar ile su ögesinin birlikte kullanıldığı açık yeşil alanlar düzenlenmiştir (şekil 5.1). Ancak bu iki alanın meydanla olan ilişkisi taşıt yolları ile kesilmektedir. Aynı şekilde, meydanın güneyinde yer alan ve denize kadar uzanan Milli Parkın da meydanla olan ilişkisi görsel olmaktan öteye gitmemektedir. Daha önce de yapılan değerlendirmelerde vurgulandığı gibi, trafiğin yer altına alınması, meydanın Milli Park ile fiziksel ve işlevsel olarak da bütünleşmesini sağlayacağından, mevcut peyzaj meydan kullanıcısı için sadece görsel bir öge olmaktan çıkacaktır.

Oturma Birimleri

Oturma birimleri için yapılacak değerlendirmeler de bitkisel elemanlar için yapılan değerlendirmelere paraleldir. Hükümet Evinin iki yanında yer alan parklarda az sayıda oturma birimi bulunmaktadır. Ancak önemli olan meydanla Milli Parkın bütünleşmesi sonrasında meydanın kazanacağı işlevsel niteliğin estetik nitelikte birlikte doğru bir şekilde kurgulanmasıdır. Meydanın tarihsel ve sembolik değeri bağlamında çeşitli etkinlikler için bir toplanma alanı olarak düzenlenmesi benimsenecek ise, Hükümet Evinin önünde uzanan sert zemin ihtiyacının büyüklüğü ve alanda dağılımı belirlenmelidir. Bu karar verildikten sonra meydanın belirli noktalarında bitkisel elemanlar, oturma birimleri ve diğer kent mobilyalarını içeren öbekler halinde peyzaj düzenlemeleri tasarlanması düşünülebilir.

Aydınlatma elemanları

Meydanda fiziksel öğelere ilişkin yapılan tüm gözlemler göz önüne alındığında, en yeterli olan öğenin aydınlatma elemanları olduğu görülmektedir. Aydınlatma sayesinde geceleri meydan oldukça görkemli bir görünüme kavuşmakta ve turistlerin ilgi odağı haline gelmektedir. İnsan yüzleri rahatlıkla görülebilmekte, oturma alanlarında kullanıcı olup olmadığı seçilebilmekte, dolayısıyla güvenlik ve konfor açısından önemli bir zafiyet oluşmasına imkân verilmemektedir.

Gerek cadde ve parklardaki aydınlatma elemanları gerekse meydanı çevreleyen üç ana yapıdaki ışıklandırma sayesinde, aydınlatma bugün için yeterli, görsel ve estetik olarak doyurucu olsa da, hem ışık şiddetinin mekânda kullanımı hem de aydınlatma elemanlarının birer kent mobilyası olması bağlamında, gerçekleştirilecek yeni düzenleme ile uyumlu bir aydınlatma tasarımı yapılmalıdır.

Sanatsal objeler

Azadlık Meydanı'nda şu anki haliyle sanatsal veya anıtsal öğeler bulunmamaktadır. Ülkenin ulusal bağımsızlık tarihine ışık tutması anlamında, meydanın bu değerini yansıtacak bu tür öğelerin uygun ölçeklerde tasarlanarak konumlandırılmasının uygun olduğu düşünülmektedir. Gerek yaşanan olayların gelecek nesillere aktarılmasında, gerekse çağdaş kent yaşamının estetik gereksinimini karşılamada rol oynayacak sanatsal objelerin peyzajla birlikte ele alınması tasarımcılarca dikkate alınmalıdır.

Su ögesi

Meydanda su ögesi bulunmamaktadır. Ancak, meydanın güneyindeki Milli Parkta, Hükümet Evinin tam karşısına düşen eksen üzerinde havuzlar yer almaktadır. Öyle ki, havuz ve Hükümet Evi ile bunların arasında kalan meydan bir bütün olarak düşünülerken tasarlanmış izlenimi vermektedir (Şekil 5.2 ve 5.3). Bu nedenle, meydanın park ile bütünleşmesi halinde bu eksiklik başarılı bir şekilde giderilebilecektir.

Su elemanları, mekâna görsel, işitsel ve zihinsel dinginlik katan elemanlardır. Hareket halindeki suyun görüntüsünün çekiciliği evrenseldir. Su, kentsel mekân düzenlemelerinde başlıca öge olarak kullanılmaktadır. Bununla beraber, Meydanda bir çeşmenin varlığı, bir gereksinim, kültürel geçmişten gelen bir gelenek ve buluşma noktası oluşturması gibi nedenlerle gerekli görülmektedir.

Şekil 5.2: Hükümet Evinden Azadlık Meydanı ve Milli Parkı bakış (URL-11)

Şekil 5.3: Milli Parktan Azadlık Meydanı ve Hükümet Evine bakış (Abdulali Kamberov)

Diğer öğeler

Meydan diğer kent mobilyaları açısından da oldukça yetersizdir. Yukarıda yapılan tüm değerlendirmeler ışığında gerçekleştirilecek tasarımda, öngörülen bütüncül düzenleme ile görsel olarak uyumlu, estetik ve işlevsel değere sahip çeşitli kent mobilyalarının konumlandırılması uygun olacaktır.

Çizelge 5.1: Azadlık Meydanı fiziksel değerlendirme kriterleri

Değerlendirme kriterleri	Azadlık meydanı		
	Yeterli/ Uygun	Yetersiz/ Uygun değil	Azadlık Meydanının nitelikleri
Sınırların sürekliliği		✓	Binaların boyutları ve konumsal uzaklıkları nedeniyle sınır ögesi olma niteliği zayıftır.
Mekânsal kapalılık		✓	Binaların boyutları ve meydanı çevreleyen taşıt yolları ve bunlar üzerindeki yoğun trafik hareketliliği belirgin bir sınır veya kapalılık hissi oluşturabilecek öğeler içermemektedir.
Oran ve Ölçek		✓	Meydan boyutları, mekân etkisi ve çevrede yer alan binaların meydanı tanımlı bir mekân haline getirmekteki etkisini azaltmaktadır.
Yaya dolaşımı		✓	Çocuklu, yaşlı ve engelli grupların meydana ulaşmalarında veya meydan çevresinde hareket halinde olmalarında sorun yaşanmaktadır.
Yer döşemeleri ve seviye farklılıkları		✓	Meydan ve taşıt yolları arasında seviye farklılıkları yoktur.
Bitkisel elemanlar		✓	Bitkisel elemanların meydanla olan ilişkisi taşıt yolları ile kesilmektedir.
Oturma birimleri		✓	Meydanda oturma birimleri yoktur, Milli parktaki oturma birimleri ile ilişki taşıt yolları nedeni ile kesilmektedir.
Aydınlatma elemanları	✓		Aydınlatma sayesinde geceleri meydan oldukça görkemli bir görünüme kavuşmakta ve turistlerin ilgi odağı haline gelmektedir.
Sanatsal objeler		✓	Azadlık Meydanı'nda şu anki haliyle sanatsal veya anıtsal öğeler bulunmamaktadır.
Su ögesi		✓	Meydanda su ögesi bulunmamaktadır.
Diğer kent mobilyaları		✓	Meydan diğer kent mobilyaları açısından oldukça yetersizdir.

5.2 Anket Çalışması ve İstatistik Değerlendirmeler

Azadlık Meydanına ilişkin mevcut plan ve projelerde, meydanda yeni bir düzenleme yapılması ve trafiğin yer altına alınması öngörülmektedir. Ancak trafiğin yer altına alınmasını öngören bu düzenleme kamuoyuna duyurulmadığı için genel olarak halkın bu projeden haberi yoktur. Bu çalışmada, bir taraftan meydanın bugünkü haliyle halk tarafından ne derecede verimli ve etkin kullanılmakta olduğu ölçülürken, diğer taraftan halkın trafiğin yer altına alınmasını öngören düzenleme hakkındaki düşünceleri ve bu bağlamda meydanın daha kullanılabilir bir mekâna dönüşmesi için ne tür öğelere (işlevsel, fiziksel, mekânsal) gerek duyulduğu sorgulanmaktadır.

Bu amaçla hazırlanan anket formu (Ek A) toplamda 36 soru içeren üç bölümden oluşmaktadır:

A- Kişisel bilgiler

B- Mekânı kullanma sıklığı ve amacı

C- Mekân hakkındaki düşünceler

5.2.1 Anket formunun içeriği

Birinci bölüm Azadlık Meydanı kullanıcılarının demografik özelliklerini irdelemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaçla kullanıcılara cinsiyetleri, yaşları, eğitim durumları, meslekleri, gelirleri, oturdukları semt ve Bakü’de yaşadıkları süre sorulmuştur. Anketin ikinci bölümünde meydanın kullanım amacı ve sıklığı irdelenmiş, üçüncü bölümde ise meydana kullanılan elemanların insanlar üzerindeki etkilerine, kullanıcıların beklenti ve değerlendirmelerine yönelik sorularla, meydana gördükleri ve görmek istedikleri fiziksel ve işlevsel ihtiyaçların neler olduğu ve kendilerine önerilen düzenlemeleri ne ölçüde talep edecekleri değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra kullanıcılara meydanın fiziksel ve işlevsel niteliklerine ilişkin sorular yöneltilmiş ve bu konulardaki beklentileri sorgulanmıştır. Bu sorgulamalar beşli Likert ölçeği kullanılarak (1-En olumsuz, 5-En olumlu olmak üzere), verilen ifadeye ne ölçüde katıldıkları ölçülmüştür. Elde edilen veriler istatistiksel yöntemlerle değerlendirilerek kullanıcıların Azadlık Meydanı’nın mevcut durumu ve meydana ilişkin önerileri hakkındaki görüşleri belirlenmiştir.

5.2.2 Uygulama yöntemi

Çalışma kapsamında Azadlık Meydanı’nın kullanıcılar tarafından ne şekilde değerlendirildiğinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen ankette bireylerin meydanı kullanma sıklığı ve kullanma amacı özellikle dikkate alınmıştır. Bölgede yürürlükte olan “Azadlık Meydanı Çevresi ve Karayolu Entegrasyonlar Planı” ve “Kentsel Tasarım Uygulama Taslak Projesi” ile getirilen düzenlemeler, bir kent meydanının sahip olması gereken özellikler, tasarım ve planlama kriterleri öncelikli olarak tespit edilmiştir. Azadlık meydanı, çevresindeki yapıların tarihi, kültürel, mimari öneme sahip olmaları nedeniyle, Bakü’nün turistik açıdan en çok ilgi çeken bölgesidir. Tarihi ve turistik açıdan büyük öneme sahip bir alan olmasına rağmen, kara yolunun meydanın ortasından geçmesi nedeniyle kullanımı güçleşen meydan,

şehirdede daima yaşayanlar için yoğun trafik anlamına gelmektedir. Anket soruları meydanın bu durumu göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Mümkün olan en geniş kullanıcı profiline erişebilmek maksadıyla anket görüşmeleri planlı olarak hafta içi ve hafta sonu olmak üzere haftanın bütün günlerinde, gün boyunca farklı saat aralıklarında gerçekleştirilmiştir. Böylece meydanı günlük iş yaşantısının akışında kullananların yanı sıra farklı amaçlarla da kullanan kesimlerin kapsanması hedeflenmiştir. Anketler meydana erişimin sağlandığı dört caddenin meydanla birleştiği noktalarda uygulanarak şehrin her yönünden yaya olarak gelen her kesim kapsanmaya çalışılmıştır. Anket uygulaması yapılan bu noktalar A,B,C,D harfleri ile (Şekil 5.4)'de gösterilmiştir.

Şekil 5.4: Anket görüşmesi gerçekleştirilen konumlar.

5.2.3 İstatistik değerlendirme metodu

Araştırmada kantitatif, yüz yüze anket tekniği kullanılmış ve toplamda 200 kişiyle görüşülmüştür. Anket, demografik verilerin tespitini hedefleyen birinci bölümü takip eden iki bölüme daha sahiptir. İkinci bölümde deneklerin kendileri için uygun olan bir seçeneği tercih etmeleri istenmişken, üçüncü bölümde ise, mekân hakkındaki düşünceler başlıklı sorularda seçeneklere katılma dereceleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın saha uygulamasının tamamlanması ile birlikte tüm veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Tüm sorulara ilişkin gözlemlerin frekans dağılımları çıkartılmıştır. Ayrıca, likert ölçekli sorular için betimsel istatistikler hesaplanmıştır.

SPSS programına girilen verilerin frekans ve yüzde dağılımları, ortalama, standart sapma, varyans gibi merkezi eğilim ölçütleri ile çapraz tabloların hazırlanması için Analyze menüsü altındaki "Descriptive Statistics" komutu içinde yer alan "Frequencies" komutu kullanılır. Eğer seçilen değişkenlere ilişkin daha başka istatistiklerin de görüntülenmesi istenirse, "Frequencies" ana iletişim penceresinin sağ tarafındaki "Statistics" düğmesi tıklanır. (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2014)

Çalışmada öncelikle her soruya verilen frekans dağılımları ortaya konulmuş, ardından likert ölçekli sorulara verilen yanıtların frekans dağılımları ile beraber Aritmetik ortalamaları (mean), mod ve medyanları hesaplanmıştır.

Aritmetik ortalama bütün ortalamalar arasında en fazla kullanılan ortalama tipidir. Bunun iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan biri, Aritmetik ortalamanın hesaplanması ve anlaşılmasındaki kolaylıktır. Gerçekten günlük yaşamda ilgilendiğimiz bir konu için ortalama hesaplanmasına gerek duyulduğunda hemen aklımıza aritmetik ortalama gelir. Ancak, pekçok istatistik metodunun temelinde aritmetik ortalamasının kullanılmasının nedeni aritmetik ortalamasının bazı matematik kriterlere uymasındadır. Bu matematik kriterler eğilimsizlik, tutarlılık, etkinlik ve yeterlilik kriterleridir. Sözü edilen bu dört kriter yalnız ortalamalar için değil, tahmin amacını güden diğer istatistik tekniklerin de uyması gereken kriterlerdir. Daha açık bir ifadeyle, ortalama denilen ölçü araştırılan kütleli özetlemeye çalışan bir değerdir (Güler, 2012).

Mod analitik olmayan ortalamalardan biridir. Kelime olarak "moda" kelimesinden gelir. Moda bir toplumda kişilerin en fazla tekrarladıkları davranışlardır. Bir pop sanatçısının, bir restoranın veya bir takımı tutmanın moda olması gibi. İstatistik olarak mod bir seride en fazla tekrarlanan değer anlamında kullanılmaktadır (Güler, 2012).

Medyan, küçükten büyüğe doğru sıralanmış olan bir veri kümesinde tam ortaya düşen değerdir. Bu tanıma dikkat edecek olursak veri kümesi içinde aşırı küçük veya aşırı büyük bir değer bulunduğunda bu aşırı değer ya da değerlerin medyanı -ki medyan bir ortalamadır- etkilemeyeceği açıktır. O halde ortalamasının aşırı

değerlerden etkilenmesi istenmiyorsa medyan tercih edilebilir bir değer olarak karşımıza çıkar. Medyanın en önemli özelliği aşırı değerlerden çok fazla etkilenmemesidir. Bu özelliği nedeniyle seride bulunan aşırı değerlerin ortalama üzerinde etki yaratmaması arzu edildiğinde medyandan yararlanılabilir. (Güler, 2012)

Bir sonraki aşamada, likert ölçekli sorular çok değişkenli istatistik analiz yöntemlerinden tek yönlü varyans analizi (one-way ANOVA) veya bağımsız örneklem t-testi (independent sample t-test) ile incelenmiştir. Burada amaç, incelenen bir bağımlı değişken açısından, sorulara verilen yanıtlarda bağımsız gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığının ortaya çıkartılmasıdır.

Ortalamaları arasında fark olup olmadığı incelenen bağımsız gruplar yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, Bakü’de ikamet süresi, meydanı kullanma amacı, meydanı kullanma sıklığı, meydanı kullandığı zaman dilimi, meydanda geçirilen zaman miktarı gibi demografik ve sosyal değişkenlerdir. Bu inceleme likert ölçeğinde düzenlenmiş toplamda yirmi adet soru üzerinde gerçekleştirilmiştir. Her bir bağımlı değişken açısından ortalamaları arasında anlamlı farklar bulunan gruplar belirlenerek bunun sebepleri irdelenmiştir. Bağımsız değişkenin iki gruptan oluşması halinde “bağımsız örneklem t-test”, ikiden fazla gruptan oluşması halinde “tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA)” uygulanmıştır.

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ikiden fazla farklı gurubun ortalamalarının karşılaştırılmasında kullanılır. Bu testin varsayımları;

1. Grupların bağımsız olması,
2. Test edilecek değişkenin verilerinin normal dağılması,
3. Grupların varyanslarının homojen olmasıdır (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2014).

Tek yönlü varyans analizinde öncelikle ANOVA tablosundaki sig.(anlamlılık(p)) değeri incelenir. $p>0,05$ ise gruplar arasında anlamlı bir fark yoktur. $p<0,05$ ise gruplar arasında incelenen özellik bakımından anlamlı fark olduğu anlaşılır. Gruplar arasında fark var ise; Homogeneity of variance test (varyansların homojenliği testi) tablosundaki sig.(anlamlılık(p)) değeri incelenir. $p>0,05$ ise varyanslar homojen dağılmıştır, $p<0,05$ ise varyanslar homojen dağılmamıştır. Bu yorum uygulanacak post-hoc testi belirlemek için kullanılır. Post-hoc testi eğer varyans analizi sonucunda gruplar arasında bir fark bulunmuşsa, farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını

tespit etmek için kullanılır. Post-hoc testlerinde birçok seçenek bulunmaktadır. Hepsinin temel işlevi aynıdır (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2014).

Çalışmada, varyansların homojen dağıldığı durumlarda “Equal Variances Assumed” başlığı altındaki testlerden “Tukey”, varyansların homojen dağılmadığı durumlarda “Equal Variances Not Assumed” başlığı altındaki testlerden “Tamhane” metodu kullanılmıştır.

Bağımsız örneklem t-testi, iki gruba ait olan ortalamaların birbirinden farklı olup olmadığını test etmek amacıyla kullanılan bir istatistiksel analiz yöntemidir. Temel varsayımları;

1. Karşılaştırılacak olan grupların birbirinden bağımsız olmaları,
2. Bu gruplardan elde edilen ölçümlerin en az eşit aralıklı ölçek düzeyinde ölçülmüş olmaları,
3. Her bir grupta ölçümlerin normal dağılım gösteriyor olmasıdır.

Analiz işletildiğinde “independent samples test” tablosundaki “F” değeri varyansların homojen olup olmadığını test etmek için kullanılır. Hemen yanındaki “Sig.” değeri 0,05’ten büyükse varyanslar homojen, küçükse varyanslar homojen değil demektir. Bu durumda tablodaki uygun satır dikkate alınarak, o satırdaki “Sig. (2-tailed)” değerine bakılır. Bu değer 0,05’ten küçükse karşılaştırılan gruplar arasında anlamlı fark olduğuna, 0,05’ten büyükse fark olmadığına karar verilir (URL-12).

Anakütledeki eleman sayısı bilinmediğinde dağılımın şekli hakkında yol gösterici teoremlerin başında Merkezi Limit Teoremi gelir (Armutlulu, 2008). Merkezi Limit Teoremine göre anakütleden tesadüfi olarak “n” birimlik örnekler seçildiğinde, örnek ortalamalarının dağılımı, anakütleden çekilebilecek aynı büyüklükteki tüm mümkün örneklerin hepsinin ortalamasının olasılık dağılımıdır (Bowerman vd, 2013). Bir başka ifade ile bir veri kümesinin dağılımı normal olmasa bile, bu dağılımdan elde edilecek örneklemelerin ortalamalarının dağılımları normal dağılıma yaklaşmaktadır (Gürsakal, 2013). Olasılıkta çekim gücü gösteren bir dağılım vardır. Ortalamalar belirli bir limitten sonra dağılım olarak bu dağılıma yakınsar. Dağılım ne şekilde olursa olsun “n” sayısı artış gösterdikçe ortalama bir standart dağılıma yakınsama gösterir. Örneklem 30’dan büyük olduğunda dağılımın normal dağılıma yakınsadığı

görülmüştür (Armutlulu, 2008). Merkezi Limit Teoreminin geçerli olabilmesi için örneklem büyüklüğünün en az 100 olması gerektiği de ifade edilmektedir.

Merkezi Limit Teoreminin geçerliliği sürekli rassal değişkenlerin toplamlarıyla sınırlı değildir; kesikli rassal değişkenlere de genişletilebilir (Newbold, 1995).

Bakü'nün toplam nüfusu 2 milyonun üzerindedir. Bu nüfus içerisinde Azadlık Meydanı kullanıcılarının sayısı ise bilinmemektedir. Örneklem büyüklüğünün 200 kişi olarak belirlenmesi ile Merkezi Limit Teoremi varsayımı doğrultusunda örneklemin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir.

5.3 Saha Çalışması Bulguları

Azadlık Meydanı'nda 2015 yılının Nisan ayında 200 kişi ile yapılan ankette, denekler rastgele seçilmiş olup anket yüz yüze görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Yürütülen anket çalışması, hafta içi ve hafta sonu; sabah, öğlen, öğleden sonra, akşam ve gece olmak üzere farklı zaman dilimlerinde uygulanmıştır.

Anketlerin 136 adedi hafta içi, 64 adedi hafta sonu gerçekleştirilmiştir (Çizelge 5.2). Bağımsız iki örneklem T testi sonuçlarına göre, meydanı hafta içi veya hafta sonu kullanan gruplar arasında incelenen bağımsız değişkenler açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Çizelge 5.2: Anketlerin gerçekleştirildiği günler.

Görüşme yapılan gün	Gözlem sayısı	Oran(%)
Hafta içi	136	68,0
Hafta sonu	64	32,0
Toplam	200	100,0

Anketin yapıldığı saat aralığına göre bakıldığında homojen dağılmadığı görülmektedir (Çizelge 5.3). Bunun çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Sabah saatlerinde daha az görüşme yapılmasının sebebi insanların işe yetişmek için acele etmeleri, gece 20.00'den sonra ise bu sefer hızla eve gitme isteği ve ortalığın tenhalaşması nedeniyle görüşmek istememeleridir. Bu nedenle sabah ve gece saatlerinde gerçekleştirilen anket sayısı oran olarak daha düşük kalmıştır.

Çizelge 5.3: Anketlerin gerçekleştirildiği saat dilimleri

Zaman dilimi	Gözlem sayısı	Oran(%)
Sabah-12.00'den önce	10	5,0
Öğlen-12.00-14.00 arası	40	20,0
ÖğledenSonra-14.00-18.00 arası	62	31,0
Aksam-18.00-20.00 arası	75	37,5
Gece-20.00'den Sonra	13	6,5
Toplam	200	100,0

Görüşmeler sahada Azadlık Meydanı'na erişimin sağlandığı dört farklı noktada uygulanmış ve yaklaşık eşit sayıda dağılmıştır. (Çizelge 5.4).

Çizelge 5.4: Anketlerin gerçekleştirildiği noktalar

Anket yapılan konum	Gözlem sayısı	Oran(%)
A	55	27,5
B	46	23,0
C	59	29,5
D	40	20,0
Toplam	200	100,0

Demografik Bilgiler

Araştırmaya katılan 200 kişinin sosyal yapısını belirlemek amacıyla kullanıcılara yaşları, cinsiyetleri, eğitim durumları, meslekleri, gelirleri, oturdukları semt ve Bakü'de yaşadıkları süre ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Deneklerin yaş gruplarına göre dağılımı çizelge 5.5'de görülmektedir. Azerbaycan İstatistik Kurumundan alınan 2014 verilerine göre Bakü kentindeki yaş guruplarının nüfus içindeki dağılımı ise çizelge 5.6'te verilmiştir. Yaş gurupları sınıflaması aynı olmamakla beraber benzeşmektedir. Örnekleme yer alan deneklerin yaş gurupları dağılımının, nüfus içindeki gerçek dağılım oranlarından farklı olduğu görülmektedir. Bu sapmanın bazı nedenleri vardır. Öncelikle, meydan kullanıcıları ağırlıklı olarak genç nesildir. Ayrıca, genç nüfus grubunun zaman kısıtı daha az olduğundan bu grup gönüllü katılımı ile gerçekleştirilen anket görüşmelerine katılmakta daha rahat davranabilmiştir. En üst yaş grubunun katılım oranının düşük olmasında ise başlıca etken bu grubun yaşlarından ötürü çok fazla dışarıda zaman geçirmemesi, ayrıca anketin ne demek olduğuna dair bir fikirlerinin olmaması ve bu nedenle fikir sahibi olmadıkları bir etkinlikte bulunmaktan çekinmeleridir.

Çizelge 5.5: Deneklerin yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş gurupları	Gözlem sayısı	Oran(%)
18-25 yaş	97	48,5
26-35 yaş	62	31,0
36-45 yaş	11	5,5
46-55 yaş	13	6,5
56 üstü	17	8,5
Toplam	200	100,0

Çizelge 5.6: Bakü’de yaş gruplarına göre nüfus dağılımı (2014)

Yaş grupları	2014 yılı nüfusu	Toplam Nüfusa oranı	20+ yaş nüfus	20+yaş nüfusa oranı
0-19	569089	%25,8	1635141	-
20-24	189561	%8,6		%11,6
25-34	433445	%19,7		%26,5
35-44	319721	%14,5		%19,6
45-54	324096	%14,7		%19,8
55 üstü	368318	%16,7		%22,5
Toplam	2204230	%100		%100

Görüşmelerde kadın-erkek oranındaki dengesiz dağılımda, kültürel olarak bir kadının tanımadığı bir erkekle diyaloga girmesinin hoş karşılanmaması ve yüz yüze konuşmaktan çekinmesi etken olmuştur (Çizelge 5.7). Ayrıca cinsiyet bağımsız değişkeni için mekâna ilişkin düşünceler bölümünde yer alan sorgulamalarla ilgili bağımsız örneklem T testi yapılmış ve incelenen değişkenler açısından cinsiyet grupları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Çizelge 5.7: Deneklerin cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	Gözlem sayısı	Oran(%)
Kadın	59	29,5
Erkek	141	70,5
Toplam	200	100,0

Azerbaycan Cumhuriyeti’ndeki eğitim sisteminin ilk kademesi İptidai tahsil (ilkokul) 4. sınıfa kadar, ikinci kademesi esas tahsil (ortaokul) 8. sınıfa kadar, üçüncü kademesi orta tahsil (lise) 11. sınıfa kadardır. Ülkede, yasal zorunluluk olmamasına rağmen, 8. sınıfa kadar okunması tüm yurttaşlar tarafından benimsenmiş asgari düzey olarak kabul görmektedir. Bununla birlikte imkanları dahilinde tüm aileler çocuklarının üniversite tahsili almasını teşvik etmektedir. Ailelerin bu konudaki teşviki özellikle Sovyet döneminden sonra artmıştır. Bu nedenle özellikle başkent

Bakü'de öğrenim düzeyi oldukça yüksektir. Bu konuda İstatistik Kurumundan güncel bir veri temin edilememiştir. Çizelge 5.8'de görülen deneklerin öğrenim düzeylerinin yüksek olması bu şekilde açıklanmakta, kullanıcıların öğrenim düzeyine göre dağılımının, toplumun genel öğrenim düzeyiyle büyük oranda benzeştiği görülmektedir.

Çizelge 5.8: Deneklerin öğrenim düzeyine göre dağılımı

Öğrenim Düzeyi	Gözlem sayısı	Oran(%)
Okuryazar değil	0	0
Okuryazar	0	0
Ortaokul 8-cı sınıf	2	1,0
Ortaokul 11-cı sınıf	25	12,5
Ön lisans	44	22,0
Lisans	111	55,5
Lisansüstü	18	9,0
Toplam	200	100,0

Deneklerin mesleklerine göre dağılımı çizelge 5.9'da verilmiştir. Diğer olarak adlandırılan başlık altında diplomat, tarihçi, sporcu, itfaiyeci, güvenlik elemanı, barmen, bahçıvan, postacı, hademe ve işsizler yer almaktadır.

Çizelge 5.9: Deneklerin mesleklerine göre dağılımı

Meslek gurubu	Gözlem sayısı	Oran(%)
Asker	4	2,0
Zanaatkar	6	3,0
Doktor	6	3,0
Ev hanımı	3	1,5
Hemşire	20	10,0
İnşaat işçisi	17	8,5
Mimar	13	6,5
Muhasebeci	24	12,0
Mühendis	12	6,0
Öğrenci	34	17,0
Öğretmen	14	7,0
Ressam	10	5,0
Satış temsilcisi	7	3,5
Şoför	5	2,5
Diğer	25	12,5
Toplam	200	100,0

Anket çalışmasının gerçekleştirildiği 2015 Nisan ayında 1 Azerbaycan Manatı 3,20 Türk Lirasına 1.21 Amerikan Dolarına karşılık gelmektedir (Url-13). Azerbaycan İstatistik Kurumu verilerine göre 2013 yılında Bakü'de devlet memurların aylık

ortalama ücreti 621 manat, yönetici düzeydeki memurların ortalama aylık ücreti ise kadınlarda 979, erkeklerde 1004 manattır. (Çizelge 5.10) Ücretli çalışanların ortalama aylık geliri 600 Azerbaycan Manatı düzeyindedir (Çizelge 5.11). Saha çalışmasında görüşülen deneklerin ifade ettiği aylık gelirleri ile devletin açıklamış olduğu rakamların birbirinden farklı olduğu görülmektedir (Çizelge 5.12). Bakü'deki en düşük ücret devlet rakamlarına göre 401 manat olduğu halde, deneklerin %15-i 250 manatın altında kazandıklarını ifade etmektedir.

Çizelge 5.10: Bakü'de devlet memurlarının ortalama aylık geliri (2013)

Yıl	Ortalama kamu çalışanı aylık geliri (Azerbaycan Manatı)	Kamuda üst düzey yönetici ortalama aylık geliri (Azerbaycan Manatı)	
		Erkekler	Kadınlar
2013	621,5	1004,3	979,4

Çizelge 5.11: Bakü'de ücretli çalışanların ortalama aylık geliri (2013)

Yıl	Ortalama aylık gelir (Azerbaycan Manatı)	Aylık gelir (Azerbaycan Manatı)	
		En yüksek	En düşük
2013	600,5	1247,9	401,0

Çizelge 5.12: Deneklerin aylık hane gelirine göre dağılımı

Ailenin aylık geliri	Gözlem sayısı	Oran(%)
250 manattan az	30	15,0
250-500 manat	61	30,5
500-750 manat	61	30,5
750-1000 manat	23	11,5
1000-1250 manat	15	7,5
1250 manattan fazla	10	5,0
Toplam	200	100,0

Azerbaycan İstatistik Kurumunun Bakü'de yaşama süresine ilişkin bir çalışması bulunmamaktadır. Ancak iş olanakları nedeniyle Bakü'nün ülke içinden göç alan fakat buna karşılık göç vermeyen bir kent olduğu bilinmektedir. Çizelge 5.13'de görüleceği gibi, deneklerin büyük bir bölümü uzun süredir Bakü'de ikamet eden bireylerden oluşmaktadır.

Çizelge 5.13: Deneklerin Bakü’de yaşama süresine göre dağılımı

Bakü’de yaşama süresi	Gözlem sayısı	Oran(%)
0-5 yıl	18	9,0
6-10 yıl	8	4,0
10-20 yıl	47	23,5
20 yıldan fazla	127	63,5
Toplam	200	100,0

Görüşülen deneklerin yaklaşık %50’sinin Azadlık Meydanı’nı aynı amaçla kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir (Çizelge 5.14). Buna göre meydanı kullanım gerekçelerinin başında bir rekreasyon işlevine atıf yapan “yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için” seçeneği gelmektedir. İkinci sıradaki “buluşma mekânı olarak” yanıtı da ilk sıradaki kullanım amacını destekler niteliği ile Azadlık Meydanı’nın bir buluşma, bir araya gelme noktası olduğunu ortaya koymaktadır. Şehirlerde kentsel kimliğe katkı yapan mekânların buluşma yeri olarak tercih edildiği varsayımından hareketle, Azadlık Meydanı’nın bir buluşma yeri olarak tercih edilmesi, bu alanın bilinen ve tanınan bir alan olduğu sonucunu getirmektedir.

Çizelge 5.14: Deneklerin Meydanı kullanma amacına göre dağılımı

Meydanı kullanma amacı	Gözlem sayısı	Oran(%)
Zorunlu geçiş yapmak için	18	9,0
Yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için	99	49,5
Tek başına zaman geçirmek için	20	10,0
İş/okul yakın olduğu için	24	12,0
Buluşma mekânı olarak	39	19,5
Toplam	200	100,0

Meydanı kullanma sıklığı incelendiğinde, deneklerin büyük bir bölümü için meydanın her gün kullanılan bir mekân olmadığı görülmektedir. Meydanı kullanma sıklığı çizelge 5.15’te verilmiştir.

Çizelge 5.15: Deneklerin Meydanı kullanma sıklığına göre dağılımı

Meydanı kullanma sıklığı	Gözlem sayısı	Oran(%)
İlk defa (hiç)	3	1,5
Ayda bir ve ya daha az (seyrek)	84	42,0
Ayda birden çok, haftada bir veya daha az (ara sıra)	73	36,5
Haftada birden çok (sık sık)	33	16,5
Haftada en az beş gün (çok sık)	7	3,5
Toplam	200	100,0

Meydanın günün ilerleyen saatlerinde daha çok kullanıldığı tespit edilmiştir. Deneklerin büyük çoğunluğu meydana öğlen saatlerinden sonra zaman geçirmektedir. Meydanın en yoğun kullanıldığı zaman dilimi, mesai sonrası olan 18.00-20.00 arasındır (Çizelge 5.16).

Çizelge 5.16: Deneklerin Meydanı kullandıkları zaman dilimine göre dağılımı

Meydanın kullanıldığı zaman dilimi	Gözlem sayısı	Oran(%)
08:00-12:00	11	5,5
12:00-14:00	28	14,0
14:00-18:00	61	30,5
18:00-20:00	85	42,5
20:00'den sonra	15	7,5
Toplam	200	100,0

Meydanda geçirilen zaman miktarı incelendiğinde, deneklerin meydana uzun süreler boyunca bulunmadıkları anlaşılmaktadır. Bunun sebepleri arasında meydanın zaman geçirmek için elverişli bir mekân olmadığı düşünülebilir. (Çizelge 5.17).

Çizelge 5.17: Deneklerin Meydanda geçirilen zaman miktarına göre dağılımı

Meydanda geçirilen zaman	Gözlem sayısı	Oran(%)
Sadece transit geçiş	27	13,5
Yarım saat-bir saat arası	82	41,0
Bir saatten fazla	38	19,0
Yarım saatten az	53	26,5
Toplam	200	100,0

Mekân hakkındaki düşünceler

“Meydanda kendinizi rahat ve güvenli hissediyor musunuz” sorusuna 200 gözlemden alınan yanıtlar incelendiğinde, ortalama skorun 3,25 çıktığı görülmektedir. Bu durumda kullanıcıların kendilerini güvensiz hissetmezken, belirgin derecede güven hissi içinde de olmadıkları anlamı çıkmaktadır. Medyan ve Mod değerlerinin 3 olması bu yargıyı desteklemektedir (Çizelge 5.18).

Çizelge 5.18: Kullanıcıların meydana kendilerini rahat ve güvende hissetme durumu

Meydanda kendinizi rahat ve güvenli hissediyor musunuz?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Hiç	8	4,0	3,25	3	3
Az	20	10,0			
Biraz	102	51,0			
Fazla	54	27,0			
Çok fazla	16	8,0			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız gruplar açısından incelediğinde, meydana kullanma amacı (çizelge 5.19) ve meydana geçirilen süre (çizelge 5.20) açısından gruplar arasında farklılıklar bulunduğu tespit edilmiştir.

Meydanı kullanma amacı “tek başına zaman geçirmek” olan grubun, meydana “buluşma mekânı olarak” kullanan grupla ve “yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için” kullanan grupla arasında anlamlı farklar bulunmaktadır. Çizelge 5.19’de görüldüğü gibi, meydana kendini en fazla rahat ve güvende hisseden grup meydana “tek başına zaman geçirmek için” kullanan gruptur. Meydanı “buluşma mekânı olarak” ve “yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için” kullanan gruplar ise kendilerini en az rahat ve güvende hisseden gruplardır. Bu grupların meydana sadece buluşma mekânı olarak kısa süreliğine veya kalabalık gruplar halinde kullanmayı tercih etmeleri bu nedenle tesadüf değildir. Öte yandan kendini rahat ve güvende hissedenlerin tek başına zaman geçirmeyi tercih etmeleri de çalışmanın tutarlılığını ortaya koyan bir bulgudur.

Çizelge 5.19: Meydanı Kullanma Amacına Göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Meydanda kendinizi rahat ve güvenli hissediyor musunuz?	Between Groups	11,174	4	2,793	3,723	,006
	Within Groups	146,326	195	,750		
	Total	157,500	199			

Çizelge 5.20: Meydanı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanı Kullanma Amacı	N	Mean
Meydanda kendinizi rahat ve güvenli hissediyor musunuz?	Zorunlu geçiş yapmak için	18	3,33
	Yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için	99	3,21
	Tek başıma zaman geçirmek için	20	3,85
	İş/okul yakın olduğu için	24	3,33
	Buluşma mekânı olarak	39	2,95
	Toplam	200	3,25

Meydanda geçirilen zaman açısından ise meydanda “yarım saatten az” ile “yarım saat-bir saat arası” zaman geçiren gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Meydanı ziyaret ettiğinde burada daha az zaman geçiren grubun kendisini en az rahat ve güvende hisseden grup olduğu anlaşılmaktadır (Çizelge 5.21-5.22).

Çizelge 5.21: Meydanda Geçirilen Zaman miktarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Meydanda kendinizi rahat ve güvenli hissediyor musunuz?	Between Groups	12,579	3	4,193	5,671	,001
	Within Groups	144,921	196	,739		
	Total	157,500	199			

Çizelge 5.22: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanda Geçirilen Zaman	N	Mean
Meydanda kendinizi rahat ve güvenli hissediyor musunuz?	Sadece transit geçiş	27	3,26
	Yarım saatten az	53	2,85
	Yarım saat-bir saat arası	82	3,46
	Bir saatten fazla	38	3,34
	Toplam	200	3,25

Kullanıcıların meydanı kullanım ve işlev olarak yeterli bulup bulmadıklarının irdelendiği soruda ortalama skorun 2,91, en çok tekrar eden yanıtın 3 (biraz) olduğu bulunmuştur (çizelge 5.23). Bu durum, meydanın işlevsel olarak tatmin edici yeterlilikte olmadığını göstermektedir.

Çizelge 5.23: Kullanıcıların meydanı kullanım ve işlev olarak yeterli bulma durumu

Meydanı kullanım ve işlev olarak yeterli buluyor musunuz?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Hiç	14	7,0	2,91	3	3
Az	41	20,5			
Biraz	100	50,0			
Fazla	39	19,5			
Çok fazla	6	3,0			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız gruplar açısından incelediğinde gelir durumu, meydana kullanma amacı, meydana geçirilen zaman miktarı açısından farklılıklar tespit edilmiştir. Aylık hane gelirine göre orta gelir düzeyindeki gruplarla en üst gelir düzeyindeki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Orta gelir grupları meydana kullanım ve işlev olarak yetersiz bulurken, en üst gelir grubu tam tersi fikirdedir (Çizelge 5.24-5.25).

Çizelge 5.24: Gelir düzeyine göre ANOVA Tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Meydanı kullanım ve işlev olarak yeterli buluyor musunuz?	Between Groups	12,232	5	2,446	3,247	,008
	Within Groups	146,148	194	,753		
	Total	158,380	199			

Çizelge 5.25: Gelir düzeyine göre bağımsız grup ortalamaları

	Gelir düzeyi	N	Mean
Meydanı kullanım ve işlev olarak yeterli buluyor musunuz?	250 manat dan az	30	3,03
	250-500 manat	61	2,92
	500-750 manat	61	2,70
	750-1000 manat	23	2,70
	1000-1250 manat	15	3,27
	1250 manat dan fazla	10	3,70
	Toplam	200	2,91

Meydanı kullanma amacına göre ise, tek başına zaman geçirmek maksadıyla meydana kullanan grup ile sadece buluşma mekânı olarak kullanan grup arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Meydanı buluşma mekânı olarak kullanan grup, meydana işlevsel olarak yeterli bulmadığı için burada zaman geçirmezken, meydana işlevsel olduğunu düşünen grubun burada en fazla zaman geçiren grup olması tutarlı bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır (Çizelge 5.26-5.27).

Çizelge 5.26: Meydanı kullanma amacına göre ANOVA Tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Meydanı kullanım ve işlev olarak yeterli buluyor musunuz?	Between Groups	8,996	4	2,249	2,936	,022
	Within Groups	149,384	195	,766		
	Total	158,380	199			

Çizelge 5.27: Meydanı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanı Kullanma Amacı	N	Mean
Meydanı kullanım ve işlev olarak yeterli buluyor musunuz?	Zorunlu geçiş yapmak için	18	2,78
	Yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için	99	2,97
	Tek başıma zaman geçirmek için	20	3,40
	İş/okul yakın olduğu için	24	2,83
	Buluşma mekânı olarak	39	2,62
	Toplam	200	2,91

Aynı şekilde, meydana en az zaman geçiren grupla en fazla zaman geçiren grup arasında da anlamlı bir fark bulunmuştur. Meydanda en az zaman geçiren grubun meydana işlev olarak yeterli bulma skoru diğer gruplar arasında en düşük düzeydeyken, en fazla zaman geçiren grubun skoru en yüksek olmaktadır (Çizelge 5.28-5.29).

Çizelge 5.28: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Meydanı kullanım ve işlev olarak yeterli buluyor musunuz?	Between Groups	12,604	3	4,201	5,649	,001
	Within Groups	145,776	196	,744		
	Total	158,380	199			

Çizelge 5.29: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanda Geçirilen Zaman	N	Mean
Meydanı kullanım ve işlev olarak yeterli buluyor musunuz?	Sadece transit geçiş	27	2,93
	Yarım saatten az	53	2,57
	Yarım saat-bir saat arası	82	2,94
	Bir saatten fazla	38	3,32
	Toplam	200	2,91

Kullanıcıların genel olarak meydana sorun yaşıyor yaşımadıklarını ölçmeye yönelik soruya verilen yanıtların ortalama skoru 2,59 bulunurken, en fazla tekrar eden yanıt “biraz (3)” olmuştur. Bu durum kullanıcıların meydana ilişkin çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını ancak bunun çok büyük boyutlara ulaşmadığını göstermektedir (çizelge 5.30).

Çizelge 5.30: Kullanıcıların meydana sorun yaşama düzeyi

Meydanda sorun yaşıyor musunuz?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Hiç	43	21,5	2,59	3	3
Az	32	16,0			
Biraz	94	47,0			
Fazla	27	13,5			
Çok fazla	4	2,0			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız gruplar arasındaki farklılıklar sorgulandığında ise yaş, eğitim düzeyi, meydana kullanma amacı, meydana geçirilen zaman miktarı değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir. En genç yaş gurubu ile 26-35 yaş gurubu ve yine en genç yaş gurubu ile en yaşlı grup arasında bu soruya verilen yanıtlar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. 26-35 ve 56 üstü yaş gurupları meydana daha fazla sorun yaşamaktadırlar. 56 üstü yaş gurubunda fiziksel yetersizliklerin baş göstermeye başlamış olması, 26-35 yaş grubunda da muhtemelen küçük çocuk sahipliği oranının yüksek olması, bu grupların meydana erişimde güçlükler yaşamasının nedenleri olarak düşünülebilir. Meydanın geniş taşıt yolları ile çevrili olması ve bu yollardaki trafik yoğunluğu, fiziksel olarak kullanıcının mekânla ilişkisini, mekâna erişimini zayıflatan bir durumdur. Böyle bir sonucun ortaya çıkması bu sebeplerden dolayı şaşırtıcı karşılanmamalıdır (çizelge 5.31-5.32).

Çizelge 5.31: Yaş gruplarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Meydanda sorun yaşıyor musunuz?	Between Groups	16,091	4	4,023	3,993	,004
	Within Groups	196,464	195	1,008		
	Total	212,555	199			

Çizelge 5.32: Yaş gruplarına göre bağımsız grup ortalamaları

	Yaş gurubu	N	Mean
Meydanda sorun yaşıyor musunuz?	18-25 yas	97	2,34
	26-35 yas	62	2,87
	36-45 yas	11	2,45
	46-55 yas	13	2,46
	56 ustü	17	3,12
	Toplam	200	2,59

Öğrenim düzeyine göre yapılan analizde, gözlem sayısı çok düşük olduğu için 8. sınıf mezunlarını içeren grup göz ardı edildiğinde, öğrenim düzeyi arttıkça meydana sorun yaşama düzeyinin azaldığı görülmektedir. Bu nedenle lisansüstü öğrenime sahip grubun 11. sınıf ve ön lisans grupları ile arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmaktadır (Çizelge 5.33-5.34).

Çizelge 5.33: Öğrenim düzeyine göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Meydanda sorun yaşıyor musunuz?	Between Groups	12,923	4	3,231	3,156	,015
	Within Groups	199,632	195	1,024		
	Total	212,555	199			

Çizelge 5.34: Öğrenim düzeyine göre bağımsız grup ortalamaları

		Eğitim düzeyi	N	Mean
Meydanda sorun yaşıyor musunuz?		Ortaokul 8-cı sınıf	2	2,00
		Ortaokul 11-cı sınıf	25	2,96
		Ön lisans	44	2,75
		Lisans	111	2,55
		Lisansüstü	18	1,94
		Toplam	200	2,59

Meydanı kullanma amacına göre incelendiğinde, meydana sorun yaşama düzeyi en yüksek iki grubun meydana “buluşma mekânı olarak” ve “yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için” kullanan gruplar olduğu, en az sorun yaşayan grubun ise “tek başına zaman geçiren” grup olduğu görülmektedir. Sorun yaşama düzeyi en yüksek iki grubun ortalamaları ile sorun düzeyi en düşük grubun ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Bu sonuç, bu gruplar arasında daha önce tespit edilen farklılıkları destekleyen ve pekiştiren tutarlı bir bulgudur (çizelge 5.35-5.36).

Çizelge 5.35: Meydanı kullanma amacına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Meydanda sorun yaşıyor musunuz?	Between Groups	19,302	4	4,826	4,869	,001
	Within Groups	193,253	195	,991		
	Total	212,555	199			

Çizelge 5.36: Meydanı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanı Kullanma Amacı	N	Mean
Meydanda sorun yaşıyor musunuz?	Zorunlu geçiş yapmak için	18	2,28
	Yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için	99	2,64
	Tek başıma zaman geçirmek için	20	1,90
	İş/okul yakın olduğu için	24	2,46
	Buluşma mekânı olarak	39	3,03
	Toplam		200

Meydanda geçirilen zaman değişkenine göre yapılan incelemede, meydana en az (yarım saatten az) zaman geçiren grubun diğer tüm gruplara oranla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha fazla sorun yaşadığı bulunmuştur. Bu sonuç da, bu grubun meydana neden az zaman geçirdiğini açıklayan bulgulardan biri olarak önem kazanmaktadır. Meydanı sadece transit geçiş için kullanan grubun sorun yaşama düzeyi en düşük grup olması, bu grubun aslında meydana işlevsel nitelikte zaman geçirmiyor olması nedeniyle tesadüf değildir. (Çizelge 5.37-5.38)

Çizelge 5.37: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Meydanda sorun yaşıyor musunuz?	Between Groups	27,372	3	9,124	9,657	,000
	Within Groups	185,183	196	,945		
	Total	212,555	199			

Çizelge 5.38: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanda Geçirilen Zaman	N	Mean
Meydanda sorun yaşıyor musunuz?	Sadece transit geçiş	27	2,15
	Yarım saat-bir saat arası	82	2,49
	Bir saatten fazla	38	2,29
	Yarım saatten az	53	3,17
	Toplam		200

Meydanı çevreleyen binalar ile meydan arasında araç yollarının bulunması, sonuçlar incelendiğinde, kullanıcılar açısından rahatsız edici bir durumdur. Bu soruya verilen yanıtların ortalama skorunun 3'ün üzerinde ve en fazla tekrar eden yanıtın 4 (fazla) olduğu görülmektedir (Çizelge 5.39). Bağımsız gruplar açısından incelendiğinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Çizelge 5.39: Meydanın araç yolları ile çevrili olmasının verdiği rahatsızlık düzeyi

Meydanın çevresindeki binalar ile meydan arasında araç yolunun olması sizi rahatsız ediyor mu?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Hiç	25	12,5	3,14	3	4
Az	25	12,5			
Biraz	65	32,5			
Fazla	67	33,5			
Çok fazla	18	9,0			
Toplam	200	100,0			

Kullanıcılar meydana yeni bir düzenleme yapılması gerektiğini düşünmektedir. Bu konudaki soruya verilen yanıtların ortalama skoru 3,24 olmuştur (Çizelge 5.40).

Çizelge 5.40 Meydanda yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyma düzeyi

Sizce meydanın yeni bir düzenlemeye (tasarıma) ihtiyacı var mı?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Hiç	10	5,0	3,24	3	3
Az	25	12,5			
Biraz	91	45,5			
Fazla	55	27,5			
Çok fazla	19	9,5			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız gruplar açısından değerlendirildiğinde ise, meydana kullanma amacına göre, tek başına zaman geçirmek için kullanan grupla buluşma mekânı olarak kullanan grup arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Buna göre, meydana tek başına zaman geçirmek için kullanan grupta bu alanda yeni bir düzenleme gerekliliği düşüncesi en zayıf düzeydeyken, buluşma mekânı olarak kullanan grupta ise tam tersidir. Bu durum, iki grubun mekânı kullanma amaçlarının mekân hakkındaki düşüncelerini ne denli farklılaştırdığına yönelik önceki bulgularla uyumludur. (Çizelge 5.41-5.42)

Çizelge 5.41: Meydanı Kullanma Amacına Göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydanın yeni bir düzenlemeye (tasarıma) ihtiyacı var mı?	Between Groups	10,140	4	2,535	2,835	,026
	Within Groups	174,340	195	,894		
	Total	184,480	199			

Çizelge 5.42: Meydanı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanı Kullanma Amacı	N	Mean
Sizce meydanın yeni bir düzenlemeye (tasarıma) ihtiyacı var mı?	Zorunlu geçiş yapmak için	18	2,94
	Yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için	99	3,23
	Tek başına zaman geçirmek için	20	2,85
	İş/okul yakın olduğu için	24	3,21
	Buluşma mekânı olarak	39	3,62
	Toplam		200

Meydanda geçirilen zaman miktarına göre de bağımsız gruplar arasında anlamlı farklar tespit edilmiştir. Meydanı yarım saatten az kullanan, yani meydanda belirli bir amaç için en az zaman harcayan grubun, meydanda yeni bir düzenleme yapılması gerektiği konusundaki düşüncesi diğer gruplarla kıyaslandığında çok daha güçlüdür (Çizelge 5.43-5.44). Çizelge 5.44 incelendiğinde, meydanda geçirilen zaman miktarı ile meydanda yeni bir düzenleme yapılması gerektiği konusundaki düşünceler birbirleri ile uyumludur. Sadece transit geçiş yapanların aslında meydanda zaman geçirmediği dikkate alındığında, meydanda geçirilen zaman miktarı azaldıkça, düzenleme gereksinimi yönünde, bir başka ifadeyle mekândan duyulan memnuniyetsizlikte artış gerçekleştiği görülmektedir.

Çizelge 5.43: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydanın yeni bir düzenlemeye (tasarıma) ihtiyacı var mı?	Between Groups	24,419	3	8,140	9,967	,000
	Within Groups	160,061	196	,817		
	Total	184,480	199			

Çizelge 5.44: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanda Geçirilen Zaman	N	Mean
Sizce meydanın yeni bir düzenlemeye (tasarıma) ihtiyacı var mı?	Sadece transit geçiş	27	2,70
	Yarım saat-bir saat arası	82	3,27
	Bir saatten fazla	38	2,89
	Yarım saatten az	53	3,72
	Toplam		200

Kullanıcılar, meydanın işlevsel niteliğini artırmaya yönelik düzenlemeler yapılabileceğini düşünmektedir. Bu yönde sorulan soruya verilen yanıtların ortalama skoru 3,67, tüm yanıtların ortanca değeri 4'tür (Çizelge 5.45). Bağımsız gruplar açısından incelendiğinde her hangi bir fark tespit edilmemiştir.

Çizelge 5.45: Meydanın işlevsel niteliğini artırmaya yönelik düzenlemeler hakkındaki düşünceler

Sizce meydanın işlevsel niteliğini artıracak düzenlemeler yapılabilir mi?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	1	0,5	3,67	4	3
Hayır	10	5,0			
Belki/olabilir	79	39,5			
Evet	74	37,0			
Kesinlikle evet	36	18,0			
Toplam	200	100,0			

Meydanda estetik düzenlemeler yapılabileceği konusundaki düşünceler de aynı yöndedir. Ortalama skor 3,78, ortanca değer 4 olarak bulunmuştur (Çizelge 5.46).

Çizelge 5.46: Meydanın estetik değerini artırmaya yönelik düzenlemeler hakkındaki düşünceler

Sizce meydanın estetik değerini artıracak düzenlemeler yapılabilir mi?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	2	1,0	3,78	4	3
Hayır	8	4,0			
Belki/olabilir	74	37,0			
Evet	65	32,5			
Kesinlikle evet	51	25,5			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız guruplar açısından incelediğinde, yaş grubu, mekânın kullanıldığı zaman dilimi ve mekânda geçirilen zaman miktarı değişkenlerine göre guruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

ANOVA testi sonucunda, 18-25 yaş ile 26-35 yaş gurupları arasında fark olduğu tespit edilmiştir. Her iki grubun da konu hakkındaki düşünceleri aynı olmakla birlikte üst yaş guruplarının meydanın estetik değerini artırmaya yönelik düzenlemeler yapılması konusundaki görüşleri daha güçlüdür (Çizelge 5.47-5.48).

Çizelge 5.47: Yaş guruplarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydanın estetik değerini artıracak düzenlemeler yapılabilir mi?	Between Groups	9,042	4	2,261	2,829	,026
	Within Groups	155,833	195	,799		
	Total	164,875	199			

Çizelge 5.48: Yaş gruplarına göre bağımsız grup ortalamaları

	Yaş gurubu	N	Mean
Sizce meydanın estetik değerini artıracak düzenlemeler yapılabilir mi?	18-25 yas	97	3,58
	26-35 yas	62	4,02
	36-45 yas	11	3,64
	46-55 yas	13	3,85
	56 ustu	17	4,06
	Toplam	200	3,78

Öğleden önce (08.00-12.00) kullanıcısı ile öğleden sonra (14.00-18.00) kullanıcısı arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Sonuç itibariyle tüm zaman dilimlerindeki kullanıcılar meydanın estetik değerini artıracak düzenlemeler yapılabileceğini düşünmektedir. Fakat öğleden sonra kullanıcısı bu konuda daha az ısrarcıdır. (Çizelge 5.49-5.50)

Çizelge 5.49: Zaman dilimlerine göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydanın estetik değerini artıracak düzenlemeler yapılabilir mi?	Between Groups	12,632	4	3,158	4,045	,004
	Within Groups	152,243	195	,781		
	Total	164,875	199			

Çizelge 5.50: Zaman dilimlerine göre bağımsız grup ortalamaları

	Zaman Dilimi	N	Mean
Sizce meydanın estetik değerini artıracak düzenlemeler yapılabilir mi?	08:00-12:00	11	4,18
	12:00-14:00	28	3,86
	14:00-18:00	61	3,41
	18:00-20:00	85	3,92
	20:00 den sonra	15	4,00
	Toplam	200	3,78

Meydanda geçirilen zaman miktarı açısından değerlendirildiğinde, meydana yarım saatten az zaman geçiren grupla meydana sadece transit geçiş yapmak için kullanan grup ve bir saatten fazla kullanan grup arasında farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar yine oldukça tutarlıdır. Genel olarak tüm kullanıcılar meydanın estetik değerini artırmaya yönelik düzenlemeler yapılabileceğini düşünmektedir. Ancak bu konuda da, önceki bulgularda olduğu gibi, meydana ilişkin rahatsızlığı daha fazla olduğu için meydana en az zaman geçiren grubun meydana hiç zaman geçirmeyen ve meydana genel memnuniyeti görece yüksek olduğu için en fazla zaman geçiren gruplarla arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunması tesadüf değildir.

Aşağıdaki çizelge 5.51’de görülebileceği gibi, estetik değeri artırmaya yönelik düzenlemeler yapılabileceği inancını ifade eden ortalama skorlar ile meydana geçirilen zaman miktarı arasında ters orantılı bir ilişki bulunmaktadır (Çizelge 5.51-5.52).

Çizelge 5.51: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydanın estetik değerini artıracak düzenlemeler yapılabilir mi?	Between Groups	11,864	3	3,955	5,066	,002
	Within Groups	153,011	196	,781		
	Total	164,875	199			

Çizelge 5.52: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanda Geçirilen Zaman	N	Mean
Sizce meydanın estetik değerini artıracak düzenlemeler yapılabilir mi?	Sadece transit geçiş	27	3,48
	Yarım saat-bir saat arası	82	3,79
	Bir saatten fazla	38	3,47
	Yarım saatten az	53	4,11
	Toplam	200	3,78

Meydanda trafiğin yer altına alınmasını öngören proje doğrultusunda kullanıcılara bu konudaki görüşleri sorulmuştur. “Sizce meydandaki araç trafiği yer altına alınmalı mı” sorusuna verilen yanıtların ortalama skorunun 3,77, ortanca değer ve en çok tekrar eden yanıtların 4 (evet) olduğu, yani bu konuda güçlü bir destek olduğu görülmektedir. (Çizelge 5.53)

Çizelge 5.53: Meydanda trafiğin yer altına alınması hakkındaki görüşler

Sizce meydandaki araç trafiği yer altına alınmalı mı?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	4	2,0	3,77	4	4
Hayır	17	8,5			
Belki/olabilir	55	27,5			
Evet	70	35,0			
Kesinlikle evet	54	27,0			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız gruplar açısından incelendiğinde, eğitim düzeyi ve mekânı kullanma amacı değişkenlerine göre, gruplar arasında anlamlı farklılıklar çıktığı görülmektedir. Eğitim düzeyine göre incelendiğinde, en üst ve en alt eğitim düzeyine sahip gruplar

arasında farklılık bulunmaktadır. Öte yandan, eğitim düzeyi arttıkça meydana trafiklin yer altına alınması yönündeki düşünce zayıflamaktadır. Ancak tüm grupların bu konudaki düşüncesi aynı yöndedir. (Çizelge 5.54-5.55)

Çizelge 5.54: Eğitim düzeyine göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydanadaki araç trafiği yer altına alınmalı mı?	Between Groups	9,795	4	2,449	2,485	,045
	Within Groups	192,160	195	,985		
	Total	201,955	199			

Çizelge 5.55: Eğitim düzeyine göre bağımsız grup ortalamaları

	Eğitim düzeyi	N	Mean
Sizce meydanadaki araç trafiği yer altına alınmalı mı?	Ortaokul 8-cı sınıf	2	4,50
	Ortaokul 11-cı sınıf	25	3,88
	Ön lisans	44	3,89
	Lisans	111	3,78
	Lisansüstü	18	3,11
	Toplam	200	3,77

Mekânı kullanma amacına göre incelendiğinde, “tek başına zaman geçirmek için” kullanan grubun “zorunlu geçiş yapmak için”, “yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için” ve “buluşma mekânı olarak” kullanan gruplar ile arasında anlamlı fark bulunmuştur. Mekânı sosyal bir amaçla veya zorunluluk nedeni ile kullanan gruplar ile bireysel olarak zaman geçirme tercihinin sahip grup arasında farklılık bulunması oldukça makul bir sonuç olarak değerlendirilmelidir. (Çizelge 5.56-5.57)

Çizelge 5.56: Mekânı kullanma amacına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydanadaki araç trafiği yer altına alınmalı mı?	Between Groups	11,340	4	2,835	2,900	,023
	Within Groups	190,615	195	,978		
	Total	201,955	199			

Çizelge 5.57: Mekânı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları

	Mekâna gelir amacı	N	Mean
Sizce meydanadaki araç trafiği yer altına alınmalı mı?	Zorunlu geçiş yapmak için	18	4,00
	Yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için	99	3,80
	Tek başına zaman geçirmek için	20	3,10
	İş/okul yakın olduğu için	24	3,71
	Buluşma mekânı olarak	39	3,95
	Toplam	200	3,77

Deneklere, araç trafiğinin yer altına alınmasının meydanın işlevsel niteliğini artırıp artırmayacağı sorulduğunda, alınan yanıtların ortalama skoru 3,62, ortanca ve mod değerleri 4 (evet) olmuştur. Kullanıcıların önemli bir çoğunluğu, projenin uygulanması halinde meydanın işlevsel niteliğinin artacağını düşünmektedir. (Çizelge 5.58) Bağımsız guruplar açısından incelendiğinde, bu konudaki düşünceler hakkında anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir.

Çizelge 5.58: Trafiğin yer altına alınmasının meydanın işlevsel niteliğine etkisi hakkındaki görüşler

Sizce araç trafiğinin yer altına alınması meydanın işlevsel niteliğini artırır mı?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	3	1,5	3,62	4	4
Hayır	20	10,0			
Belki/olabilir	61	30,5			
Evet	82	41,0			
Kesinlikle evet	34	17,0			
Toplam	200	100,0			

Trafiğin yer altına alınması halinde meydanın estetik değerinin artacağı yönündeki görüş, işlevsel niteliğin artacağı yönündeki düşüncelerden biraz daha güçlüdür. Bu soruya verilen yanıtların ortalama skoru 3,85, ortanca ve mod değerleri ise yine 4 (evet) bulunmuştur. (Çizelge 5.59)

Çizelge 5.59: Trafiğin yer altına alınmasının meydanın estetik değerine etkisi hakkındaki görüşler

Sizce araç trafiğinin yer altına alınması meydanın estetik değerini artırır mı?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	2	1,0	3,85	4	4
Hayır	13	6,5			
Belki/olabilir	49	24,5			
Evet	85	42,5			
Kesinlikle evet	51	25,5			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız guruplar açısından incelediğinde, mekânda geçirilen zaman miktarı değişkeni açısından guruplar arasında farklılık olduğu görülmektedir. Meydanı yarım saatten az kullanan grup ile bir saatten fazla kullanan grup arasında anlamlı bir

farklılık bulunmaktadır. Buraya kadar yapılan analizlerden elde edilen bulgular ışığında mekân memnuniyeti en az olan ve dolayısıyla asgari düzeyde zaman geçiren grupla mekân memnuniyeti en fazla olan ve mekânda en fazla zaman geçiren grup arasında fark bulunması oldukça olağandır. Bu nedenle meydana en az zaman geçiren grubun proje sonrası meydana estetik değerinin artacağı yönündeki düşüncesi tüm bağımsız gruplar arasında en yüksek düzeydeyken, diğer grubun ise en düşük düzeyde bulunması çalışma bulgularının tutarlılığını pekiştirmektedir. (Çizelge 5.60-5.61)

Çizelge 5.60: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce araç trafiğinin yer altına alınması meydana estetik değerini artırır mı?	Between Groups	7,167	3	2,389	2,957	,034
	Within Groups	158,333	196	,808		
	Total	165,500	199			

Çizelge 5.61: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları

		Meydanda Geçirilen Zaman	N	Mean
Sizce araç trafiğinin yer altına alınması meydana estetik değerini artırır mı?	Sadece transit geçiş		27	3,70
	Yarım saat-bir saat arası		82	3,88
	Bir saatten fazla		38	3,55
	Yarım saatten az		53	4,09
	Toplam		200	3,85

“Sizce meydana bir anıt olması gerekli mi” sorusunda en fazla tekrar eden cevap belki/olabilir (3), ortalama skor ise 3,07 olmuştur. Bu durum kullanıcıların bu konuda genel olarak kararsız kaldıklarının göstergesidir. (Çizelge 5.62)

Çizelge 5.62: Meydanda anıtsal bir öge yer alması hakkındaki görüşler

Sizce meydana bir anıt olması gereklimi?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	16	8,0	3,07	3	3
Hayır	39	19,5			
Belki/olabilir	76	38,0			
Evet	54	27,0			
Kesinlikle evet	15	7,5			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız gruplar açısından incelediğinde, yaş grubuna göre 36-45 yaş ile 56 üstü yaş grupları arasında anlamlı farklılık görülmüştür. 56 üstü yaş grubunun meydana

anıtsal bir öge bulunması gerektiği yönünde ağırlık kazanan görüşü muhtemelen, meydanın, burada daha önce yer alan ve Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan etmesini takip eden yıllarda kaldırılan Lenin Heykelinin bulunduğu halini daha net hatırlamalarıdır. (Çizelge 5.63-5.64)

Çizelge 5.63: Yaş gruplarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydanda bir anıt olması gereklimi?	Between Groups	13,952	4	3,488	3,364	,011
	Within Groups	202,203	195	1,037		
	Total	216,155	199			

Çizelge 5.64: Yaş gruplarına göre bağımsız grup ortalamaları

	Yaş gurubu	N	Mean
Sizce meydanda bir anıt olması gereklimi?	18-25 yas	97	3,13
	26-35 yas	62	2,89
	36-45 yas	11	2,36
	46-55 yas	13	3,23
	56 ustü	17	3,65
	Toplam	200	3,07

Meydanda bir su ögesi olarak bir çeşme bulunmasının gerekli olup olmadığı sorusuna verilen yanıtların sonucu da genel olarak kullanıcıların bu konuda kararsız olduklarını göstermektedir. (Çizelge 5.65)

Çizelge 5.65: Meydanda bir su ögesi yer alması hakkındaki görüşler

Sizce meydanda bir çeşme olması gereklimi?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	16	8,0	2,92	3	3
Hayır	52	26,0			
Belki/olabilir	75	37,5			
Evet	46	23,0			
Kesinlikle evet	11	5,5			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız guruplar açısından gelir düzeyine göre en düşük gelir grubu (250 manattan az) ile üst gelir grubu (1000-1250 manat) arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. En düşük gelir grubundaki kullanıcıların görüşünün meydanda su ögesi bulunması yönünde olduğu da görülmektedir. (Çizelge 5.66-6.67)

Çizelge 5.66: Gelir düzeyine göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydana bir çeşme olması gereklimi?	Between Groups	12,021	5	2,404	2,420	,037
	Within Groups	192,699	194	,993		
	Total	204,720	199			

Çizelge 5.67: Gelir düzeyine göre bağımsız grup ortalamaları

	Gelir düzeyi	N	Mean
Sizce meydana bir çeşme olması gereklimi?	250 manattan az	30	3,30
	250-500 manat	61	3,05
	500-750 manat	61	2,77
	750-1000 manat	23	2,91
	1000-1250 manat	15	2,33
	1250 manattan fazla	10	2,80
	Toplam	200	2,92

Kullanıcılara, meydana işlevsel ve estetik bir öge olarak bir saat bulunmasının gerekliliği sorulduğunda alınan yanıtların ortalama skoru 3,45 olmakla birlikte ortanca değer ve en çok tekrar eden yanıt 4 (evet) olarak bulunmuştur. Bu bulguya dayanarak, kullanıcıların meydan içerisinde veya çevresinde bir saat yer almasını istedikleri sonucuna ulaşılmaktadır (Çizelge 5.68). Bu konuda bağımsız gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Çizelge 5.68: Meydanda bir saat yer alması konusundaki görüşler

Sizce meydana bir saatin olması gerekli mi?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	7	3,5	3,45	4	4
Hayır	21	10,5			
Belki/olabilir	68	34,0			
Evet	83	41,5			
Kesinlikle evet	21	10,5			
Toplam	200	100,0			

Kullanıcılara yöneltilen “Sizce meydana daha fazla kent mobilyasına gerek var mıdır” sorusuna verilen yanıtların ortalama skoru 3,64, en sık tekrar eden yanıt ve ortanca değer ise 4 (evet) olmuştur. Kullanıcılar mevcut kent mobilyalarını yetersiz bulmakta ve daha fazlasını bir ihtiyaç olarak görmektedir. (Çizelge 5.69)

Çizelge 5.69: Meydanda daha fazla kent mobilyası yer alması konusundaki görüşler

Sizce meydanda daha fazla kent mobilyasına gerek var mıdır?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	9	4,5	3,64	4	4
Hayır	33	16,5			
Belki/olabilir	36	18,0			
Evet	66	33,0			
Kesinlikle evet	56	28,0			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız guruplar açısından incelediğinde, yaş grubu ve mekânda geçirilen zaman miktarı değişkenlerine göre guruplar arasında anlamlı farklar olduğu tespit edilmiştir. Yaş grubuna göre bakıldığında, 26-35 yaş ve 56 üstü yaş guruplarının ortalamaları 18-25 yaş grubunun ortalamasından anlamlı düzeyde farklıdır. Benzer sonuçların çıktığı meydana erişim konusunda olduğu gibi, en üst yaş grubu ile küçük çocuk sahipliği oranı yüksek olması muhtemel grup, en genç yaş grubundan belirgin düzeyde farklılaşmaktadır. Bu iki grubun kent mobilyalarını işlevsel unsurlar olmaları nedeniyle daha ciddi ihtiyaçlar olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. (Çizelge 5.70-5.71)

Çizelge 5.70: Yaş guruplarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydanda daha fazla kent mobilyasına gerek var mıdır?	Between Groups	30,592	4	7,648	6,019	,000
	Within Groups	247,763	195	1,271		
	Total	278,355	199			

Çizelge 5.71: Yaş guruplarına göre bağımsız grup ortalamaları

	Yaş gurubu	N	Mean
Sizce meydanda daha fazla kent mobilyasına gerek var mıdır?	18-25 yas	97	3,28
	26-35 yas	62	4,02
	36-45 yas	11	3,73
	46-55 yas	13	3,46
	56 ustü	17	4,35
	Toplam	200	3,64

Mekânda geçirilen zaman miktarına göre incelendiğinde ise meydanda en az zaman geçiren (yarım saatten az) grup ile hiç zaman geçirmeyen (transit geçiş) grup arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Meydanda işlevsel olarak hiç zaman geçirmeyen grubun kent mobilyası ihtiyacı içinde olmaması, öte yandan meydanda

çok az zaman geçiren grubun diğer bir çok konuda olduğu gibi kent mobilyalarını da yetersiz görüyor olması beklenen bir durumdur. (Çizelge 5.72-5.73)

Çizelge 5.72: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydanda daha fazla kent mobilyasına gerek var mıdır?	Between Groups	21,275	3	7,092	5,407	,001
	Within Groups	257,080	196	1,312		
	Total	278,355	199			

Çizelge 5.73: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları

		Meydanda Geçirilen Zaman	N	Mean
Sizce meydanda daha fazla kent mobilyasına gerek var mıdır?	Sadece transit geçiş		27	3,04
	Yarım saat-bir saat arası		82	3,63
	Bir saatten fazla		38	3,45
	Yarım saatten az		53	4,08
	Toplam		200	3,64

Bitkisel elemanların gerekliliği hakkındaki düşünceleri sorgulamak maksadıyla yöneltilen “Sizce meydanda daha fazla ağaç ve çiçeğe gerek var mıdır” sorusu araştırma boyunca elde edilen en güçlü yanıtla sonuçlanmıştır. Verilen yanıtların ortalama skoru 4,15, ortanca değer 4 (evet), en fazla tekrar eden yanıt 5 (kesinlikle evet) olmuştur. Kullanıcılar çok açık bir şekilde daha fazla bitkisel eleman gereği olduğu kanaatindedir. (Çizelge 5.74) Bağımsız grup ortalamaları arasında bir fark bulunmaması, kullanıcıların bu konuda homojen olduğunu göstermesi açısından da değerli bir bulgudur.

Çizelge 5.74: Meydanda daha fazla bitkisel eleman yer alması konusundaki görüşler

Sizce meydanda daha fazla ağaç ve çiçeğe gerek var mıdır?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	2	1,0	4,15	4	5
Hayır	7	3,5			
Belki/olabilir	33	16,5			
Evet	75	37,5			
Kesinlikle evet	83	41,5			
Toplam	200	100,0			

Kullanıcıların “Sizce meydanda sosyal ve rekreasyonel tesise gerek var mıdır” sorusuna verdikleri yanıtların ortalama skoru 3,78’dir. Ortanca ve mod ise 4 (evet)

olmuştur. Buna göre kullanıcıların sosyal ve rekreasyonel tesis ihtiyacı içinde oldukları açık bir şekilde kendini göstermektedir (Çizelge 5.75).

Çizelge 5.75: Sosyal ve rekreasyonel tesis gerekliliği konusundaki görüşler

Sizce meydanda sosyal ve rekreasyonel tesise gerek var mıdır?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	5	2,5	3,78	4	4
Hayır	23	11,5			
Belki/olabilir	41	20,5			
Evet	73	36,5			
Kesinlikle evet	58	29,0			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız gruplar incelendiğinde, meydanda geçirilen zaman miktarı değişkeni açısından gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Meydanı işlevsel olarak en kısa süreliğine kullanan grupla en uzun süreliğine kullanan grup ortalamaları arasında fark bulunmaktadır (Çizelge 5.76-5.77). Çizelge 5.76 incelendiğinde meydanda en az zaman geçiren grubun sosyal ve rekreasyonel tesis gereksinimine olan inancı en üst düzeydeyken, diğer grupta ise bu durum tam tersidir.

Çizelge 5.76: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydanda sosyal ve rekreasyonel tesise gerek var mıdır?	Between Groups	11,321	3	3,774	3,440	,018
	Within Groups	214,999	196	1,097		
	Total	226,320	199			

Çizelge 5.77: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanda Geçirilen Zaman	N	Mean
Sizce meydanda sosyal ve rekreasyonel tesise gerek var mıdır?	Sadece transit geçiş	27	3,48
	Yarım saat-bir saat arası	82	3,82
	Bir saatten fazla	38	3,47
	Yarım saatten az	53	4,09
	Toplam	200	3,78

“Sizce meydanda küçük alışveriş birimlerine gerek var mıdır” sorusuna verilen yanıtların ortalama skoru 2,63, ortanca ve mod değerleri ise 3 (belki/olabilir) olmuştur. Kullanıcıların bu konuda kararsız oldukları ancak bu kararsızlığın alışveriş

birimlerine gerek olmadığı düşüncesine daha yakın olduğu görülmektedir. (Çizelge 5.78)

Çizelge 5.78: Meydanda alış veriş birimlerinin gerekliliği konusundaki görüşler

Sizce meydanda küçük alış veriş birimlerine gerek var mıdır?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	34	17,0	2,63	3	3
Hayır	56	28,0			
Belki/olabilir	66	33,0			
Evet	39	19,5			
Kesinlikle evet	5	2,5			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız gruplar açısından incelediğinde meydanda geçirilen zaman miktarı değişkenine göre farklılık bulunmuştur. Meydanda zaman geçirmeyip sadece transit geçiş yapmak için kullanan grubun alışverişi birimlerine gerek olmadığı yönündeki düşüncesi belirginken, özellikle meydanda yarım saatten az ve bir saatten fazla zaman geçiren grupların bu konuda kararsız olduğu anlaşılmaktadır. (Çizelge 5.79-5.80)

Çizelge 5.79: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Sizce meydanda küçük alış veriş birimlerine gerek var mıdır?	Between Groups	12,758	3	4,253	3,967	,009
	Within Groups	210,117	196	1,072		
	Total	222,875	199			

Çizelge 5.80: Meydanda geçirilen zaman miktarına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanda Geçirilen Zaman	N	Mean
Sizce meydanda küçük alış veriş birimlerine gerek var mıdır?	Sadece transit geçiş	27	2,19
	Yarım saat-bir saat arası	82	2,49
	Bir saatten fazla	38	2,92
	Yarım saatten az	53	2,85
	Toplam	200	2,63

Kullanıcılara, meydanın fiziksel niteliğine ilişkin olarak, döşeme kaplamasının yürümelerini zorlaştırıp zorlaştırmadığı sorulmuştur. Soruya verilen yanıtların ortalama skoru 2,33, ortanca değer ve mod 2 (hayır) olmuştur. Kullanıcılar genel olarak, döşeme kaplamasının yürümeyi zorlaştırmadığı görüşündedir. (Çizelge 5.81)

Çizelge 5.81: Döşeme kaplaması hakkındaki düşünceler

Döşeme kaplaması yürümenizi zorlaştırıyor mu?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	16	8,0	2,33	2	2
Hayır	124	62,0			
Belki/olabilir	42	21,0			
Evet	15	7,5			
Kesinlikle evet	3	1,5			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız gruplar arasında bazı değişkenler açısından farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıklar meydanı kullanma amacı, meydanı kullanma sıklığı ve meydanın kullanıldığı zaman dilimi değişkenlerinde görülmektedir.

Meydanı kullanma amacı incelendiğinde, tüm alt grupların görüşü aynı yönde olmakla birlikte, meydanı tek başına zaman geçirmek maksadıyla kullanılan grubun mevcut durumdan en az şikâyetçi olan grup olduğu, ancak tam tersine meydanı sosyalleşme amacıyla kullanan ve yakınları ile zaman geçiren grubun bu konudaki düşüncesinin daha zayıf olduğu görülmektedir. Bu sonuç, daha önce ulaşılan birçok sonuçta olduğu gibi, sosyalleşme maksadı olmaksızın meydanda zaman geçiren grubun içinde bulunduğu çevrenin fiziksel ve işlevsel nitelikleri ile ilgilenmediği yorumuna neden olmaktadır. (Çizelge 5.82-5.83)

Çizelge 5.82: Meydanı kullanma amacına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Döşeme kaplaması yürümenizi zorlaştırıyor mu?	Between Groups	8,506	4	2,126	3,594	,007
	Within Groups	115,369	195	,592		
	Total	123,875	199			

Çizelge 5.83: Meydanı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanı Kullanma Amacı	N	Mean
Döşeme kaplaması yürümenizi zorlaştırıyor mu?	Zorunlu geçiş yapmak için	18	2,11
	Yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için	99	2,48
	Tek başıma zaman geçirmek için	20	1,90
	İş/okul yakın olduğu için	24	2,08
	Buluşma mekânı olarak	39	2,38
	Toplam		200

Meydanı kullanma sıklığına göre yapılan incelemede, çok sık kullanan grup ortalaması ile ara sıra ve seyrek kullanan gruplar arasında fark olduğu tespit edilmiştir. Çok sık kullanan grubun döşeme kaplamasından memnuniyeti en üst düzeydeyken, diğer iki grubunki daha düşüktür. Memnuniyet düzeyi ile kullanım sıklığı arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. (Çizelge 5.84-5.85)

Çizelge 5.84: Meydanı kullanma sıklığına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Döşeme kaplaması yürümenizi zorlaştırıyor mu?	Between Groups	7,891	4	1,973	3,317	,012
	Within Groups	115,984	195	,595		
	Total	123,875	199			

Çizelge 5.85: Meydanı kullanma sıklığına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanı kullanma sıklığı	N	Mean
Döşeme kaplaması yürümenizi zorlaştırıyor mu?	İlk defa(hiç)	3	1,67
	Ayda bir ve ya daha az (seyrek)	84	2,42
	Ayda birden çok, haftada birden az (ara sıra)	73	2,41
	Haftada birden çok (sık sık)	33	2,12
	Haftada en az beş gün (çok sık)	7	1,57
	Toplam	200	2,33

Meydanın kullanıldığı zaman dilimi açısından da gruplar arasında fark bulunmaktadır. Öğlen 12.00-14.00 kullanıcısı ile akşam 18.00-20.00 kullanıcısı arasında farklılık bulunmakta, akşam kullanıcısının döşeme kaplamasının yürümeyi zorlaştırmadığı yönündeki düşüncesi anlamlı düzeyde zayıf kalmaktadır. (Çizelge 5.86-5.87)

Çizelge 5.86: Meydanın kullanıldığı zaman dilimine göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Döşeme kaplaması yürümenizi zorlaştırıyor mu?	Between Groups	6,429	4	1,607	2,669	,034
	Within Groups	117,446	195	,602		
	Total	123,875	199			

Çizelge 5.87: Meydanın kullanıldığı zaman dilimine göre bağımsız grup ortalamaları

	Zaman Dilimi	N	Mean
Döşeme kaplaması yürümenizi zorlaştırıyor mu?	08:00-12:00	11	2,18
	12:00-14:00	28	1,93
	14:00-18:00	61	2,33
	18:00-20:00	85	2,47
	20:00 den sonra	15	2,33
	Toplam		200

Meydandaki döşeme kaplamasının malzeme, renk, kalite gibi niteliklerinin uygunluğu sorgulandığında en çok tekrar eden yanıt 4 (evet) olmasına rağmen ortalama skor 3,02, ortanca değer ise 3 (belki/olabilir) çıkmıştır. Genel olarak kullanıcıların bu konuda belirgin bir fikre sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. (Çizelge 5.88)

Çizelge 5.88: Döşeme kaplamasının niteliği hakkındaki görüşler

Meydandaki döşeme kaplamasının malzeme, renk, kalite gibi nitelikleri size uygun mu?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	9	4,5	3,02	3	4
Hayır	60	30,0			
Belki/olabilir	59	29,5			
Evet	62	31,0			
Kesinlikle evet	10	5,0			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız gruplar açısından incelediğinde, meydanı kullanma amacına göre grup ortalamaları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmaktadır. Söz konusu fark meydanı buluşma mekânı olarak kullanan grupta yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için kullanan grup arasındadır. Buluşma mekânı olarak kullanan grup malzeme niteliğini uygun bulmama yönünde görüş belirtmektedir. (Çizelge 5.89-5.90)

Çizelge 5.89: Meydanı kullanma amacına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Meydandaki döşeme kaplamasının malzeme, renk, kalite gibi nitelikleri size uygun mu?	Between Groups	9,997	4	2,499	2,593	,038
	Within Groups	187,923	195	,964		
	Total	197,920	199			

Çizelge 5.90: Meydanı kullanma amacına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanı Kullanma Amacı	N	Mean
Meydandaki döşeme kaplamasının malzeme, renk, kalite gibi nitelikleri sizce uygun mu?	Zorunlu geçiş yapmak için	18	3,33
	Yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için	99	3,08
	Tek başına zaman geçirmek için	20	3,10
	İş/okul yakın olduğu için	24	3,17
	Buluşma mekânı olarak	39	2,59
	Toplam		200

“Meydandaki döşeme kaplaması yeni bir tasarımla değiştirilmeli mi” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, bu konuda sorulan diğer soruların yanıtları ile tutarlı sonuçlara ulaşılmıştır. Kullanıcılar genel olarak bu konuda da kararsız görünmekte ancak yenilenmesi gerektiği yönüne daha yakın durmaktadırlar. (Çizelge 5.91)

Çizelge 5.91: Döşeme kaplamasının yeni bir tasarımla değiştirilmesi konusundaki düşünceler

Meydandaki döşeme kaplaması yeni bir tasarımla değiştirilmeli mi?					
	Gözlem sayısı (N)	Oran (%)	Ortalama	Medyan	Mod
Kesinlikle hayır	9	4,5	3,16	3	3
Hayır	36	18,0			
Belki/olabilir	89	44,5			
Evet	46	23,0			
Kesinlikle evet	20	10,0			
Toplam	200	100,0			

Bağımsız gruplar incelendiğinde, meydanı kullanma sıklığı değişkeni açısından gruplar arasında farklılık bulunduğu görülmüştür. Meydanı seyrek kullanan grupla ara sıra kullanan grup ortalamaları birbirlerinden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklı çıkmaktadır. Ara sıra kullanan grup tasarımın yenilenmesi gerektiğini düşünmektedir. (Çizelge 5.92-5.93)

Çizelge 5.92: Meydanı kullanma sıklığına göre ANOVA tablosu

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Meydandaki döşeme kaplaması yeni bir tasarımla değiştirilmeli mi?	Between Groups	13,282	4	3,320	3,605	,007
	Within Groups	179,598	195	,921		
	Total	192,880	199			

Çizelge 5.93: Meydanı kullanma sıklığına göre bağımsız grup ortalamaları

	Meydanı kullanma sıklığı	N	Mean
Meydandaki döşeme kaplaması yeni bir tasarımla değiştirilmeli mi?	İlk defa(hiç)	3	3,00
	Ayda bir ve ya daha az (seyrek)	84	2,96
	Ayda birden çok, haftada birden az (ara sıra)	73	3,45
	Haftada birden çok (sık sık)	33	3,18
	Haftada en az beş gün (çok sık)	7	2,43
	Toplam		200

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tezin literatür bölümünde, kent ve meydan kavramları tanımlanmış ve kentsel bir mekan olan meydanın kentten ayrı ele alınamayacağı görülmüştür. Batı ve Doğu kültüründe meydan kavramlarının ne ifade ettiği araştırılmıştır. Buradan hareketle, Batı kültüründe meydan kavramının başlangıcı olarak görülen Yunan agoralarının, önceleri Pazar alanı olarak kullanılan mekânlar olduğu görülmüştür. Daha sonra ticaretin gelişmesi ile bu mekânlar da önem kazanmış ve giderek kentlinin buluşma mekânı olmuştur. Zamanla agoraların etrafı dini ve yönetim yapıları ile tanımlanır hale gelmiştir. Batı toplumunda meydanın gelişme nedeni toplumun “dışa dönük” bir yapıya sahip olmasıyla ilgili olarak gelişmiştir. Doğu kültüründe ise toplum, sosyal yaşantı ve bu yaşantıyı etkileyen din inancı nedeniyle “içe dönük” bir yaşam sürmüştür. Bunun istisnaları, 9.yy’da Kahire’deki Bayn al-Qasrayn’da ve geç bir örnek olarak 17.yy’da, Isfahan’da, Meydanı Şah’ta görülür.

Çalışmada, meydanların kentsel yaşama fiziksel, sosyal ve ekonomik açıdan çeşitli katkılar kazandırması gerektiği düşünülmüş ve bu katkıların neler olabileceği araştırılmıştır. Tarihsel süreç içinde meydanların incelenmesi, belirtilen katkıları farklı örnekler üzerinde görme olanağı sağlamıştır. Meydanların niteliği üzerinde, doğal, fiziksel, sosyal ve ekonomik faktörlerin etkili olduğu belirlenmiştir. Nitelikli kentsel mekânlar elde etmek için tasarımlarda bu faktörlerin birlikte ele alınmasının gerekli olduğu sonucuna varılmıştır. Meydanlar, bu faktörler kapsamında tanımlanan özellikleri taşıdıkları takdirde, kentsel yaşama katkı sağlayabilecektir. Kullanıcıların değerlendirmelerinin ve beklentilerinin öğrenilmesi, nitelikli mekânlar oluşturmak açısından önemli bir veridir.

Yapılan literatür araştırmasında Azerbaycan’da meydanları konu alan ve özellikle kullanıcı eğilimlerini ölçen her hangi bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Azerbaycan mimarlık ve kent planlama literatüründe bir ilk olacak bu çalışma için tarihi ve ulusal önemi nedeniyle Azadlık Meydanının seçilmesi anlamlı bulunmuştur. Ayrıca Azadlık Meydanının fiziksel olarak yeniden düzenlenmesine yönelik, halk

tarafından pek bilinmeyen plan kararlarının bulunması çalışma sahası olarak bu meydanın belirlenmesinde bir diğer önemli etken olmuştur.

Saha çalışması iki kademeli olarak gerçekleştirilmiştir. Birinci kademe tamamen gözlemlere dayalıdır. Bu çalışmada, uydu fotoğrafları ve hali hazır haritalar yardımıyla alanda yapılan gözlemler doğrultusunda meydanın mevcut durumu analiz edilmiştir ve değerlendirmeler yapılmıştır. İkinci kademede ise halkın Azadlık meydanını bugünkü haliyle ne derecede verimli ve etkin kullanmakta olduğunu ve meydanın daha kullanılabilir bir mekâna dönüşmesi konusundaki düşüncelerini istatistik metotlarla ölçmeye yönelik bir anket uygulaması ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Saha çalışması kullanıcıların Azadlık Meydanı hakkındaki düşüncelerine dair önemli sonuçlar vermektedir. Bazı gurupların bazı konulardaki düşünceleri genel kullanıcı kitlesinin düşüncelerinden farklılaşmaktadır. Özellikle meydanı kullanma amacı ve meydanda geçirilen zaman miktarı açısından tespit edilen farklılıklar belirgin düzeydedir.

Görüşülen deneklerin yaklaşık %50'sinin Azadlık Meydanı'nı aynı amaçla kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Buna göre meydanı kullanım gerekçelerinin başında bir rekreasyon işlevine atıf yapan “yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için” seçeneği gelmektedir. İkinci sıradaki “buluşma mekânı olarak” yanıtı da ilk sıradaki kullanım amacını destekler niteliği ile Azadlık Meydanı'nın bir buluşma, bir araya gelme noktası olduğunu ortaya koymaktadır.

Meydanda kendini en fazla rahat ve güvende hisseden grup meydanı “tek başına zaman geçirmek için” kullanan gruptur. Meydanı “buluşma mekânı olarak” ve “yakınları/arkadaşları ile zaman geçirmek için” kullanan gruplar ise kendilerini en az rahat ve güvende hisseden gruplardır. Bu grupların meydanı sadece buluşma mekânı olarak kısa süreliğine veya kalabalık gruplar halinde kullanmayı tercih etmeleri bu nedenle tesadüf değildir. Öte yandan kendini rahat ve güvende hissedenlerin tek başına zaman geçirmeyi tercih etmeleri de çalışmanın tutarlılığını ortaya koyan bir bulgudur. Meydanda en fazla sorun yaşadığını ifade edenler de yine bu iki gruptur. En az sorun yaşayan grubun ise “tek başına zaman geçiren” grup olduğu görülmektedir.

26-35 ve 56 üstü yaş guruplarının da meydana daha fazla sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu guruplar meydana kent mobilyalarının eksikliğini en fazla hisseden kesimdir. Özellikle bu iki konuda 25 yaş altı genç nüfusla anlamlı düzeyde farklılaşmaktadırlar. Meydana erişim güçlükleri, meydanın geniş taşıt yolları ile çevrili olması, bu yollardaki araç trafiği yoğunluğu, işlevsel öğelerin eksikliği, fiziksel olarak kullanıcının mekânla ilişkisini zayıflatmaktadır. En üst yaş grubu ile küçük çocuk sahipliği oranı yüksek olması muhtemel grup arasındaki benzerlik bu nedenle anlamlıdır. Üst yaş guruplarının meydanın estetik değerini artırmaya yönelik düzenlemeler yapılması konusundaki görüşlerinin de diğerlerine göre daha güçlü olduğu bulunmuştur.

Meydanda geçirilen zaman miktarı değişkenine göre oluşan guruplarla, meydanı kullanma amacı değişkenine göre oluşan guruplar arasında bir ilişki olabileceği ortaya çıkmaktadır. Bulgular incelendiğinde, meydana en az zaman geçiren gurupla meydanı buluşma mekânı olarak kullanan grubun eğilimlerinin paralel olduğu görülmektedir. Benzer bir paralellik meydana en fazla zaman geçiren gurupla meydanı tek başına zaman geçirmek için kullanan grup arasında da bulunmaktadır. Meydanı sadece transit geçiş için kullanan grubun ise belirgin ve güçlü eğilimleri olmadığı anlaşılmaktadır. Bu grubun mekâna ilişkin somut düşüncelerinin oluşmamasının nedeni, aslında meydana işlevsel nitelikte zaman geçirmiyor olması şeklinde açıklanabilir.

Sonuçlar, kullanıcıların araç trafiğinin yer altına alınmasına güçlü bir destek vereceğini göstermektedir. Bu doğrultuda, araç trafiğinin yer altına alınması halinde, meydanın işlevsel niteliğinin ve estetik değerinin artacağı düşünülmektedir. Diğer tüm bulgularla birlikte, kullanıcıların en güçlü destek verdiği konunun bitkisel elemanların artırılması olduğu dikkate alınırsa, Meydanın bugünkü haliyle estetik ve nitelikten yoksun, güçlükle tanımlanabilir bir kentsel açık alan olduğu gerçeğinin farkında oldukları sonucunu çıkarmak mümkündür.

Araştırmada ortaya çıkan guruplar arasındaki anlamlı farklılaşma, literatürde kullanıcı memnuniyeti ve kullanıcı görüşlerini ölçen çalışmalarda da sıklıkla ortaya çıkmaktadır. Müderrisoğlu ve diğerlerinin Abant Tabiat Parkında gerçekleştirdikleri 2005 tarihli çalışmada “alana geliş amacına” göre guruplar arasında farklılıklar bulunmuştur. Bolu Gölcük Ormanığında kullanıcı memnuniyeti üzerine yapılan çalışmada ise (Uzun ve Müderrisoğlu, 2010) eğitim seviyesi, yaş, alanda geçirilen

zaman miktarı, geliş sıklığı ve grup büyüklüğüne göre memnuniyet düzeylerinin değiştiği tespit edilmiştir. Sıvalıoğlu (2012)'nin çalışmasında ise mekâna geliş sıklığı ile memnuniyet düzeyi arasında bir ilişki ortaya çıkmıştır.

Gözlemlere dayalı inceleme sonuçları ile kullanıcı değerlendirmeleri bir birini destekler niteliktedir. Azadlık Meydanı'nın fiziksel öğeler açısından oldukça yetersiz kaldığı, meydanı şekillendiren yapıların konumları ve boyutları çerçevesinde sınırlarının net olarak okunmadığı, kapalılık hissi vermeyen açık bir meydan olduğu görülmektedir. Ancak meydanın açık olması belki tek başına olumsuz görülme de, meydanın yoğun taşıt trafiğine sahip geniş yollar ile çevrili olması, gürültü kirliliği ve erişim güçlüğü de beraberinde getirmektedir. Bu durum meydanın kullanıcılar tarafından güven hissi içerisinde işlevsel olarak kullanılamaması, daha çok önünden geçilen bir alan olarak kalması sonucunu doğurmaktadır. Yoğun trafik meydanın hemen güneyinde uzanan Deniz Kenarı Milli Parkı ile ilişkisini de koparmakta, ayrıca park kullanıcılarının da parka erişimini güçleştirmektedir.

Kentsel Tasarım Uygulama Taslak Projesinde öngörülen trafiğin yer altına alınması önerisi bu bağlamda bir fırsat yaratmaktadır. Projeye göre, Azadlık Meydanı ile Milli Park arasında kalan Neftçiler Caddesindeki trafik akışı yer altına alınacak, Meydan ile Park birleşecektir. Projenin gerçekleşmesi halinde, Bakü'nün ve hatta Azerbaycan'ın ulusal tarih ve bağımsızlık mücadelesi ile sembolleşen en önemli kentsel mekânı olan Azadlık Meydanı'na hak ettiği işlevsel ve estetik değerleri kazandırmak mümkün olabilecektir. Zira ankete dayalı bulgular deneklerin önemli bir çoğunluğunun Azadlık Meydanını bağımsızlık ile özdeşleştirdiğini ortaya koymuştur.

Böylelikle, ülke tarihinin unutulmayan olaylarına şahitlik eden Meydanın, toplumun geçmişini gelecek kuşaklara aktarmada rol oynaması sağlanırken, ayrıca çağdaş toplumsal kent yaşamına çok yönlü katkılarda bulunacak bir mekân kazanılmış olacaktır.

KAYNAKLAR

- Attar, A.** (2011) Değişen Dünyada Değiş(mey)en Tarih Anlayışı (Azerbaycan Tarihi Örneği) Azerbaycan Türk Kültür Dergisi, Altı Ayda Bir Çıkar • Ocak 2011 • Sayı: 378 • Yıl: 59
- Alexander, C. A.** (1977) Pattern Language. Oxford University Press, New York, 128p.
- Artantaş, C.** (2007) Ülkemizde Kentsel Peyzaj Tasarımında Kullanılan İletişim Araçları Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara, 129s.
- Armutlulu, İ. H.** (2008) İşletmelerde Uygulamalı İstatistik, Alfa, İstanbul, 442 s.
- Bağbaşı, G.** (2010) Kent Meydanlarının Peyzaj Mimarlığı İlkeleri Açısından İrdelenmesi: Sultanahmet, Beyazıt, Taksim, Beşiktaş, Ortaköy Meydanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında, Bartın
- Bilgihan, G.** (2006) Kentsel Meydanların Dönüşümü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bölümü, Anabilim Dalı, Kent Ve Çevre Bilimleri, Ankara, 116s.
- Bilgin, S.** (1995) Türkiye de Kentsel Mekânların Yönlendirilmesinde (kent) Planlama (kentsel) Tasarım İlişkileri, Örnek Toplu Konut Alanları. Yüksek lisans tezi (Basılmamış), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 93s.
- Britaniçesky, L. ve Salamzade, A.** (1973) Azerbaycan Sovyet mimarisi (M.A. Hüseyinov redaktesi ile) Bakü, 264s.
- Bilen, Ö. S.** (2004) Kentsel Dış Mekânların Tasarımında Antropometrik Verilere Bağlı Olarak Peyzaj Elemanlarının Ankara Ölçeğinde Araştırılması. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Bowerman, B. L., O'Connell, R. T., Murpree, E. S., Orris, J. B.** (2013) İşletme İstatistiğinin Temelleri, Çeviren: Neyran Orhunbilge, Nobel, Ankara, 723s.
- Bakü Devlet Proje Enstitüsü,** (2015) Kentsel Tasarım Uygulama Taslak Projesi.
- Cezar,** (1985) Prof. Mustafa ; Tipik Yapılar_yla Osmanlı şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi, G.S.A. Yayınlarından No: 9, İstanbul.
- Çokar, A.** (1994) Kent mobilyaları. Çöp Kutuları İstanbul Fenerbahçe Bölgesinde Bir Değerlendirme, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Basılmamış Yüksek lisans tezi, İstanbul

- Cullen, C.** (1961) *The Concise Townscape*, Architectural Press, London.
- Gültekin, H.** (1996) İstanbul'da Meydanların Peyzaj Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İstanbul, 82s.
- Güler, F.** (2012) *İstatistik Metodları ve Uygulamaları*, İstanbul, 45s.
- Güngör, Ş.** (1999) *Kentsel Tasarımda Mekânsal Birimler İstanbul Tarihi Yarımada _ Bizans Dönemi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü, İstanbul. Tez Danışmanı : Prof. Dr. Aykut Karaman
- Gündem, A.** (1999) *Tarihi Meydan ve Akıların, Geçmişte ve Günümüzde Kullanımları. Bu Kullanımların Binalara olan Etkisinin Beyoğlu Örneğinde incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Y.T.Ü. Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Nihal Uluengin
- Giritlioğlu, C.** (1991) *Şehirselsal Mekân Ögeleri ve Tasarımı*. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Gürsakar, N.** (2013) *Çıkarımsal İstatistik*, Dora, Bursa, 540s
- Hiller, B.** (1996) *Space is the Machine : A Configurational Theory of Architecture*, Cambridge University Press, Cambridge
- İslamoğlu, A. ve Alınacıık, Ü.** (2014) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, İstanbul, 273s.
- İnceoğlu, M ve Aytuğ, A.** (2009) *Kentsel Mekânda Kalite Kavramı*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Megaron Dergisi, 4(3):131-146, İstanbul
- Konuk, G.** (1991) *Zaman Ve Mekânın Bir Sentezi Olarak Kentsel Tasarım*. I. Kentsel Tasarım ve Uygulamaları Sempozyumu, MSÜ, İstanbul, 113-120s.
- Krier, R.** (1979), *Urban Space*, Academy Edition, London
- Lynch, K.** (1960) *Kent İmgesi*, Altıncı Basım: İstanbul, Eylül 2014. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İngilizce Özgün Metinden Çeviren İrem Başaran.
- Mesutoğlu, M.** (2001) *Kentsel Mekân Olarak Meydan ve Morfolojik Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Y.T.Ü. Tez Danışmanı : Prof. Dr. Zekiye YENEN
- Müderrişoğlu, H., Yerli, Ö., Turan A.A., ve Duru, N.** (2005). ROS (Rekreasyonel Fırsat Dağılımı) yöntemi ile Abant Parkı'nda kullanıcı memnuniyetinin belirlenmesi, *Tarım Bilimleri Dergisi* 2005.
- Marcus, C. ve Francis, C.** (1990) *People Places: Design Guidelines for Urban Open Space*, Van Nostrand Reinhold Company, New York
- Moughtin, C.** (1992) *Urban Design: Street and Square*, Butterworth Architecture, Oxford.
- Nağıyev, N. ve Hüseyinov, F.** (2013) *Azerbeycan mimarlık tarihi. Azerbeycan Respublikasının müasir dövr mimarlık tarihi (mimarlık doktoru, Prof. G.H.Memmedovanın redaktesi ile)*, 5-ci cild "Bakı,"Şerq-Qerb" Neşriyyat Evi 344s.

- Norberg-Schulz, C.** (1971) *Existence, Space / Architecture*. Studio Vista, London.
- Newbold, P.** (1995) *İşletme ve İktisat için İstatistik*, 4. basımdan çeviri, çeviren: Ümit Şenesen, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- Öztürk, L.** (1992) *Kent Aydınlatma İlkeleri*. Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Baskı işliği, İstanbul, 76s.
- Pekmezci, A.** (1990) *Bina Tasarımına Açık Mekânların Etkisi ve Bir Model Araştırması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman : Prof. Muammer ONAT, M.S.Ü, İstanbul
- Reader, J.** (2004) *Şehirler*. 1.baskı: İstanbul, Aralık 2007, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş . Çeviren: Fetine Bahar Karlıdağ.
- Spreiregen, P. D.** (1965) *Urban Design: The Architecture of Towns and Cities*. Mc Graww Hill Book Company, New York, 224p.
- Suher, H., Ocakçı, M., Berköz, I., Karabay, H.** (1992) *Kentiçi Ulaşımında Yayalaştırma ve Kentlileştirme ilişkileri*. 2.Kentiçi Ulaşım Kongresi, İstanbul, 184-196s.
- Sertkaya, İ.** (2011), *Kent Meydanları: Adana 5 Ocak Meydanı Örneği Üzerine Bir İrdeleme*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi FBE, Mimarlık Anabilim Dalı. Adana
- Sıvalıoğlu, P.** (2012), *Milli Park Kullanıcıların Algısal Değerlendirilmesi: Marmara Bölgesi Örneği*, Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. Lale Berköz, İstanbul
- Sitte, C.** (1979), *The Art of Bulding Cities: City Building Accordig t Its Artistic Fundamentals*, Hyperion Press, Westport.
- Şahinler, O.** (1964) *Merkezi İtalya'da Ortaçağ şehirlerinin ve çevre mahallerine ait etüd*. İstanbul, 176s.
- Trancik, R.** (1986) *Finding lost space:Theories of urban design*.Van Nostrand Reinhold, New York, USA. University Pres, New York, 106p.
- Tayşi, E.** (2006) *İstanbul Tarihi Yarımada Meydanlarının Oluşumunu Etkileyen Çevresel Faktörler Ve Meydanların Mimari Kurgusu*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Uçak, İ.** (2000) *Meydan Mekânlarını Oluşturan Peyzaj Ögeleri: Ortaköy Meydanı Ve Bakırköy Özgürlük Meydanı Üzerine Bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul
- Uzun, S. ve Müderrisoğlu, H.** (2010). *Kırsal Rekreasyon Alanlarında Kullanıcı Memnuniyeti: Bolu Gölcük Ormanıç Dinlenme Yeri Örneği*, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi*, Seri A, Sayı: 1.
- Yaylalı, S.** (1998) *Kent Mobilyaları Tasarımında Kullanılabilecek Kavramsal Bir Model*. Yüksek lisans tezi (basılmamış), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 178s.

Yıldız, M. (2002)Sultanahmet Meydanı'nın Kronolojik ve Mekânsal oluşum Süreci Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Y.T.Ü. Tez Danışmanı : Doç. Dr. Can Binan

Yıldızcı, A. (1988) *Bitkisel Tasarım*. Atlas Ofset. İstanbul, 65s.

Zucker, P. (1959) *Town And Square From Agora To The Village Green*,Columbia University Pres, New York, 58p.

Zevi, B. (1990), *Başık Mimariyi Görmeyi Öğrenmek*, Birsen Yayınevi.

Url-1 <https://www.pinterest.com/pin/519602875730938505/?from_navigate=true> , erişim tarihi: 20.03.2016

Url-2 <<http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=267578>> , erişim tarihi: 20.03.2016

Url-3 <<http://www.timeturk.com/tr/2013/01/20/azerbaycan-da-1990-kara-ocak-bakuyanvar-katliami.html>> , erişim tarihi: 20.03.2016

Url-4 <http://www.azerbaijans.com/content_1610_tr.html> , erişim tarihi: 15.01.2016

Url-5 <<http://irs-az.com/new/pdf/201308/1375680379049094370.pdf>>, erişim tarihi: 25.05.2016

Url-6 <<http://www.president.az/articles/4575>> , erişim tarihi: 15.01.2016

Url-7 <<http://www.agoda.com/tr-tr/jw-marriott-hotel-absheron-baku/hotel/baku-az.html>> , erişim tarihi: 15.01.2016

Url-8 <<http://www.gazetevatan.com/azerbaycan-a-turk-imzasi--403283-emlak/>> , erişim tarihi: 20.03.2016

Url-9 <<http://www.panoramio.com/photo/87691088>> , erişim tarihi: 20.03.2016

Url-10 <http://absheronhotelgroup.com/media/1308/14_sha_11_0002.jpg> , erişim tarihi: 06.04.2016

Url-11 <<http://olympteka.ru/sport/different/news/1621.html>> , erişim tarihi: 06.04.2016

Url-12 <<http://istatistik.gen.tr/t-testi-nin-spss-ile-uygulanmas-ve-yorumlanmas/>> , erişim tarihi: 11.03.2016

Url-13 <<http://paracevirici.com>> , erişim tarihi: 06.04.2016

EKLER

EK A: Anket formu

EK A

BAKÜ AZATLIK MEYDANI KULLANICI EĞİLİMLERİ ARAŞTIRMASI

Bu araştırma İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalındaki, “BİR KAMUSAL AÇIK ALAN OLARAK MEYDAN KULLANIMINI ETKİLEYEN KARARLARIN KULLANICILAR TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: BAKÜ AZADLIK MEYDANI ÖRNEĞİ” Konulu Yüksek Lisans tezinde kullanmak üzere uygulanmaktadır. İlgili ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Meydanın Adı:	Tarih:/...../2015
Saat: _____:	Anket Yapılan Konum:
Hafta içi: Hafta sonu:	İsim:

A- KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz? ☐ Kadın ☐ Erkek	2. Yaşınız? ☐ 18-25 yas grubu ☐ 26-35 yas grubu ☐ 36-45 yas grubu ☐ 46-55 yas grubu ☐ 56 ve üstü yas grubu
---	--

<p>3. Eğitim durumunuz?</p> <p>☐ Okur değil</p> <p>☐ Okur yazar</p> <p>☐ Ortaokul 8-ci sınıf</p> <p>☐ Ortaokul 11-ci sınıf</p> <p>☐ Ön lisans</p> <p>☐ Lisans</p> <p>☐ lisansüstü</p>	<p>4. İşiniz / Mesleğiniz?</p> <p>.....</p>
--	---

<p>5. Aylık geliriniz?</p> <p>☐ 250 MANAT' tan az</p> <p>☐ 250-500 MANAT</p> <p>☐ 500-750 MANAT</p> <p>☐ 750-1000 MANAT</p> <p>☐ 1000-1250 MANAT</p> <p>☐ 1500 MANAT' tan fazla</p>	<p>6. Oturduğunuz semt?</p> <p>.....</p>
---	--

<p>7. Bakü'de kaç senedir yaşıyorsunuz?</p> <p>☐ 0-5 yıl ☐ 10-20 yıl</p> <p>☐ 20 yıldan fazla ☐ 6-10 yıl</p>

B- MEKÂNI KULLANMA SIKLIĞI VE AMACI

<p>8. Meydana hangi amaçla gelirsiniz?</p> <p>☐ Zorunlu geçiş yapmak için</p> <p>☐ Yakınlarımla/arkadaşlarla zaman geçirmek için</p> <p>☐ Tek başıma zaman geçirmek için</p> <p>☐ İş/okul yakın olduğu için</p> <p>☐ Buluşma mekânı olarak</p> <p>Diğer Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>9. Meydana ne sıklıkta gelirsiniz?</p> <p>☐ İlk defa (Hiç).</p> <p>☐ Ayda bir ve ya daha az (seyrek).</p> <p>☐ Ayda birden çok, haftada bir veya daha az (ara sıra).</p> <p>☐ Haftada birden çok (Sık sık).</p> <p>☐ Haftada en az beş gün (çok sık).</p>
--	--

<p>10. Meydana günün hangi saatlerinde gelirsiniz?</p> <p>☐ 08:00' den önce</p> <p>☐ 08:00-12:00</p> <p>☐ 12:00-14:00</p> <p>☐ 14:00-18:00</p> <p>☐ 18:00-20:00</p> <p>☐ 20:00' den sonra</p>	<p>11.Çokunlukla haftanın hangi günü gelirsiniz?</p> <p>☐ Hafta içi ☐ Hafta sonu</p>
---	---

<p>12. Meydanda ne kadar vakit geçirirsiniz?</p> <p>☐ Sadece transit geçiş ☐ Yarım saat-Bir saat arası</p> <p>☐ Bir saatten fazla ☐ Yarım saatten az</p>
--

C- MEKÂN HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER

13.Meydanda kendinizi rahat ve güvenli hissediyor musunuz?

1.Hiç 2.Az 3.Biraz 4.Fazla 5.Çok fazla

Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz.....

14.Tek kelimeyle ifade etmek gerekirse “Bakü” denilince aklınıza ilk gelen olumlu ve olumsuz faktörler.

1.Olumlu.....

2.Olumsuz.....

Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz.....

15. Tek kelimeyle ifade etmek gerekirse “Azatlık meydanı” denilince aklınıza ilk gelen olumlu ve olumsuz faktörler.

1.Olumlu.....

2.Olumsuz.....

Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz.....

<p>16.Meydanı kullanım ve işlev olarak yeterli buluyor musunuz?</p> <p>☐1.Hiç ☐2.Az ☐3.Biraz ☐4.Fazla ☐5.Çok fazla</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>17.Sizce meydanın fiziksel ve işlevsel ihtiyaçları nelerdir?(Birden fazla yanıt verilebilir)</p> <p>☐ Kent mobilyası ☐ Su ve havuz ☐ Yeşil alan ve ağaç ☐ Döşeme malzemesi ☐ Sosyal tesisler / rekreasyonel ☐ Küçük alış veriş birimleri</p> <p>Diğer Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p>
--	---

<p>18.Meydanda sorun yaşıyor musunuz?</p> <p>☐1.Hiç ☐2.Az ☐3.Biraz ☐4.Fazla ☐5.Çok fazla</p> <p>Ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>19.Meydanın çevresindeki binaların ve meydan arasında araç yolunun olması sizi rahatsız ediyor mu? Ediyorsa nedenleri?</p> <p>☐1.Hiç ☐2.Az ☐3.Biraz ☐4.Fazla ☐5.Çok fazla</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p>
--	---

<p>20.Sizce meydanın yeni bir düzenlemeye (tasarıma) ihtiyacı var mı?</p> <p>☐1.Hiç ☐2.Az ☐3.Biraz ☐4.Fazla ☐5.Çok fazla</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p>	<p>21.Sizce meydanın işlevsel niteliğini artıracak düzenlemeler yapılabilir mi?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p>
---	---

<p>22.Sizce meydanın estetik değerini artıracak düzenlemeler yapılabilir mi?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p>	<p>23.Sizce meydandaki araç trafiği yer altına alınmalı mı?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p>
--	---

<p>24.Sizce araç trafiğinin yer altına alınması meydanın işlevsel niteliğini artırır mı?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>25.Sizce araç trafiğinin yer altına alınması meydanın estetik değerini artırır mı?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
---	--

<p>26.Sizce meydana bir anıt olması gerekli mi?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>27.Sizce meydana bir çeşme olması gerekli mi?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--	---

<p>28.Sizce meydana bir saatin olması gereklimi?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p>	<p>29.Sizce meydana daha fazla kent mobilyasına gerek var mıdır?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p>
--	--

<p>30.Sizce meydana daha fazla ağaç ve çiçeğe gerek var mıdır?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz.....</p>	<p>31.Sizce meydana sosyal ve rekreasyonel tesise gerek var mıdır?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz.....</p>
--	--

<p>32. Sizce meydana küçük alışveriş birimlerine gerek var mıdır?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p>	<p>33. Döşeme kaplaması yürümenizi zorlaştırıyor mu?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p> <p>.....</p>
---	--

<p>34. Meydandaki döşeme kaplamasının malzeme, renk, kalite gibi niteliklerini sizce uygun mu?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p> <p>Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz</p>	<p>35. Meydandaki döşeme kaplaması yeni bir tasarımla değiştirilmeli mi?</p> <p>☐1.Kesinlikle hayır ☐2.Hayır ☐3.Belki/Olabilir ☐4.Evet ☐5.Kesinlikle evet</p>
---	--

36.Meydanın döşeme kaplamasını hangi malzemeden yapılmış olmasını tercih edersiniz?

Granit
 Mermer
 Taş
 Beton
 Fark etmez

Diğer Görüşlerinizi Lütfen Belirtiniz.....

D- İLETİŞİM BİLGİLERİ

Telefon:.....

e-mail:.....

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: Abdulali KAMBEROV

Doğum Tarihi ve Yeri: 18.02.1990 Azerbaycan/Nahçıvan/Ordubad

E-posta: abdulhey_islam@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- Lisans:** 2012, Azerbaycan Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi, Mimarlık fakültesi, Mimarlık bölümü
- Yüksek lisans:** Öğrenci, İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimarlık Programı

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- Uluslararası DİPLOM, Öğrenciler arasında Uluslararası yarışmada, Moskova'da gerçekleştirilen, "Ordubad şehrinin camilerinin restorasyon eskiz layihası" konulu Lisans bitirme tezinden Birincilik.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR:

Kamberov, A. ve Balyemez, S. Bakü Azadlık Meydanı'nın Gelişimi ve Gelecek İçin Öneriler, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi. (Yayına kabul edildi).